

NOVIISINA LASTENSUOJELUSSA
Aloittelevien sosiaalityöntekijöiden selviytyminen
lastensuojelutyössä ja huostaanotto-prosessissa

VÄHÄSOINI KATRI
Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Sosiaalityön pro gradu-tutkielma
Huhtikuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

VÄHÄSOINI, KATRI: Noviiisina lastensuojelussa. Aloittelevien sosiaalityöntekijöiden selviytyminen lastensuojelutyössä ja huostaanotto-prosessissa.

Pro gradu –tutkielma, 91 s., 5 liites.

Sosiaalityö

Huhtikuu 2008

Tarkastelen tutkimuksessani lastensuojelutyössä aloittelevien sosiaalityöntekijöiden (noviisien) selviytymistä lastensuojelutyössä ja huostaanotto-prosessissa. Termillä noviisi tarkoitan aloittelijaa, konkarin vastakohtaa, jolla on kuitenkin jo hieman kokemusta lastensuojelutyöstä. Tarkoituksena on selvittää, millaisena työtehtävänä huostaanotto näyttäytyy ja mistä työntekijät saavat tukea ammattinsa harjoittamiseen ja tehtävistä suoriutumiseen. Lastensuojelutyössä työntekijöiden ääni jää usein kuulematta, eikä aina osata ajatella sitä, miten haastavalla työkentällä he liikkuvat ilman riittävää perehdytystä ja tukea. Tämä tutkimus on osaltaan nostamassa heidän ääntään kuuluviin.

Idea tutkimukseeni syntyi Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksessa, jossa työskentelin kesän ja syksyn 2007 aikana. Olin mukana valtakunnallisessa Lastensuojelun käsikirja –hankkeessa, jossa valmisteltiin käsikirja kuvaamaan lastensuojelun prosessia uuden lastensuojelulain mukaisesti. Käsikirjaa työstäessäni huomasin, miten monivaiheinen prosessi lastensuojelu on. Erityinen mielenkiintoni kohdistui huostaanottoon, ja heräsin pohtimaan, miten huostaanotosta työtehtävänä voi selviytyä, jos kokemusta lastensuojelusta ei ole vielä paljon. Tutkimuksessani selvitän myös työntekijöiden kokemuksia käsikirjan mahdollisuudesta toimia uudenlaisena työvälineenä.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jonka empiirinen aineisto koostuu seitsemän lastensuojelussa aloittelevan sosiaalityöntekijän haastattelusta. Aineisto on kerätty Tampereen kuudesta eri sosiaalitoimistosta, joissa tehdään perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelutyötä. Työntekijöistä kolme on ammatillisesti pätevää sosiaalityöntekijää ja neljä epäpätevää, sosiaalityön opiskelijaa. Tässä tutkimuksessa rajasin alle kaksi vuotta työkokemusta omaavat noviisien joukkoon, koska koen lastensuojelutyön niin haastavana sosiaalityön kenttänä, ettei kahden vuoden kokemukseen vielä tee aloittelijasta asiantuntijaa. Käytin Lastensuojelun käsikirjaa apuna haastattelurungon valmistelussa sekä siinä, mitä asioita tutkimuksellani halusin selvittää. Aineistoni analyysimenetelmänä on sisällönanalyysi.

Tutkimukseni perusteella huostaanotosta työtehtävänä selviydytään hyvin, vaikka kokemus lastensuojelutyöstä on vähäinen. Sosiaalitoimistossa työskentelyssä suurimpina puutteina koetaan työhön perehdyttämisen puute ja liiallinen työmäärä. Sosiaalityön koulutukseen kaivataan enemmän panostusta. Koulutuksen antamaa valmiutta sosiaalityöhön ja lastensuojeluun ei pidetä riittävänä, esimerkiksi lakiopetusta koetaan olevan liian vähän. Vastuun määrä lastensuojelutyössä koetaan olevan ajoittain liian suuri. Työntekijöiden puute saattaa johtaa tilanteeseen, jossa kaksi juuri työnsä aloittanutta toimii työparina huostaanoton valmistelussa.

Tärkeimpänä ammatillisena tukena pidetään työyhteisöjä ja muita yhteistyökumppaneita. Tiimityöskentely auttaa ratkaisemaan hankalia asioita ja auttaa myös jaksamaan työssä. Konkreettisista työvälineistä tärkeimpinä nousevat esiin Efficia –asiakastietojärjestelmä ja kaupungin sisäiset lastensuojelun ohjeet. Lastensuojelun käsikirja uudenaikaisena työvälineenä herätti kiinnostusta. Tärkeänä pidettiin sitä, että saadaan uuden lain mukaiset lastensuojelun ohjeet. Kuitenkin moni epäilee ajan puutetta käsikirjan käyttämisessä. Edelleen koetaan, että tarvittavan tiedon saa nopeimmin kysymällä työkavereilta.

Asiasanat: lastensuojelu, sosiaalityöntekijä, noviisi, huostaanotto, sosiaalinen asiantuntijuus, työssä jaksaminen, lastensuojelulaki, lastensuojelun kehittäminen.

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. NÄKÖKOHTIA LASTENSUOJELUUN	3
2.1 Mitä on lastensuojelu?.....	3
2.2 Lastensuojelu muutoksessa.....	6
2.3 Laki ja käsikirja lastensuojelun kehittämistyön hedelminä.....	10
3. AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	15
3.1 Lastensuojelun tutkimuksesta lyhyesti.....	15
3.2 Huostaanotot ammatillisena haasteena.....	18
4. LAPSEN HUOSTAANOTTO	23
4.1 Milloin huostaanottoon ryhdytään?	23
4.1.1 Huostaanoton arviointi.....	25
4.1.2 Huostaanoton valmistelu	30
4.2 Sosiaalityöntekijä päätöksentekijänä	32
4.2.1 Sosiaalityön asiantuntijuus.....	34
4.2.2 Sosiaalityön koulutuksen anti.....	37
4.3 Lasten huostaanotot Suomessa ja Tampereella	38
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	41
5.1 Tutkimuksen lähtökohdat	41
5.2 Haastattelut aineistonkeruumenetelmänä	44
5.3 Aineiston esittely.....	45
5.4 Sisällönanalyysi analyysimenetelmänä	49
6. HAASTEITA JA ONNISTUMISIA LASTENSUOJELUTYÖSSÄ	53
6.1 Huostaanotot työtehtävinä	53
6.1.2 ”Tää on sinänsä niinku tosi vaikee juttu”	56
6.1.3 Työpari oman arvioinnin tukena.....	59
6.2 Työssä jaksaminen	60
6.2.1 ”Vaikka tää antaa paljon, kyl tähän meinaa väsyäkin”	60
6.2.2 Työkokemus ja vastuu.....	61
6.2.3 Lakimuutos haasteena	62
6.3 Työntekijöiden valmiudet ja ammatillinen tuki.....	63
6.3.1 ”Kyllähän ton työn käytännössä oppii”	63
6.3.2 ”Ite opeteltuahan se on ollu”.....	64
6.3.3 ”Tuki ja turva ja raamattu on noi intranetissä olevat ohjeistukset”	65
6.3.4 ”Hei auta mua, mitä mun nyt piti tehdä?”	68
6.3.5 Työnohjaus kiven alla.....	70
6.3.6 Lastensuojelun käsikirja työvälineeksi	71
7. YHTEENVETO JA POHDINTA	73
8. LOPPUSANAT	82
LÄHTEET	84
LIITTEET	

Liitteet:

Liite 1. Haastattelurunko.

Liite 2. Tutkimuslupahakemus.

Taulukot:

Taulukko 1. Suomessa huostaanotettuina olevien lasten ja nuorten kokonaismäärä vuosina 2000-2006. Sisältää sekä varsinaiset että kiireelliset huostaanotot, s. 38.

Taulukko 2. Tampereella tehdyt lasten ja nuorten huostaanotot vuosina 2000-2006, s. 39.

1. Johdanto

”Joka kuudennessa kunnassa ei ole yhtään pätevää sosiaalityöntekijää. Pätevät sosiaalityöntekijät voivat valita työpaikkansa ja niinpä kartetaan niitä sosiaalitoimistoja, joiden tiedetään olevan ”negatiivisessa kierteessä”. Uusia työntekijöitä pitäisi perehdyttää, mutta usein lyödään vain asiakkaan kansio eteen.” Näin kirjoittaa Päivi Ängeslevä Helsingin sanomissa (HS 13.1.2008, D1.)

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat kymmenen vuoden aikana yli kaksinkertaistuneet ja lasten pahoinvointi lisääntynyt. Stakesin viimeisimmästä tilastosta selviää, että huostaanotettujen määrä on kasvanut edellisistä vuosista (1995–2006). Huostaanotettuja lapsia oli vuoden 2006 lopussa 9532. Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan 1.1.2008 ja toi mukanaan uusia velvoitteita ja muutoksia lastensuojelutyöhön. Lain pääasiallisena tarkoituksena on parantaa asiakkaiden oikeusturvaa ja etenkin lapsen mielipiteen ja tuntemusten selvittämistä. Juridisoitumisen myötä keskeinen lastensuojelun kehittämiseen liittyvä kysymys on, miten lakia voitaisiin paremmin hyödyntää työvälineenä. Vanha lastensuojelulaki ei riittävästi ohjeistanut, miten lapsen etua ja lapsen tervettä kasvua ja kehitystä vaarantavia riskitekijöitä pitäisi selvittää ja arvioida. (Myllärniemi 2005, 21.)

Pro gradu-tutkimukseni käsittelee lastensuojelutyötä, erityisesti huostaanottoa aloittelevien sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Varsinainen tutkimusaiheeni hahmottui keväällä 2007 sosiaalityön harjoittelujakson aikana Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksessa, jossa työskentelin valtakunnallisessa Lastensuojelun käsikirja –hankkeessa. Tuolloin huomasin, miten vaativasta, mutta tärkeästä tehtäväkentästä on kyse ja miten laaja-alaista osaamista lastensuojelutyö vaatii. Mielenkiintoni kohdistui etenkin työssä aloitteleviin sosiaalityöntekijöihin, koska lastensuojelussa toimii yhä enemmän uusia työntekijöitä työntekijöiden vaihtuvuuden ollessa suurta. Halusin selvittää millainen on aloittelevan työntekijän osa erityisen vaativissa tehtävissä, kuten huostaanotossa? Mistä he saavat työssään tukea ja neuvoja? Pohdin myös miten oiva työväline käsikirja tulee olemaan lastensuojelutyössä, jossa tietoa yksityiskohtaisistakin asioista tarvitaan nopeasti ja vaivattomasti.

Esittelen aluksi hieman lastensuojelua yleisesti ja tuon esiin keskeisiä muutoksia lastensuojelussa. Nostan esiin erityisesti lastensuojelun kehittämishankkeen (2004–2007) annin lastensuojelutyöhön. Teoriaosuudessa tarkastelen huostaanottoa työtehtävänä ja sosiaalityöntekijän asiantuntijuuden kehittymistä sekä sosiaalityön koulutusta. Tutkimukseni empiriaosuus koostuu seitsemän lastensuojelun sosiaalityöntekijänä toimivan haastattelusta, joilla työkokemus lastensuojelusta oli

keskimäärin kaksi vuotta. Haastateltavista kolme oli ammatillisesti päteviä sosiaalityöntekijöitä ja neljä epäpätevää, sosiaalityön opiskelijaa.

Tarkoitukseni on käsitellä lastensuojelun sosiaalityötä mahdollisimman konkreettisella tasolla, jotta tutkimustieto olisi sovellettavissa käytännön työhön. Tarkastelen tutkimuksessani myös sosiaalitoimistojen työtilanteen ja työntekijöiden hyvinvoinnin vallitsevaa tilannetta. Tutkimukseni on vasta pintaraapaisu aiheeseen eikä ole pienen otoksen takia laajasti yleistettävissä. Lisäksi vastaajina olivat ainoastaan Tampereen kaupungin sosiaalitoimistoissa lastensuojelussa työskentelevät työntekijät. Toivon kuitenkin, että tutkimukseni herättäisi keskustelua siitä, millaisena kenttänä lastensuojelutyö näyttäytyy uuden työntekijän silmissä. Haluan nostaa esiin sitä miten arvokasta työtä lastensuojelussa tehdään ja miten työn arvostuksen tulisi näkyä myös työpaikalla. Työn mielekkyys ja puitteet ovat keskeisiä tekijöitä työssä jaksamiselle ja viihtymiselle.

2. Näkökohtia lastensuojeluun

Aluksi esittelen lyhyesti lastensuojelua ja lastensuojelussa tapahtuneita muutoksia sekä kehittämistarpeita. Lastensuojelulakia koskevan hallituksen esityksen (252/2006, 6) perusteluissa kiinnitetään huomiota lasten ja nuorten ongelmien määrän kasvuun viimeisen vuosikymmenen aikana. Merkittävät lastensuojeluun vaikuttavat kehittämistyön tulokset ovat uusi lastensuojelulaki sekä lastensuojelun kehittämisohjelma.

Luvussa 2.1 selvitän lyhyesti mitä on lastensuojelu ja millaisia tehtäviä lastensuojelu edellyttää. Selvitän kappaleessa lapselle kuuluvia oikeuksia ja pohdin lastensuojelun yhteiskunnallista asemaa. Luvussa 2.2 esittelen lastensuojelun muutoksia. Keskeisenä muutoksena nostan esiin uuden lastensuojelun kehittämisohjelman, jonka taustalla on pitkäkestoisen kehittämistyön ja lainsäädännön uudistamisen tarve. Lisäksi esittelen kehittämisohjelman myötä rakennetun web-pohjaisen Lastensuojelun käsikirjan, joka on tehty uuden lain mukaisesti palvelemaan lastensuojeluprosessia ja -tehtäviä.

2.1 Mitä on lastensuojelu?

Lastensuojelu pohjautuu kansainvälisesti tunnustettuihin lasten oikeuksiin sekä niihin pohjautuviin Suomen kansallisiin lakeihin (Jouppila 2007, 21). YK:n lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin 1989 ja Suomessa se otettiin käyttöön vuonna 1991. Sopimus on yleisesti hyväksytty käsitys siitä, mitä oikeuksia kaikilla lapsilla pitäisi olla "ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen tai syntyperään" katsomatta (LOS, 2. artikla).

Lapsen oikeuksiin kuuluu tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä, hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lisäksi lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lapsen kasvatuksessa on huomioitava ymmärtämys, hellyys ja turvallisuus. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. (Lapsenhuoltolaki 1§; LSL 4§.) Lisäksi on huomioitava lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta (LSL 4§).

Lastensuojelu on osa perhe- ja yksilökeskeistä sosiaalityötä, jonka tarkoituksena on vaikeaan elämäntilanteeseen joutuneiden lasten ja heidän perheidensä tukeminen. Tarkoituksena on auttaa heitä selviytymään ongelmistaan sekä kehittymään ja kasvamaan tasapainoiseen elämään. Lastensuojelu käsittää näin ollen myös lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen, adoptioon, isyyteen ja elatukseen liittyviä kysymyksiä eli lapsen perheoikeudellista asemaa. Lisäksi lastensuojelua on lasten ja perheiden asumisen turvaaminen ja taloudellinen tukeminen. (Mikkola 2004, 61.) Kunnan on järjestettävä myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tarkoitettua ehkäisevää lastensuojelua (LSL 3§).

Lastensuojelu työtehtävänä voidaan laajasti käsittää lasten suojeluksi, joka ei ole pelkästään sosiaaliviranomaisten asia, vaan koskee muitakin viranomaisia ja koko yhteisöä (Taskinen 2007a, 6). Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja kunnan muiden viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on välitettävä tietoa lasten ja nuorten kasvuoloista ja sosiaalisista ongelmista sekä annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille samoin kuin kunnan asukkaille ja kunnassa toimiville yhteisöille. (LSL 7§.)

Lastensuojelutyö ja sosiaalityö nähdään helposti negatiivisena ja ihmisiä kontrolloivana ammattina. Kun ihmisten elämään puututaan joskus varsin järeilläkin keinoilla, kuten huostaanotolla, on väistämättä asetelmassa kontrollin ja vallan vaikutelma. Sosiaalityön asiakkaat saattavat kokea olevansa syynäävän katseen alla ja voimattomia itsemääräämisessään. Asiakkaat reagoivat omaan elämäänsä puuttumiseen ja saamaansa kohteluun, esimerkiksi lastensuojelullisiin väliintuloihin siten, että näkevät sosiaalityöntekijän keskeisimpänä vastapelurinaan. (Raunio 2004, 97.)

Huolimatta siitä, että sosiaalityöntekijöiden väliintulo koetaan usein kontrollina ja yksityiselämään puuttumisena, väitän, että suurin osa ihmisistä toivoo valtion puuttuvan lasten suojelemiseen ja näin antavan lastensuojelun ammattilaiselle valtaa suhteessa perheeseen. Sipilä (1996, 124) kuvaa valtion ristiriitaista suhdetta perheeseen: yhtäältä valtio sallii aikuisten väliseen suhteeseen enemmän itsemääräämistä, toisaalta valtio laajentaa mahdollisuuksiaan puuttua aikuisten ja lasten väliseen suhteeseen. Koen, että perhettä pidetään useimmiten pyhänä ja turvallisenä paikkana, johon on ulkopuolisena hankala puuttua. Naapurista kuuluvat huudot sivuutetaan helposti, ettei itse jouduta vaikeuksiin.

Valtion puuttuminen perheen asioihin on monella tapaa ongelmallinen. Fox Harding (1997, 2) tiivistää puuttumisen ongelmallisuutta. Ensinnäkin tulisiko valtion puuttua lapsen suojeluun vasta kun jotain on jo tapahtunut lapselle vai kun on todennäköisesti tapahtumassa? Mitkä ovat ne rajat, joiden sisällä voidaan puuttua, ilman että tunkeudutaan intiimille alueelle liian varhain, heikoin perustein? Toiseksi Fox Harding pohtii, miten tiedetään missä ja miten huonoa lastenhoitoa tapahtuu? Usein valtion tarkkaavaisuus kohdistuu köyhiin, tiettyihin ihmisryhmiin. Kolmanneksi Fox Harding toteaa, että lasten hoidon puutteellisuus on usein verrannollinen huonoihin olosuhteisiin, joihin vanhemmilla ei ole kontrollia. Huonot palkkatulot, heikot asuinrakennukset ja mielenterveysongelmat ovat usein helppokin syy puuttua perheen ongelmiin. Fox Harding pohtii, rangaistaanko vanhempia siitä, että he eivät kykene tarjoamaan lapsille täydellisiä olosuhteita, ottamalla lapset pois. Kuka suojelee tällöin vanhempien oikeuksia? Neljänneksi pohdittavaksi jää, onko valtion puuttuminen aina auttavaista ja vanhempien kasvattamisen voittanutta? Lasten perheestä erottaminen ei suinkaan ole aina paras vaihtoehto, varsinkaan kun lapset eivät välttämättä saa enää olla missään yhteyksissä biologisiin vanhempiinsa. (Mt., 2.)

Lasten mielipiteet tulisi huomioida lastensuojelupolitiikassa ja käytännössä paremmin. Lastensuojelussa tärkeintä on lapsen etu. Lastensuojelulain ohella YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3. artikla korostaa lapsen edun merkitystä. Periaate on kirjattu myös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain ensimmäiseen pykälään. Lapsi on itsenäinen, omien oikeuksiensa subjekti ja hänen mielipiteensä on otettava huomioon (Laiho 2007, 138). Kuitenkin Mason (2005, 95) näkee, että useat lapset kokevat olevansa hyvin epätasa-arvoisessa suhteessa aikuisiin. Aikuiset saavat kohdella lapsia haluamallaan tavalla, koska heillä on valta lapseen. (Mt., 97.) Mason toteaa, että aikuiset määrittelevät lapsen edun. Lapseen kohdistuvat päätökset tulevat aikuisilta ja heidän arvioiminaan. Ja kun lastensuojelun ammattilaiset astuvat mukaan kuvioon, puututaan tässäkin lasten vanhempien tarkkailemiseen ja vanhemmuuden arvioimiseen. Lopulta lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle uudelleenjakaa aikuisten vallan: vanhemmilta lastensuojelun työntekijöille. (Mt., 96.)

Lastensuojelu tulee mukaan kuvioihin usein silloin, kun vanhemmuus ei toimi ja lapset jäävät vaille heille kuuluvia oikeuksia (Forsberg & Linnas 2004, 218). Lapsi voi myös itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään, jolloin lastensuojelun on puututtava asiaan viipymättä (LSL 34§). Lasten auttaminen on lastensuojelun itsestäänselvä tehtävä, toteaa Bardy (2004, 195). Kuitenkin se, miten auttaminen tapahtuu, ei olekaan enää itsestäänselvää. Yleistäviä päätelmiä lastensuojelun käytännöistä on vaikeaa ja arveluttavaa tehdä. Vaikka laissa säädetään lastensuojelun

tehtävistä, ei ole aina selvää miten ja kuka toteuttaa tehtäviä. Lastensuojelutyötä voi tehdä ja sitä tehdään monin erilaisin tavoin. Lastensuojelussa lasten auttaminen koituu vaativaksi tehtäväksi, kun avuntarve ei ole selvärajainen. (Mt., 195.)

Lastensuojelutyössä tulee osata lukuisia eri taitoja. Mäkeläisen (2003, 29) mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän on hallittava lapsen ja perheen psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen kehityksen perusteet, tiedettävä yleiset ja erityiset lapsen ja perheen palvelut sekä huomioitava kulttuuristen, etnisten ja ympäristöolosuhteiden vaikutukset lapsen kehitykseen. Työntekijän on kyettävä arvioimaan lapsen terveyttä ja kehitystä vaarantavia tekijöitä, lapsen etua ja tulevia kasvuolosuhteita, jotta päätöksenteko lapsen asiassa on mahdollista. Lisäksi lastensuojelutyö edellyttää taitoa soveltaa lainsäädäntöä ja kykyä toimia sosiaalilautakunnan edustajana hallinto-oikeuden suullisissa käsittelyissä. (Mt., 29.)

Uuden lastensuojelulain mukaisia lastensuojelun työmuotoja ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, kiireellisen sijoitukseen ja huostaanottoon liittyvä sijaishuolto sekä jälkihuolto (Taskinen 2007a, 7). Lastensuojeluasiakkuus lähtee liikkeelle lastensuojeluilmoituksesta. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä selvitys lapsen tilanteesta. Selvityksen on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireilletulosta. Asiakkuus päättyy, mikäli selvitys ei anna aihetta lastensuojelutoimenpiteisiin. (LSL 25§ -27§.)

2.2 Lastensuojelu muutoksessa

Mikkolan (2004, 61) mukaan lasten suojelemisessa tärkeimpiä historiallisia muutoksia ovat olleet mm. yleisen oppivelvollisuuden säätäminen vuonna 1922, oppikoulujen perustaminen ja kansakoulun laajentaminen ensin kuusi- ja sitten kahdeksanvuotiseksi 1940–1950-luvuilla sekä peruskoulun perustaminen 1970-luvulla. Muita tärkeitä lastensuojeluun vaikuttaneita tekijöitä ovat olleet taistelu imeväis- ja lapsikuolleisuutta vastaan, neuvolajärjestelmän perustaminen, perhekustannusten tasausjärjestelmien synty, yksinhuoltajien lasten ja orpolasten huolto, avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten syrjinnän lakkauttaminen, lasten päivähoiton järjestäminen, vammaisten lasten tukeminen sekä perhe- ja yksilökohtaisten toimien vahvistuminen lastensuojelussa. (Mt., 61–62.)

Suomen ensimmäinen lastensuojelulaki saatiin säädettyä vuonna 1936, joka oli lähes pelkkä huostaanottosäännöstö ja köyhäinhoitolakien jatke (Pulma 1987, ref. Sinko 2004, 56). Laki ei tarjonnut puitteita ennaltaehkäisevälle, luovalle tai asiakasta tukevalle sosiaalityölle. Sosiaalityö oli vielä pitkälle 1970-luvulle asti jäykkää ja valtion sekä kuntien byrokratialle alisteista. (Sinko 2004, 56.) Vuonna 1983 säädetyssä lastensuojelulaissa ideaksi muodostui keskeisesti lapsen oikeudet ja lapsen etu, mutta se sisälsi myös perheen merkitystä koskevia linjauksia (mt., 22–23). Vuonna 1990 tehdyllä lastensuojelulain muutoksella korostettiin perheen ja lapsen oikeusturvanäkökohtia. Erityisesti kiinnitettiin huomiota päätöksenteon hitauteen ja prosessin keston vaikutuksiin suhteessa lapsen asemaan. Vaatimuksia lakimuutoksiin esitettiin runsaastikin, mutta lain kokonaisuudistus ei edennyt. Sijaishuollon pakkotoimiryhmä esitti 90-luvun loppupuolella lukuisia korjaavia ja oikeusturvanäkökohdat huomioivia muutoksia lastensuojelulaissa säädettyihin pakotteisiin ja rajoituksiin. Lopulta muutokset tulivat voimaan 1.11.2006 koskien rajoitussäännöksiä. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti tammikuussa 2005 lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus uudeksi lastensuojelulaiksi. Hallituksen esitys uudeksi lastensuojelulaiksi annettiin syksyllä 2006 ja eduskunta hyväksyi lain 14.2.2007. (Räty 2007, alkulause.) Laki tuli voimaan 1.1.2008.

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat kymmenen vuoden aikana yli kaksinkertaistuneet ja lasten pahoinvointi lisääntynyt. Erot ovat suuria kuntien välillä palvelujen saannissa, niiden sisällössä sekä annettavan avun ja tuen kestossa ja määrässä. Erityisenä ongelmana nähdään työntekijöiden vaihtuvuus, koska työ on varsin kuormittavaa ja siihen osoitetut resurssit vähäisiä. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006.) Stakesin viimeisimmästä tilastosta selviää mm., että huostaanotettuja lapsia vuoden 2006 lopussa oli 9532. Huostaanotettujen lasten määrä kasvoi edellisestä vuodesta 283 lapsella. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli kaikkiaan 59 069 lasta ja nuorta vuonna 2006, näistä uusien asiakkaiden osuus oli 29,5 %. Vuoteen 2005 verrattuna kokonaislukumäärä on pysynyt lähes samana. (Lastensuojelu 2006.)

Lastensuojelun kehittäminen kumpuaa tarpeesta saada asiakkaille, lapsille ja perheille laadukkaampia palveluja (Haapakangas 2007, 3). Lastensuojelutyössä kohdataan vakavia yhteiskunnallisia ja yksilöllisiä ongelmia ja ristiriitoja. Se koskee niin lapsiväestön kasvuoljen kehittämistä kuin myös yksilö- ja perhekeskeistä työtä, johon liittyy vaikeita kysymyksiä perheen sisäisiin asioihin puuttumisen oikeutuksesta ja lapsen edun toteutumisesta myös pitkällä aikavälillä. Toimenpiteiden tarkoitus on tuottaa myönteistä muutosta, ei ainakaan vahinkoa. (Pölkki 2004, 270.)

Lastensuojelua kehitettäessä on kysyttävä, kenen tai mitkä vaatimukset on erityisesti täytettävä. Hyvään lastensuojelutyökäytäntöön vaikuttavat erityisesti lapsen tai nuoren tarpeet sekä odotukset ja käsitykset hyvästä laadusta. Myös lasten omaisten ja läheisten näkökulma on huomioitava. (Mt., 302.)

Lastensuojelun kehittämisessä on pitkälti haluttu keskittyä nimenomaan ennaltaehkäisevään työhön ja avohuollon tukitoimiin. Huostaanotto on viimesijainen ja monen mielessä pelottava mörkö, johon ryhdytään vain äärimäisessä pakkotilanteessa. Saikun (1999) tutkimuksessa suurin osa kehittämis ehdotuksista liittyi lastensuojelutyön ennaltaehkäisevään toimintaan sekä erilaisten ”välimaaston” tukipalveluiden kehittämiseen. Esiin nostettiin arkisen tuen tarve, kotipalvelun lisääminen, vertaisryhmätoiminta, lisää tukihenkilöitä – ja perheitä, toiminnan tekemistä enemmän kentällä kuin toimistossa ja huostaanoton jälkeistä työn kehittämistä. (Mt., 52-53.) Myös lastensuojelun kehittämishankkeen (2004-2007) yksi keskeinen tavoite oli ennaltaehkäisevän työn lisääminen ja varhaisempi ongelmiin puuttuminen. Uusi lastensuojelulaki toi kasan uusia velvoitteita ja täsmensi aikaisempia säädöksiä ja asetti mm. tarkemmat säädökset sille, kuka voi työskennellä lastensuojelussa (LSL 13§).

Lastensuojelutyön kehittäminen tapahtuu usein erityisinä projekteina eli hankkeina julkisella sektorilla, järjestöissä ja yritysmaailmassa. Lastensuojelutyöhön kohdistuu erityisen paljon odotuksia ja vaatimuksia. Niitä esittävät lasten ja heidän läheistensä lisäksi veronmaksajat, lastensuojelun työntekijät ja heidän yhteistyökumppaninsa. Lisäksi lainsäädäntö ja muut normit asettavat omat ehtonsa. Tutkimustiedolta ja arvioinnilta eri muotoineen odotetaan tukea laadukkaan lastensuojelutyön kehittämiseen. (Mt., 272–273.)

Seppänen-Järvelän (2000, 26) mukaan kehittämisintressit ja tavoitteet voidaan karkeasti jakaa kahteen eri suuntaukseen. On työn ja työyhteisöjen kehittämistä sekä substantiaalista kehittämistä. Sosiaali- ja terveydenhuollossa monet kehittämismenetelmät kohdistuvat suoraan jonkin substantiaalisen (vrt. konkreettisen) ongelman ratkaisemiseen. Tällaisia menetelmiä ovat mm. varhainen puuttuminen ja läheisneuvonpito. Näillä pyritään vastaamaan tiettyyn substantiaaliseen pulmaan. (Mt., 26.)

Sosiaalialan osaamiskeskukset ovat erikoistuneet kehittämiseen. 1980-luvulla käynnistettiin opetusosiaalikeskustoiminta, jonka tarkoituksena oli vahvistaa sosiaalihuollon tutkimus- ja kehittämistoimintaa ja erityisesti tutkimus-käytäntösuhdetta. Sosiaalialan osaamiskeskusten

toiminta alkoi pysyvänä toimintana vuonna 2002, jolloin niitä koskeva lainsäädäntö tuli voimaan ja niille suunnattiin pysyvää valtion rahoitusta. Osaamiskeskukset ovat kuntien, yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja sosiaalialan järjestöjen yhdessä muodostamia osakeyhtiöitä, yhdistyksiä tai vapaamuotoisia, sopimuksiin perustuvia yhteenliittyviä. (Kaakinen, Nieminen & Ohtonen 2007, 14.)

Lastensuojelun kehittämisohjelma

Lastensuojelua on kehitetty jo pitkään. On kehitetty uusia työmenetelmiä ja -välineitä sekä uudistettu palveluita ja palvelujärjestelmää. Merkittävät lastensuojeluun vaikuttavat kehittämistyön tulokset tulevat olemaan uusi lastensuojelulaki sekä lastensuojelun kehittämisohjelma (2004-2007). (Laiho 2007, 132.) Lastensuojelun kehittämishanke on osa Sosiaalialan kehittämishanketta, joka toteutettiin vuosina 2003-2007. Sosiaali- ja terveysministeriön koordinoimalla Sosiaalialan kehittämishankkeella pyrittiin koko valtakunnan kattavaan sosiaalipalvelujen uudistukseen. Hankkeessa toteutettiin kiireellisimpiä kehittämistarpeita sosiaalialalla. Hankkeen pääasiallinen tarkoitus on sosiaalialan tulevaisuuden parantaminen. (Pikassos Oy, Työntekijänopas 2007, 7.)

Lastensuojelun kehittämisohjelman tavoitteena oli saada aikaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa lastensuojelun ohjelma, jonka tarkoituksena oli lastensuojelutyön kehittäminen. Kehittämisyksiköiden avulla oli mahdollisuus saada kehittämisohjelman tavoitteita todeksi: erityispalvelut riittävinä ja laadukkaina, erityisosaaminen turvattuna ja kehittämistoiminta osana lastensuojelun työtä. Ohjelman suunnittelussa ja toteutuksessa oli osallisina useita toimijoita kuten Stakes, Kuntaliitto, osaamiskeskukset, lääninhallitukset ja monet järjestöt. (Laiho 2005, 1-2.)

Laiho painottaa, että kehittämisohjelman ja kehittämysyksiköiden perustamisen painokkaimpana tekijänä on ollut kuntien palvelurakenteen muutostarpeet ja kuntien niukat resurssit huolehtia lakisääteisistä sosiaalihuollon velvoitteistaan. Lisäksi lastensuojelusta on riisuttu kaikki mahdollinen resurssi pois, laitoksissa on lapsia ylipaikoilla ja henkilökuntaa ei ole tarpeeksi. Lastensuojelun sosiaalityössä asiakasperheitä saattaa työntekijällä olla kymmeniä ja taloudellisista resursseista tingitään. Ammattitaitoisesta työvoimasta on jo nyt pula ja tilanne todennäköisemmin tulee huonontumaan entisestään. On myös ennustettu, etteivät lastensuojelumenot tule vähentymään, vaikka lasten lukumäärä on vähentymässä. (Mt., 1.)

Lastensuojelun kehittämishankkeen tavoitteina oli saada aikaan Lastensuojelun käsikirja, jossa on lastensuojelun prosessi uuden lain mukaan, lastensuojelun alkuarvioinnin sisältöjen kehittäminen ja koulutusten järjestäminen. Tarkoituksena oli myös lastensuojelun perus- ja täydennyskoulutuksen kehittäminen sekä tehtävärakenteen tarkistaminen. Perhetyötä ja nuorten avohuoltoa jäsennettiin ja kehitettiin erikseen. Sijaishuollossa osallistuttiin Kuntaliiton LapsiArviin, jonka tuloksena syntyivät sijaishuoltopalvelujen hankinnan ohjeisto ja välineet, palvelutuottaja-arvioinnin työvälineitä ja arviointijärjestelmän struktuuri ja välineistö. (Ks. Lastensuojelun käsikirja; Sosiaaliportti.)

2.3 Laki ja käsikirja lastensuojelun kehittämistyön hedelminä

Kehittämistyössä vaativinta on usein työn tulosten juurtuminen käytäntöön. Kehittämisprojekteilla voidaan saada kohtuullisen hyvin aikaan toivottuja ensimmäisen asteen tuloksia niihin osallistuvissa työorganisaatioissa. Näitä ovat esimerkiksi parannukset työn tuottavuudessa, tuotteiden, palvelujen ja toiminnan laadussa, asiakaspalvelussa, johtamisessa, henkilöstön tiedonsaanti- ja vaikutusmahdollisuuksista tai työympäristössä. (Alasoini 2007, 42.) Kehittämisprojekteilta odotetaan myös usein toisen asteen tuloksia eli tuloksia, joiden kautta syntyy välillisesti hyötyä myös muille työorganisaatioille ja ohjelman sidosryhmille. Nämä toisen asteen tulokset ilmenevät esimerkiksi jalostuneena osaamisena, uudenlaisina vuorovaikutussuhteina sekä laajemmin sovellettavissa olevina malleina, menetelminä, välineinä tai yleisesti ottaen hyvinä käytäntöinä. Toisen asteen tulosten edistäminen edellyttää ohjelmalliselta kehittämiseltä tähän tähtäävää tietoista strategiaa. (Mt., 42.)

Merkittävänä kehittämistyöllä aikaansaatuna tuloksina näen uuden lastensuojelulain sekä lastensuojelun prosessia valtakunnallisesti edustavan Lastensuojelun käsikirjan, jotka saatiin aikaan lastensuojelun kehittämisohjelmalla. Kehittämisohjelmalla saavutettiin paljon muutakin ja lopullinen arviointi tulosten vaikuttavuudesta voitaneen tehdä vasta useampien kuukausien jälkeen hankkeen päättymisestä.

Uusi lastensuojelulaki

Uusi lastensuojelulaki (417/2007) tuli voimaan kokonaisuudessaan 1.1.2008. Hallituksen esityksessä eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 252/2006) todetaan, että lakiehdotuksen tarkoituksena on lastensuojelun jälkeenjääneisyyden korjaaminen ja tavoitteena on kehittää lastensuojelua sellaiseksi, että sen avulla voidaan ennaltaehkäistä ongelmia sekä tukea lapsia, nuoria ja heidän huoltajiaan. Lastensuojelulain uudistuksen taustalla ovat mm.

Suomen ratifioimat ihmisoikeussopimukset, erityisesti YK:n Lapsen oikeuksien sopimus. On tarpeen tehostaa lapsen ja perheen oikeusturvaa, painottaa ennaltaehkäisevää työtä, varhaista puuttumista ja viranomaisten velvoitteita perheiden tukemiseksi. (Taskinen 2007a, 3.)

Vuoden 1983 lastensuojelulakia, joka aikanaan kiistatta oli moderni ja edistyksellinen, on kritisoitu jo pitkään ja uudistustarpeita on nostettu esiin runsaasti viime vuosien aikana (Sinko 2005, 4). Vanhaa lakia kritisoitiin mm. siitä, ettei se ollut ajantasalla kansallisten lakien kanssa ja ettei laissa näkynyt lastensuojelun prosessi kunnolla. Uuden lain tarkoituksena oli tehdä lastensuojelu näkyvämmäksi ja selkeämmäksi. Lisäksi varhainen puuttuminen haluttiin lakiin. Uuden lain on tarkoitus entistä paremmin ottaa huomioon lapsen etu ja oikeudet, lapsen ja hänen perheensä tarvitsemat tukitoimet ja palvelut, viranomaisten yhteistyön korostaminen sekä lapsen ja vanhempien oikeusturvan parantaminen. (Laiho, koulutus 12.8.2008) Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmä otti työssään huomioon lastensuojelun kehittämisohjelman kautta saadun tiedon lastensuojelun nykytilasta ja ongelmista sekä kehittämisohjelman piirissä syntyneet lainsäädäntöä koskevat kehittämis ehdotukset. Tämän lisäksi työryhmä kuuli keväällä 2005 laajan joukon lastensuojelun asiantuntijoita. (HE 252/2006, 7.)

Sosiaalityön näkökulma lastensuojelulain uudistamiseen -raportissa (Sinko 2005) on koottuna sosiaalityöntekijöiden toiveita lakiuudistuksesta. Suurin toive on ollut saada laki selkeämmäksi, konkreettisemmaksi ja täsmällisemmäksi niin, että se kertoisi työntekijälle, yhteistyökumppanille, lapselle, perheelle ja päätöksentekijälle miten tulee toimia. Toivotaan pois pääsyä epämääräisyydestä ja hämäryydestä, yhteisiä linjauksia ja toimintalinjoja. Yhdenmukaisuuden uskotaan lisäävän oikeudenmukaisuutta ja oikeusturvaa. Toisaalta on kaikille selvää, että lastensuojelu on erittäin tilannekohtaista ja siksi vaikeasti säänneltävää. (Mt., 4.) Juridisoitumisen myötä keskeinen lastensuojelun kehittämiseen liittyvä kysymys on, miten lakia voitaisiin paremmin hyödyntää työvälteenä. Nykyinen lastensuojelulaki ei riittävästi ohjeista, miten lapsen etua ja lapsen tervettä kasvua ja kehitystä vaarantavia riskitekijöitä pitäisi selvittää ja arvioida. (Myllärniemi 2005, 21.)

Taskinen (2007a, 8-9) tiivistää lain pääasialliset uudistukset lapsen ja vanhempien oikeusturvan tehostamiseen, viranomaisvelvoitteiden täsmentämiseen, resurssien osoittamiseen sekä uudenlaisten toimintatapojen kehittämiseen. Lastensuojelulaki on merkittävä kokonaisuudistus, jolla pyritään parempaan ja tehokkaampaan lastensuojeluun. Laissa korostetaan myös erityisesti ehkäisevän työn merkitystä. Ongelmatilanteisiin on puututtava yhä varhaisemmassa vaiheessa ja muilla keinoin kuin

huostaanotoilla. Laissa halutaan korostaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta. Asiakkaiden mielipiteitä tulee kuunnella ja selvittää ja toimia mahdollisimman hyvässä yhteistyössä. Useasti kiireessä ja resurssien puutteessa itse tapaaminen ja keskinäinen vuorovaikutus jää lyhyeksi ja perustuu vain pakollisiin tapaamisiin, kuten todisteellisiin kuulemisiin tai verkostopalavereihin. Lapsen mielipiteen selvittäminen vaatii vielä enemmän aikaa ja työvälineitä, riippuen lapsen iästä ja kehitystasosta. (Ks. esim. HE 252/2006.)

Lastensuojelussa suurelle yleisölle huostaanotto on juuri se näkyvin osa. Yksittäiset huostaanottotapahtumat ja niistä julkisuudessa esitetyt näkemykset saattavat kauankin värittää yleistä mielipidettä lastensuojelusta (Taskinen 2001, 3). Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmässä (2006) koottiin lain tuomia muutoksia. Työryhmän keskeisinä tavoitteina olivat mm. lapsen ja hänen perheensä tarvitsemien tukitoimien ja palveluiden turvaaminen sekä lapsen edun huomioon ottaminen lastensuojelua toteutettaessa. Valitettavan usein esimerkiksi huostaanottopäätöksissä lapsi jää taustalle, eikä häntä olla välttämättä edes tavattu päätöstä tehtäessä.

Uusi lastensuojelulaki tuo velvoitteita ja uudistuksia myös huostaanottoihin, edellyttäen tarkempaa ja huolellisempaa, vanhemmat ja lapset huomioonottavampaa menettelyä. Laki toi täsmällisempiä aikarajoja mm. lastensuojeluilmoitukseen reagoimiseen viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä, lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen kolmessa kuukaudessa ja kiireellisen sijoituksen (entinen kiireellinen huostaanotto) aikana tehtävään huostaanottopäätökseen. (Ks. lisää luvussa 4.1)

Johanna Hurtig (2003, 39-40 ja 193) toteaa omassa lastensuojelun perhetyötä koskevassa tutkimuksessaan kuinka lapsen suojelun sijasta suojeltavana on usein aikuisen ja työntekijän välinen työskentelysuhde. Uudella lastensuojelulailla halutaankin korostaa lapsen etua ja lapsen mielipiteen selvittämistä. Mielipide tulisi selvittää hyvin pieneltäkin, jopa vauvaikäiseltä lapselta esimerkiksi tarkkailemalla ja havainnoimalla lasta (Räty 2007, 118).

Vaikka uusi lastensuojelulaki tuo lisää velvoitteita ja tehtäviä lastensuojeluun, eivät kunnat ole juuri varautuneet lain tuomiin muutoksiin ja sen vaatimiin lisäkustannuksiin ja henkilöstömäärän lisäämiseen. Tämä käy ilmi Sosiaalialan ammattijärjestö Talentian tekemästä selvityksestä 20 suurimmalle kunnalle lastensuojelulain toimeenpanoon valmistautumisesta. Lain toteuttaminen edellyttää mm., että lastensuojelun avohuoltoon lisätään 155 lastensuojelutyöntekijän virkaa.

Selvityksen mukaan määrärahat eivät juurikaan tule menemään lastensuojeluun eikä sosiaalityöntekijöiden määrääkään aiota merkittävästi lisätä. (Talentia tiedote.)

Lastensuojelun käsikirja

Lastensuojelun käsikirjaa alettiin työstämään alkuvuodesta 2007 ja sen ensimmäinen versio avattiin Internetissä 1.10.2007. Valmis versio avattiin 1.1.2008, mutta käsikirjaa päivitetään yhä. Käsikirja sai valtion rahoitusta myös vuodelle 2008. Lastensuojelun käsikirjan toteuttajia ovat Sosiaali- ja terveysministeriön toimitusneuvosto, joka vastaa käsikirjaan tuotettavan materiaalin korkeasta laadusta (lainsäädännön tulkinnan ja käsikirjan kehittäminen), Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos Oy, joka vastaa sisällön tuottamisesta sekä Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, joka vastaa pääosin teknisestä tuotannosta. (Ks. Sosiaaliportti.)

Lastensuojelun käsikirjan on tarkoitus olla toimiva ja arkinen työväline lähinnä lastensuojelussa työskenteleville henkilöille. Siitä on pyritty rakentamaan helppokäyttöinen, ajankohtainen ja luotettava lastensuojelun tietolähde. Käsikirjasta löytyy tietoa uudesta lastensuojelulaista ja sen soveltamisesta. Mukana on myös tietoa ja ohjeita lastensuojeluprosessin eri vaiheista, työmenetelmiä sekä työssä käytettäviä lomakkeita. Käsikirjan sisältö koostuu lastensuojelun eri vaiheista ehkäisevästä työstä jälkihuoltoon ja työmenetelmistä erilaisiin lomakkeisiin. Tietoa on kerätty sosiaalialan asiantuntijoilta ja tekstin sisältöä testataan lastensuojelun työntekijöillä säännöllisesti, jotta sisällöstä saataisiin mahdollisimman työntekijälähtöinen. Käsikirjaa päivitetään usein ja sisältöjä sekä korjataan että muokataan tarpeen mukaan.

Verkkomuotoisen käsikirjan hyötyjä ovat kustannustehokkuus, helppo päivitettävyyys sekä mahdollisuus syventää aihepiirejä. Käsikirja on lastensuojelun työntekijöille nopea informaatiokanava, jonka kautta uusien tietojen välittömästi hyödynnettävissä. Käsikirjassa on koottuna tietoa lastensuojelusta, jota on kerätty mm. lastensuojelun kehittämisohjelman toimista. Sen avulla voidaan tehokkaasti ja nopeasti paikata lastensuojelutyön ohjauksen puutteita ja tehostaa lastensuojelutyön käytäntöjen yhtenäistymistä ja erityisosaamisen vahvistamista koko maassa. (Työpaperi, Pikassos Oy.)

Käsikirjasta saadun palautteen perusteella web-pohjainen julkaisu on löytänyt hyvin paikkansa. Palautteesta tehdyssä yhteenvedossa 12 palautetta 44:stä oli kehuva ja kiittävä. Käsikirjaa pidettiin loistavana, tärkeänä ja hyödyllisenä. Loput palautteista olivat lähinnä toiveita joidenkin asioiden lisäyksistä ja ruotsinkielisistä lomakkeista. (Pikassos: käsikirjan käyttäjien palautteet

2008.) Lisäksi Sosiaaliportin (sosiaalityön ammattilaisten Internetsivusto) viikon kysymyksessä ”oletko tutustunut Lastensuojelun käsikirjaan” 71 vastaajasta 73% oli tutustunut, 22% aikoi tutustua ja 4% ei aikonut tutustua (Sosiaaliportti).

3. Aikaisempia tutkimuksia

Tutkimukseni kohteena olevat lastensuojelutyössä aloittelevat sosiaalityöntekijät ja heidän kokemukset lastensuojelutyöstä ja erityisesti huostaanotosta ei ole aiemmin tutkittu aihepiiri. Lastensuojelututkimus on keskittynyt enemmänkin lapsiin ja lasten vanhempiin. Forsberg ym. (2006, 5) toteavat, että lapset ja lapsilähtöisyys ovat olleet viime vuosina eniten kiinnostusta herättäneitä aiheita sosiaalityön kentällä. Voimaan tullut uusi lastensuojelulaki painottaa lapsen näkökulman huomioonottamista aiempaa lakia enemmän, joka osaltaan asettaa vaatimuksia lapsilähtöisen työskentelyn parantamiseksi. Tällöin lapsen näkökulma ja mielipiteet ovat tärkeitä.

3.1 Lastensuojelun tutkimuksesta lyhyesti

Lastensuojelun sosiaalityöstä on tehty useita tutkimuksia, mutta tutkimuksissa on aukkoja, kuten Tuija Eronen (2007, 5) niitä kuvaa. Ensimmäinen aukko tämän hetkessä lastensuojelututkimuksessa on lastensuojelun käsitteen teoreettisen pohdinnan ja keskustelun puuttuminen. Toinen aukko on lastensuojelututkimuksen ohuus ja tutkimusta ohjaavan organisaation puuttuminen. Lastensuojelusta ei tuoteta järjestelmällistä ja säännöllistä erityisesti lastensuojelun ytimeen keskittyvää tietoa. Suomalaista keskustelua lastensuojelusta käydään vilkkaasti myös erilaisissa ammatillisissa lehdissä. Suomesta puuttuu kuitenkin erityisesti lastensuojeluun erikoistunut käytännöllistieteellisesti painottunut aikakausjulkaisu. (Mt., 5-7.)

Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen ja Maritta Törrönen (2006) ovat toimittaneet ajankohtaisen teoksen aiheesta *Lapset ja sosiaalityö –Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Teoksessa ollaan kiinnostuneita lapsikeskeisestä sosiaalityöstä ja pyritään uudenlaiseen keskusteluun lasten ja sosiaalisten ongelmien parissa tehtävän auttamistyön suhteista. Teos on rakennettu kolmesta teemakokonaisuudesta. Ensimmäisessä osassa käsitellään lasten kohtaamisen haasteita sosiaalityön ammattikäytännöissä. Toisessa osassa keskitytään lasten kanssa työskentelyn menetelmiin. Keskiössä ovat erilaiset projektit ja niiden anti uudenlaisten menetelmien käyttöönotossa. Kolmannessa osassa paneudutaan tiedon merkitykseen lasten kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Lasten tiedolla tarkoitetaan lasten kokemusten, näkemysten ja näkökulmien merkityksiä. (Mt., 16-18.)

Meneillään oleva tutkimusprojekti *Lastensuojelun tieto* pyrkii kuvaamaan ja analysoimaan niitä ilmiöitä, jotka suomalaisessa yhteiskunnassa kanavoituvat julkisen lastensuojelun kohteiksi.

Tutkimuksella etsitään vastauksia siihen, keitä ovat lastensuojelun avohuollon asiakkaat ja mikä on se institutionaalinen raja, jolla määritellään lasten ja perheiden ongelmatilanteet sellaisiksi, että katsotaan tarpeelliseksi puuttua niihin tai tukea niitä lastensuojelun keinoin. Tutkimus toteutetaan Tampereella 1.10.2007-31.10.2009 välisenä aikana *Tietoteknologian hyödyntäminen lastensuojelun avohuollon asiakaspolkujen dokumentoinnissa ja seurannassa* –hankkeen rinnalla. Tutkijaryhmään kuuluvat Tampereen Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitokselta professori Tarja Pösö, yliassistentti Aino Ritala-Koskinen sekä tutkija Johanna Korpinen sekä Informaatiotutkimuksen laitokselta professori Pertti Vakkari ja tutkija Saila Huuskonen. (Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja –työn laitos.)

Hannele Forsbergin vetämässä tutkimusprojektissa *Moraalinen järkeily ja kiistanalaiset perhesuhteet* tarkastellaan avioeroihin liittyviä riitaisia huolto- ja tapaamisratkaisuja ja vanhemmuuden laadusta huolestunutta lastensuojelua. Projektin tavoitteena on valottaa moraalisen järkeilyn merkitystä kiistanalaisissa perhetilanteissa, joihin sosiaalityö osallistuu. Tutkimusprojektissa oletuksena on, että normeihin, arvoihin ja sosiaaliseen arviointiin liittyvällä moraalilla järkeilyllä on keskeinen merkitys kiistanalaisissa perheikäytännöissä, mutta sille ei ole olemassa vakiintunutta käsitteellistä viitekehystä ja sanastoa – toisin kuin riitatilanteiden ratkomista hallitsevasti ohjaavilla psykologisilla, juridisilla tai lääketieteellisillä argumenteilla. Projektin tarkoituksena on rakentaa käsitteistö, joka tarjoaa uudenlaisen argumentaatiotavan kiistanalaisten perhesuhteiden jäsentämiseen. Tutkimusprojekti toteutetaan Tampereen yliopistossa vuosina 2007-2009 välisenä aikana. (Tampereen yliopisto.)

Lapsen etu on ollut yksi keskeinen tutkimuksen kohde (esim. Antikainen 1997, Törrönen 1994, Aho ym. 1995, Nyholm 2006, Kajava 1997). Jokaisen lastensuojelupäätöksen ja sen toimeenpanon keskiössä on aina lapsi, jonka elämään lastensuojelun toimenpiteet vaikuttavat (Puustinen-Korhonen 1994, 5). Lapsi ymmärretään usein aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen passiivisena osapuolena, jonka tehtävänä on sopeutua aikuisten ulkoapäin määrittelemiin olosuhteisiin. Lasten näkeminen vain passiivisina suojelun kohteina jättää heidän omat näkemyksensä ja tulkintansa tilanteista havaitsematta ja selvittämättä. (Kähkönen 1995, 24.)

Lasten näkökulmaa ja lasten ääntä on pyritty nostamaan esiin useissa tutkimuksissa (esim. Oksanen ym. 2006, Forsberg 2000, Keränen 2004, Kemppainen 2006, Kivistö 2006, Rautio 2004). Kansainvälisestä lastensuojelututkimuksesta, jossa pyritään tuomaan lapsen näkökulmaa esille mainittakoon Jan Masonin ja Toby Fattoren (2005) toimittama tutkimus *Children Taken Seriously* –

In Theory, Policy and Practice. Lasten ääntä ja lasten tekemisiä määrittelevät pitkälti aikuiset ja teoksen artikkeleissa pyritään pohtimaan, miten lasten ääni saataisiin paremmin kuuluviin.

Tarja Pösö (1993) käsittelee mielenkiintoista ja hieman erikoista aihetta väitöskirjassaan *Kolme koulukotia: tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa*. Hän selvittää koulukotityössä syntyviä ja eläviä tulkintoja hoidossa olevista lapsista ja tutkii myös miten nämä tulkinnat vaihtelevat sukupuolen mukaan (mt., 10). Pösö tarkastelee poikkeavuuden käsitettä ja sen sosiaalista tuottamista paikallisesti (mt. 23). Mielenkiintoista on mm. se, mitä Pösö esittää johtopäätöksissään tyttöjen ja poikien hoidon eroista. Hän väittää, että tulkinnat sukupuolesta määräävät hoidon arkisen toteuttamisen tasolla sitä, millaista hoitoa lasten oletetaan koulukodissa tarvitsevan ja millaista hoitoa heille tarjotaan. Tyttöjen hoito on huollollisen lastensuojelullista kun taas poikien hoidon sisältö painottuu enemmän ulkoiseen valvontaan ja kurinpittoon. (Mt., 257.)

Lastensuojelutyön dokumentointia on tutkittu myös jonkin verran. Aino Kääriäinen (2003) on tutkinut lastensuojelun sosiaalityötä asiakirjojen valossa. Tutkimus *Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina –dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka* keskeinen tehtävä on selvittää, mikä on dokumentoinnin merkitys lastensuojelun sosiaalityön tiedonmuodostuksessa ja ammattikäytännöissä. Tutkimusaineisto muodostuu lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden laatimista asiakastietojärjestelmään tallennetuista muistiinpanoista ja huostaanottopäätöksistä. (Mt. 5.) Lisäksi Aino Kääriäinen, Ansa Leinonen ja Hannele Metsäranta (2006) ovat toimittaneet teoksen *Lastensuojelutyön dokumentointi - opastusta ja ideoita käytäntöön*. Tarkoituksena on tarjota opastusta ja ideoita lastensuojelutyön dokumentointiin. Teoksella pyritään muistuttamaan lastensuojelussa toimivia dokumentoinnin tärkeydestä sekä antamaan eväitä asiakirjojen kirjoittamiseen ja niiden hyödyntämiseen tiedonmuodostuksen välineenä.

Ella Kinnunen (2006) on pro gradu-tutkimuksessaan tutkinut *lastensuojelutarpeen arviointia sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta*. Tutkimuksessa tarkastellaan hyvän lastensuojelutarpeen arvioinnin ja dokumentoinnin kriteereitä sekä sitä, miten kyseiset kriteerit tulevat esille lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kirjauksissa. (Mt., 5-6.) Tutkimustulokset osoittavat, että lastensuojelutarpeen arviointi ja dokumentointi on sosiaalityöntekijöiden kirjausten perusteella epäsystemaattista ja sirpaleista, vaikka kirjauksissa oli huomioitu sekä lapsen kehityksellisiin tarpeisiin, vanhempien kykyyn sekä perhe ja ympäristötekijöihin liittyviä tekijöitä. Lastensuojelutarpeen arvioinnissa myös lapsen ääni ja kokemus jäi taustalle. Moniammatillinen yhteistyö ja vanhempien huomioiminen työskentelyssä tuli kuitenkin vahvasti esille

sosiaalityöntekijöiden kirjauksissa ja moniammatillisen työryhmän työskentelyssä. Lastensuojelutarpeen arviointiin on olemassa menetelmiä ja välineitä, joita ei ollut kuitenkaan sosiaalityöntekijöiden kirjausten perusteella käytetty. (Mt., 74-76.)

3.2 Huostaanotot ammatillisena haasteena

Huostaanotoista on tehty jonkin verran tutkimuksia painottuen mm. huostaanottomenettelyyn sekä lapsen ja/tai vanhempien näkökulmaan. Tosin näitäkin tutkimuksia on melko vähän. Itse työntekijöiden ääni ei useinkaan pääse kuuluviin ja huostaanotot koetaan helposti väärin perustein tehdyiksi ja työntekijät tunteettomina päätöksentekijöinä.

Juha Jokisen (2006) toimittama raportti *Esitys toimenpiteistä huostaanottomenettelyn kehittämiseksi* on tarjonnut varteenotettavia näkökulmia huostaanotoissa menettelyyn. Raportti on osa Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelun kehittämisohjelman toimenpide-osiota. Huostaanottotyöryhmän keskeisimpinä tavoitteina oli jäsentää ja kehittää menetelmiä hyvään kuulemiseen ja vuorovaikutukseen sosiaalityöntekijän, lapsen, hänen läheistensä ja muiden asiaan liittyvien tahojen välillä, työtä tukevaan ja asiakasta palvelemaan dokumentointiin ja kirjaamiseen, asiantuntemuksen ja erityisosaamisen vahvistamiseen sekä riittävien ja asianmukaisten kriisipalvelujen turvaamiseen vanhemmille ja lapsille (mt., 3). Sirpa Taskisen (2000) Huostaanotto-opas löytyy varmaan useimpien sosiaalityöntekijöiden työhuoneesta. Teos *Huostaanotto –Lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanottoprosessin laatua koskeviksi yleisiksi periaatteiksi* valmisteltiin Stakesin huostaanottoprojektin (1997-2001) aikana ja se sisältää huostaanoton prosessin vaihe vaiheelta.

Päivi Kähkönen (1994) on tutkinut huostaanottoja asiakirja-aineistojen kautta. Tutkimus *Biologisen perheen huomioonottaminen lapsen huostaanotossa ja sijoituksessa* osoittaa, miten biologisten vanhempien tilanne huononee välittömästi huostaanoton jälkeen. Vanhemmuus ja myös parisuhde tuntuivat murtuvan huostaanoton myötä. Myös Gunvor Anderssonin (1989) tutkimus *Pieni ja poissa kotoa -tutkimus pikkulapsista ja heidän suhteestaan aikuisiin laitoksissa, sijaiskodeissa ja kotona* osoittaa, miten vanhempien tila huononee huostaanoton jälkeen. Andersson tutki Ruotsissa pienten lasten sijoitusta lastenkoteihin ja vanhempien yhteydenpidon vaikutusta lapseen. Lisäksi hän tutki heidän selviytymistään sijoitettuna tai omaan biologiseen kotiin palautettuna. Tulokset osoittivat, että vanhempien tilanne huononi heti huostaanottopäätöksen jälkeen tai kun lapset olivat muuttaneet sijaiskotiin. (Mt., 28.) Erja Sauraman (2002) tutkimuksessa *Vastoin vanhempien tahtoa*

keskityttiin lastensuojelun ytimeen, huostaanottokäytäntöihin ja erityisesti vastoin vanhempien tahtoa tapahtuviin ns. pakkohuostaanottoihin. Sauraman mukaan huostaanottoihin kulminoituu vaikea eettinen ongelma: vanhempien kasvatusoikeuden kumoaminen ja perheen koskemattomuuden loukkaaminen. Huostaanotto on ollut aiheena myös joissain pro gradu – tutkielmissa (ks. esim. Nummela 2007; Rautakorpi 2007; Hiltunen 2005). Seuraavaksi esittelen joitain erityisesti tutkimukseni kannalta olennaisia tutkimuksia.

Yhdessä suunnitellen, ”Hyvä huostaanotto” lastensuojeluverkoston työntekijöiden kuvaamana

Peppi Saikku (1998, 42-77) on tutkinut työntekijöiden näkökulmasta huostaanottoa. Tutkimuksessa *Yhdessä suunnitellen, ”Hyvä huostaanotto” lastensuojeluverkoston työntekijöiden kuvaamana* käsitellään huostaanottoa moniammatillisesta näkökulmasta. Saikku keräsi tutkimusaineiston ryhmäkeskusteluihin, johon osallistui kymmenen työntekijäryhmää/työyksikköä: alueelliset sosiaalitoimistot (kaksi ryhmää), perheneuvola, mielenterveystoimisto, A-klinikka, äitiys- ja lastenneuvola, lasten ja nuorten psykiatrinen poliklinikka, yläasteen oppilashuoltotyöryhmä sekä kaksi päivähoiton henkilökunnasta koottua ryhmää. (Mt., 48).

Tutkimustulokset osoittavat, että eri tahoilla on suuria eroja siinä, millaisena hyvä huostaanotto näyttäytyy. Eri tahot painottivat eri teemoja, joita pidettiin keskeisinä hyvässä huostaanotossa. Päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä lasten ja nuorten psykiatrisella poliklinikalla hyvää huostaanottoa pyrittiin tarkastelemaan lapsen näkökulmasta. Perheneuvola, A-klinikka ja mielenterveystoimisto painottivat hyvässä huostaanotossa yhteistyön merkitystä. Hyvässä huostaanotossa on tärkeää selkeä työnjako, luottamus toisiin virnaomaisiin ja yhteiset tavoitteet. Yläasteen oppilashuoltotyöryhmässä hyvää huostaanottoa arvioitiin suhteessa koulunkäyntiin. Sosiaalitoimistoissa keskeisintä oli suhde biologiseen perheeseen. Hyvä huostaanotto toteutuu, jos perheellä ja sosiaalityöntekijällä on luottamuksellinen suhde, ja jos huostaanotolla on saatu katkaistua se kierre, mistä lapsi on otettu huostaan. (Mt., 69-70.) Saikun tutkimuksessa pohditaan hyvää huostaanottoa ja viranomaisten yhteistyön merkitystä. Tutkimus nojautuu työntekijöiden kokemuksiin, joten se antaa osaltaan näkemyksiä ja vertailumahdollisuuden myös omaan tutkimukseeni.

Huostaanoton kriteerit pääkaupunkiseudulla

Anniina Myllärniemi (2005) on tutkinut tutkimuksessaan *Huostaanoton kriteerit pääkaupunkiseudulla* sitä, miten huostaanottojen kriteerit määrittyvät ja jäsentyvät. Lisäksi tutkimuksessa on kartoitettu pääkaupunkiseudun lastensuojelun nykytilaa. Tutkimus kokoaa tietoa huostaanottopäätösten dokumentoinnista, huostaanoton tarvetta aiheuttavista lasten kasvuolojen riskitekijöistä sekä siitä, miten lastensuojelun käytännöissä pystytään niihin vastaamaan (mt. 4). Tutkimustuloksina Myllärniemi esittää mm., että huostaanotettujen lasten ikä selittää sekä avohuollon asiakkuuden kestoa, aiempia sijoituksia että käytettyjä tukitoimia. Yleinen kehityssuunta näyttää olevan se, että yhä suurempi osa huostaanotettavista lapsista on 13-17-vuotiaita nuoria. Nuorten huostaanoton kynnystä näyttää madaltavan se, että entistä useammin vanhemmat toivovat huostaanottoa. Myös vastaanottoyksiköiden toiminta vaikuttaa siihen, ettei nuoria sijoiteta useammin avohuollossa. Nuorten ja heidän perheittensä kanssa tapahtuva avohuollon työskentely on tukimuotojen määrällä ja asiakkuuden kestolla mitattuna vähäisempää ja lyhytkestoisempää kuin pienemmillä lapsilla. (Mt., 4.)

Myllärniemen tutkimuksessa selvitettiin myös, millaisia ongelmia huostaanotettujen lasten perheisiin kasautuu. Tulokset osoittavat, että lapsilla on keskimäärin 6,4 sellaista kasvuolojen riskitekijää, joiden sosiaalityöntekijät arvioivat vaikuttavan lapsen sijaishuollon tarpeeseen. Huostaanotettujen lasten vanhemmilla esiintyy suhteellisen usein päihdeongelmia, mielenterveysongelmia ja uupumusta, perheissä on vuorovaikutuksen vaikeuksia ja sisäisiä ristiriitoja, vaikeuksia sopeutua ympäristöön ja yhteiskunnan normeihin. Tutkimus osoittaa, että lastensuojelun ehkäisevän työn, erityispalvelujen ja rakenteiden epämääräisyys, työprosessien ja vastuunjakojen määrittelemättömyys, resurssien vähäisyys ja sijoitusprosessien erilaisuus heijastuvat avohuollon palveluihin ja niiden vaikuttavuuteen sekä siten väistämättä sijoitusten kriteereihin. (Mt. 4-5.)

Olen kiinnostunut Myllärniemen tutkimuksesta selvittäessäni syitä ja kriteereitä huostaanotolle. Myllärniemen tutkimus kohdistuu pääkaupunkiseudulle, mutta koen sen avaavan huostaanoton määrittelyä sekä sosiaalityöntekijöiden työskentelytapoja ja työskentelyn mahdollisuuksia perheiden kanssa myös laaja-alaisemmin.

Laki ja lastensuojelu

Päivi Sinkon (2004) tutkimus juridisoituvista käytännöistä sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä soveltuu myös omaan tutkimukseeni. Tutkimuksessani analysoin myös lain merkitystä ja soveltamista lastensuojelutyössä aloittelevien sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Siksi koen Sinkon tutkimuksen olevan merkittävä analyysini kannalta.

Sinko (2004, 11) pohtii, miten laki näyttäytyy lastensuojelutyössä ja mikä merkitys laeilla lopulta on arjen sosiaalityössä, jossa sosiaalityöntekijän omalla tulkinnalla ja kokemuksella on suuri merkitys? Hän tutkii oikeuden luonnetta yhteiskunnallisena ilmiönä ja sen vaikutusta sosiaalityöntekijöiden käyttäytymiseen ja ajatteluun. Sinko on koennut aineiston suomalaisista 1990-luvulla ja sen jälkeen syntyneistä tutkimuksista, joissa käsitellään lastensuojelun sosiaalityön muutoksia viime vuosikymmeninä, muutoksia asiantuntijuudessa sekä muutoksia erityisesti työn oikeudellisissa puolissa (Mt., 12). Sinkon mukaan lastensuojelun juridisoitumisen vahvistuminen johtaa siihen, että sosiaalityön prosesseja, työssä käytettävää kieltä ja asiantuntijuutta aletaan yhä enemmän määritellä ja arvioida juridiikan kautta ja juridisin perustein (mt., 139). Hän toteaa, että sosiaalityöntekijällä on oltava tietty määrä juridista ymmärrystä: hänen on tiedettävä, mitä merkitsee oikeusvaltio ja mitä vaatimuksia perusoikeusvelvoitteisuus, laillisuusvaatimus ja hyvän hallinnon periaatteet työlle asettavat. Lain oikeudet ja tehtävät on ymmärrettävä. Kuitenkin sosiaalityö ei voi olla alisteista juridiikalle mutta se ei voi myöskään piiloutua sen taakse. (Mt., 141.)

Sosiaalityön professionalistuminen ja koulutus

Vuorikoski Marjo (1999) on tutkinut väitöskirjassaan *Sosiaalityön professionalistuminen ja koulutus* sosiaalityön koulutuksen kehittämistä ja siihen liittyneitä kehittämistarpeita. Aineistona hänellä oli kirjalliset dokumentit, kuten aikakauslehdet, komiteoiden ja työryhmien mietinnöt sekä erilaiset artikkelit. Tutkimusten tulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijöiden koulutus on reagoinut jähmeästi sosiaalityön kehittämistarpeisiin. Sosiaalityön koulutus lähti sosiaalihuoltajakoulutuksesta (1942), joka säilyi lähes muuttumattomana ensimmäiset 30 vuotta huolimatta yhteiskunnan nopeasta muuttumisesta. Sosiaalityön koulutuksessa ryhdyttiin vasta 1970-luvulla laajempien uudistusten suunnitteluun. Sosiaalityöntekijöiden korkea-asteen koulutuksen ja kelpoisuusehtojen tarve kyseenalaistettiin useasti 1980-luvulla, koska koulutetuista sosiaalityöntekijöistä oli puutetta. 1980-luvulla sosiaalityön koulutus nostettiin kuitenkin ylemmän korkeakoulututkinnon tasoiseksi.

Tätä ennen sosiaalityöntekijän virkaan vaadittava pätevyys oli varsin väljä. (Mt., 246.) Sosiaalialan ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdot uudistettiin vuoden 1993 alusta, jossa sosiaalityöntekijöiden osalta ehdot säilyivät ennallaan. (Mt., 57.) Tutkimuksessa todetaan, että sosiaalityö on saanut useaan otteeseen kamppailla olemassaolostaan ja merkityksestään. Haasteita on tuonut mm. 1990-luvun lama, jolloin sosiaalityön työvoimapula muuttui nopeasti työvoiman ylitarjonnaksi, kun karsittiin henkilöstöä kuntien budjettien säästämiseksi. Lisäksi sosiaalialan kelpoisuusehdot ovat olleet pohdittavina moneen otteeseen. (Mt., 246-247.) Tutkimuksen tulokset osoittavat myös, että sosiaalityön koulutuksen kehittäminen on pitkälti valtion viranomaisten ja sosiaalityön koulutusta järjestävien tahojen vastuulla (mt., 248). Vuorikosken tutkimus kuvaa mielestäni hyvin sosiaalityön koulutuksen kehitystä ja professionalistumista ja antaa eväitä tutkimukselleni huolimatta siitä, että tutkimus on toteutettu kasvatustieteellisestä näkökulmasta.

Noviisista ekspertiksi. Sosiaalityön taitojen yksilöllinen kehittyminen.

Pekka Saarnio kuvaa artikkelissaan *Noviisista ekspertiksi* (1993, 89-91) sosiaalityöntekijän taitojen yksilöllistä kehittymistä. Saarnio esittelee amerikkalaisen Berlinerin (1988) näkemyksen opettajan kehittymisestä noviisista ekspertiksi. Saarnio tukeutuu omiin kokemuksiinsa siitä, miten sosiaalityön asiantuntijuus kehittyy ja nostaa esiin läheltä liippaavia tutkimuksia, jotka vastaavat Saarnion näkemyksiä. Saarnion näkemys sosiaalityön asiantuntijuudesta keskittyy yhtä lailla intuition kuin teoriaan. Hän kokee, että teoreettisten mallien opiskelu on tärkeää, mutta ne kokevat monivaiheisen muutoksen ennen kuin niistä tulee elävää sosiaalityötä. Saarnio korostaa myös työyhteisön merkitystä eksperttiyden kehityksessä, vaikkakin eksperttiys realisoituu yksittäisten sosiaalityöntekijöiden toiminnassa. (Mt., 97.)

Saarnion määritelmä sosiaalityön asiantuntijuuden kehittymisestä on mielestäni osuva ja pohjaan omassa tutkimuksessani noviisin ja asiantuntijan määritelmän pitkälti Saarnion esiin nostamiin ajatuksiin. Saarnion mukaan koulutus antaa sosiaalityöhön teoreettisia valmiuksia, mutta asiantuntijuuden kehityksessä on ennen kaikkea kysymys työkokemuksen myötä tapahtuvan oppimisen tuottamista muutoksista työntekijän osaamiseen ja sen perustana olevaan tietämykseen (mt., 89).

4. Lapsen huostaanotto

Tässä luvussa esittelen lapsen huostaanottoa ja sosiaalityöntekijää päätöksentekijänä. tutkielmani Aluksi luvussa 4.1 tarkastelen sitä, milloin huostaanottoon tulee ryhtyä. Huostaanottoon ryhtyminen vaatii lain mukaiset perusteet, mutta suureksi osaksi päätös huostaanottoon ryhtymisestä syntyy sosiaalityöntekijän tulkitsemana. Esittelen myös seikkoja, jotka tulee ottaa huomioon huostaanoton arvioinnissa ja valmistelussa. Luvussa 4.2 tarkastelen sosiaalityöntekijän roolia päätöksentekijänä. Haluan nostaa esiin sen, miten tärkeä rooli lastensuojelussa sosiaalityöntekijällä on ja myös miten haasteellisessa ja vastuullisessa kentässä sosiaalityöntekijä työskentelee. Tässä osiossa avaan myös sosiaalisen asiantuntijuuden käsitettä ja esittelen lyhyesti sosiaalityön koulutuksen antia. Luvussa 4.3 esitän tuoreimpia tilastoja huostaanottojen määristä koko Suomessa ja erikseen Tampereella. Tilastot helposti värittävät kuvaa lastensuojelutyöstä, lukujen kertoessa vain osan totuutta. Haluan kuitenkin nostaa tilastot esiin, koska ne antavat osviittaa myös siitä, miten suuri osa lastensuojelutyöstä keskittyy huostaanottoihin.

4.1 Milloin huostaanottoon ryhdytään?

Huostaanotto on aina viimesijainen toimenpide lastensuojelussa. Se on toimenpide, jossa puututaan voimakkaasti lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin sekä toisaalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perheen itsemääräämisoikeuteen (Räty 2007, 227). Huostaanoton viimesijaisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei lasta voitaisi ottaa välittömästi huostaan, kun laissa säädetyt edellytykset siihen ovat olemassa, jos lapsen etu sitä välittömästi vaatii (mt., 228). Lastensuojelulain tarkoituksena on puuttua perheen tilanteisiin siten, että mahdollisimman aikaisessa vaiheessa voitaisiin tukea perheitä heidän ongelmiaan ja ehkäistä ongelmien syntymistä (mt., 85).

Uudessa lastensuojelulaissa säädetään, että jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa, voidaan hänet sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon taikka järjestää muulla tavoin hänen tarvitsemansa hoito ja huolto (LSL 38§). Kiireellinen sijoitus voidaan lopettaa jo muutaman päivän sisällä, jos tilanne kotona on rauhoittunut tai jos lapsen ja perheen tilanne voidaan turvata jatkossa avohuollon tukitoimin (Taskinen 2007a, 46).

Kiireellinen sijoitus raukeaa, jollei hakemusta sijoituksen jatkamisesta tai hakemusta huostaanotosta ole 30 päivässä sijoituksen alkamisesta saatettu hallinto-oikeuden käsiteltäväksi. Jos huoltaja ja 12

vuotta täyttänyt lapsi suostuvat kiireellisen sijoituksen jatkamiseen huostaanottopäätöksen valmistelemiseksi, kiireellinen sijoitus raukeaa kuitenkin vasta, jollei huostaanottopäätöstä tai hakemusta sijoituksen jatkamisesta taikka huostaanotosta ole tehty hallinto-oikeudelle 45 päivässä sijoituksen alkamisesta. Lisäksi hallinto-oikeus voi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän hakemuksesta jatkaa kiireellistä sijoitusta ajan, joka on tarpeen huostaanottoasian valmistelemiseksi, kuitenkin enintään 60 päivää. (LSL 39§.) Eli kaiken kaikkiaan kiireellinen sijoitus voi kestää 90 päivää.

Huostaanotto perustuu lakiin, mutta se, miten lakia tulkitaan, tuo omat vivahteet prosessiin. Lastensuojelulaissa on määritelty, milloin huostaanottoon tulee ryhtyä ja millä perusteilla. Lastensuojelulain mukaan lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto jos: 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Lisäksi huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain, jos: 1) avohuollon tukitoimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi; ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (LSL 40§.) Lisäksi laki korostaa lapsen edun toteutumista, moniammatillisuuden huomioon ottamista, kuulemista ja muita huostaanotossa huomioitavia asioita.

Lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa laissa on säädetty, mitä lapsen huollon tulee sisältää. ”Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.” (LHL 1§.)

Huollon oikeudellisella sääntelyllä on haluttu ilmaista, että perhepiiri ei ole oikeudesta vapaata aluetta. Lapsen huoltajilla ei ole oikeutta käyttäytyä millä tavalla tahansa. Kaikki lapsen huoltoon

liittyvät ratkaisut vaikuttavat lapsen henkilökohtaiseen elämään. (Kangas 2004, 105.) Jos huoltaja törkeästi rikkoo velvollisuutensa lastaan kohtaan, voi tapauksesta seurata huostaanotto. Vaikka huostaanotto on viimesijainen toimenpide ja tarkoituksena on lapsen edun turvaaminen, vanhempi saattaa kokea huostaanoton itseensä kohdistuvana moitteena. (Mt., 106.)

Roos (2004, 5) näkee huostaanottotilanteen on tapahtumana, jossa perheen käsitys todellisuudesta joutuu ristiriitaan sosiaalityöntekijän käsityksen kanssa. Vanhempien kasvatusoikeuteen puuttuminen on samalla puuttumista lapsen yksityisyyteen, mikä tekee huostaanotosta kaksinkertaisen eettisen ongelman. Hän korostaa, että eettiseltä kannalta olennaista on se, miten ja missä huostaanottoa pidetään oikeutettuna ja myös se, miten huostaanottoa perustellaan. (Mt., 5.) Roosin näkemyksiä on kuitenkin arvosteltu mm. siitä, ettei hän huomaa, että huostaanotto on lastensuojelulain määräämä tehtävä (ks. esim. Sinko 2004, 139). Vaikka lastensuojelulaki velvoittaa huostaanottoon tietyn edellytyksin ja korostaa nimenomaan lapsen edun toteutumista, ei se kuitenkaan poista sitä ristiriitaa, mikä voi syntyä lapsen, vanhempien ja työntekijän tulkintojen ollessa ristiriitaisia tai peräti vastakkaisia (Kajava 1997, 45).

Huostaanottojen määrissä ja toteuttamistavoissa on edelleen suuria eroja. Sinko (2005, 6) kuvailee, miten kaikki lastensuojelutyötä tänä päivänä tekevät eivät ole sisäistäneet lasten suojelemisen viitekehystä (tai edes oikeutusta) eivätkä kaikki työntekijät todennäköisesti loppuun asti hyväksy kaikkia niitä toimia, joita heidän tulisi lain mukaan toteuttaa. Sinkon mukaan tämä näkyy selkeimmin huostaanoton kohdalla. Eri kunnat ja kuntien sisällä eri toimistot tai alueet eroavat suuresti huostaanottokäytännöiltään ja -ideologioiltaan. Jossakin huostaanottoja tehdään runsaasti, toisaalla tuskin lainkaan. Alueiden väliset erot tuskin riittävät selittämään näitä eroja. Vastaanottolaitosten työntekijät kertovat, kuinka hyvin samankaltaisessa kiireellisen huostaanoton jälkeisessä tilanteessa toiset työntekijät aloittavat pitkällisen selvittelyn perheen kasvatuskyvystä ja tuen tarpeesta, toiset kotiuttavat lapsen tai nuoren välittömästi, joskus hyvinkin huolestuttaviin oloihin. Laki on siis aika pitkälle niin kuin se luetaan. (Mt., 6.)

4.1.1 Huostaanoton arviointi

Huostaanoton perusteet on siis säädetty laissa ja perusteita tulee arvioida ennen huostaanottoon ryhtymistä. On arvioitava lapsen kasvuolosuhteita, lapsen elämäntavan vahingollisuutta, avohuollon tukitoimia ja lapsen etua (LSL 40§). Kannisto (ks. Jokinen 2006, 4-5) on pohtinut huostaanoton arviointeja ja niiden merkitystä. Kanniston mukaan huostaanotossa tulee arvioida ensinnäkin oikea-aikaisuutta. On syytä pohtia, mikä on oikea kohta lapsen elämässä, jotta huostaanottoa ei tehdä liian

myöhään, mutta ei myöskään liian varhain, jos tilanne olisi vielä muilla keinoin autettavissa. On pystyttävä arvioimaan milloin avohuollon keinot eivät enää riitä, milloin asiakkaan motivaatio ei ole riittävä ja ovatko ongelmat ohimeneviä, ajoittain toistuvia vai jatkuvia? Lisäksi on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun. On mietittävä ja tiedostettava, mitä tekijöitä kukin työntekijä tai työyhteisö pitää tärkeinä tätä arvioitaessa. Lapsen oireilu ei saa olla se tekijä, jota odotetaan ennen kuin ryhdytään huostaanottoon, ei myöskään lastensuojeluilmoitusten määrä, koska tässä sattuma vaikuttaa paljon. Vaikeana kysymyksenä nousee Kanniston mukaan myös se, mikä on normaalia tai mikä poikkeavaa käyttäytymistä? (Mt., 4-5.)

Huostaanoton edellytykset on arvioitava sekä lapsen, että vanhempien kannalta. Huostaanottoa arvioitaessa on vanhempien kannalta varmistuttava siitä, että kaikki mahdollinen on tehty perheen tukemiseksi. Lisäksi laadultaan hyvässä huostaanotossa sekä lapsen että vanhempien toivomukset, mielipiteet ja kulttuuritausta on otettava huomioon (Lastensuojelun käsikirja 2007.) Rätty (2007, 227) toteaa, ettei sijaishuoltoa järjestettäessä voida tyytyä lapsen ”säilyttävään” hoitoon, vaan sen on oltava lapsen nykytilanteeseen nähden parempi vaihtoehto ja vastattava lapsen edun mukaisella tavalla hänen yksilölliseen hoidon ja huollon tarpeeseensa. Kajavan (1997, 49) mukaan huostaanotto on lapsen näkökulmasta väistämättä kokemuksena ja tilanteena vaikea, vaikka perusteluna onkin lapsen edun toteutuminen. Huostaanotto vaikuttaa suuresti siihen, että lapsen kasvuympäristö vaihtuu kokonaan, usein jopa paikkakunta. Huostaanottopäätöksen ja sijaishuoltoon sijoittamisen jälkeenkin on mahdollista, että lapsen kasvuympäristö vielä vaihtuu muutenkin kuin mahdollisena kotiin paluuna. (Mt., 49.)

Jotta perheen jäsenten ääni tulisi paremmin kuuluviin ja mielipiteet selvemmin esille, on ryhdytty enenevässä määrin järjestämään läheisneuvonpitokokouksia. Läheisneuvonpito perustuu asiakaslähtöisyyteen ja vapaaehtoisuuteen. Lapsen mielipide selvitetään ja jokaisen osallistujan käsitykset ja tunteet pyritään jakamaan. Tarkoituksena on läheisten näkemysten kuuleminen sen sijaan, että keskityttäisiin viranomaisten näkökulmiin. (Heino 2000, 11.) Läheisneuvonpitoa voi käyttää myös huostaanoton valmistelussa ja päätöksentekovaiheessa. Äkillisessä kriisissä tai elämäntilanteen muutoksessa lapselle on yleensä hyvä saada läheisverkostolta tukea (mt., 16).

Leeni Ikonen pohtii artikkelissaan (Sosiaaliturva 9/06, 12) voivatko perheet luottaa sosiaalihuollon tukitoimiin. Sosiaalitoimen tapana on pyytää huostaanottovalmistelussa eri tahoilta lausuntoja lasta koskevista huolenaiheista. Tämä tapa on johtanut siihen, että viranomais selvitykset eivät ole puolueettomia arviointeja perheen tilanteesta, vaan vain kielteisiä asioita esille tuovia selvityksiä.

(Mt., 13.) Kääriäinen (2003, 180) on samoilla linjoilla ja toteaaakin, että huostaanottoteksteissä tarvitaan myös positiivista ja voimavaraistavaa tekstiä. Asiakkaan voimavarat, vahvuudet ja onnistumiset ovat myös perheen oikeusturvan kannalta olennaisia.

Lapsen kasvuolosuhteiden arviointi

Lapsen kasvuolosuhteiden arvioinnissa sosiaalityöntekijän on arvioitava, millaiset olosuhteet ovat niin vaarallisia, että lapselle paras vaihtoehto on huostaanotto. Kasvuolosuhteita arvioidessa on syytä kiinnittää vanhempien/hoitajien toiminnassa huomiota lapsen perushoittoon, lapsen ymmärtämiseen ja tukeen sekä lapsen kasvuympäristöön (Taskinen 2007a, 50). Kasvuympäristön on oltava turvallinen ja virikkeitä antava. Puutteita lapsen huolenpidossa voivat olla vanhempien puutteellinen kasvat- ja hoitokyky tai jaksamattomuus johtuen esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelmasta. Kuitenkaan mikään yksittäinen tekijä sinänsä ei ole peruste huostaanottoon vaan se, miten ne heijastuvat lapsen elämään ja lapsesta huolehtimiseen. (Mt., 51-52.) Mikäli vanhempi ei hae tai saa itselleen tukea ja apua ongelmaansa, eikä lapsesta huolehtiminen täten onnistu, on ryhdyttävä huostaanottoon (Lastensuojelun käsikirja 2007).

Perheen vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat voivat vaarantaa lapsen kehitystä ja kasvua. Vanhempien välinpitämättömyys lastaan kohtaan voi vaarantaa lapsen kehityksen. Lapset saattavat myös joutua kantamaan liikaa vastuuta itsestään, sisaruksistaan tai vanhemmistaan niin, että oma kehitys ja perusturvallisuus uhkaa vaarantua. Vanhempien rikollinen elämäntapa, ristiriitatilanteet, lapsen syyllistäminen tai muu lapsen ihmisarvoa loukkaava ly voivat muodostaa huostaanoton edellytykset. (Räty 2007, 229; Taskinen 2007a, 50-51.) Tärkeää on, että kasvuolosuhteissa oleva uhkaava vaara on ”vakavaa”. Mitkä tahansa puutteet lapsen huolenpidossa tai ongelmat lapsen kasvuolosuhteissa eivät siten täytä huostaanoton kriteereitä (Räty 2007, 230). Uhan vakavuuden tulkinta ja sen selvittäminen jää siis pitkälti sosiaalityöntekijän vastuulle.

Lapsen elämäntavan vahingollisuuden arviointi

Lapsen oma käyttäytyminen voi myös johtaa huostaanottoon. Huostaanoton perusteena voi olla esimerkiksi lapsen päihteiden käyttö tai lapsen rikollinen menettely, jota ei voida pitää vähäisenä. Lisäksi lapsen jatkuva koulunkäynnin laiminlyönti voi olla perusteena huostaanottoon. Kyse on kuitenkin aina kokonaisarvion tekemisestä, eikä yksittäinen teko vielä väistämättä johda huostaanottoon. Esimerkiksi koulunkäynnin laiminlyönti ei suoraan johda huostaanottoon vaan

lisäksi edellytetään, että lapsen muukin elämäntapa vahingoittaa hänen kehitystään tai vanhemmat eivät huolehdi hänen oppivelvollisuudestaan. (Räty 2007, 231-232; Taskinen 2007a, 52.)

Jos huostaanoton perusteena on lapsen oma käyttäytyminen, kuten päihteidenkäyttöä, on asiakirjoissa yksilöitävä ja selvitettävä, miten ne vaarantavat lapsen terveyttä ja kehitystä. Lapsen käyttäytymiseen on ensisijaisesti pyrittävä vaikuttamaan muulla keinoin kuin huostaanotolla. Asiakirjoista on ilmentävä, millä tavoin lapsen käyttäytymiseen on pyritty vaikuttamaan. (Räty 2007, 232.)

Avohuollon tukitoimien arviointi

Avohuollon tukitoimien riittämättömyys, sopivuus ja mahdollisuus on arvioitava ennen huostaanottoon ryhtymistä (LSL 40§). Huostaanottopäätöksestä tulee ilmetä, miksi avohuollon tukitoimilla ei olla saatu toivottua tulosta aikaan. Sopimattomia avohuollon tukitoimet ovat esimerkiksi lapsen törkeän pahoinpitelyn tai heitteillejätön ollessa kyseessä. Avohuollon tukitoimet ovat yleensä myös sopimattomia mikäli lapsi on itse syyllistynyt vakavaan rikokseen tai joutunut rikoskierteeseen. Tällöin kyse on lapsen turvallisuuden takaamisesta ja lapseen kohdistuneen lapsen kehittymistä tai terveyttä uhkaavan vahingollisen menettelyn katkaisemisesta. Lapsen ikä voi myös aiheuttaa sen, ettei sopivia tukitoimia ole käytössä. Vauvaikäinen tarvitsee niin jatkuvaa hoitoa, etteivät vakavasti päihde- tai mielenterveysongelmaiset pysty tuettunakaan aina vastaamaan tähän tarpeeseen. Huoltajan tai huoltajien sairaalassa/vankilassa olo voi aiheuttaa tilanteen, ettei sopivia tukitoimia löydy lapsen hoidon turvaamiseksi. (Räty 2007, 232.)

Avohuollon tukitoimet eivät ole mahdollisia, mikäli lapsi ja/tai vanhemmat eivät suostu yhteistyöhön tai vastustavat tukitoimia. Tukitoimet voivat olla myös mahdottomia, jos lasta tai huoltajaa ei tavoiteta. Lapselle ja vanhemmille tulee antaa myös mahdollisuus itse pyytää tukitoimia. (Räty 2007, 233; Taskinen 2007a, 53.) Vanhempien/huoltajien on myös sitouduttava tehtyihin suunnitelmiin, pelkkä suullinen sopimus ei riitä. Avohuollon tukitoimien mahdollisuus vaihtelee myös kunnittain. Pienemmissä kunnissa ei usein ole mahdollisuutta järjestää avohuollon tukitoimia siinä suhteessa kuin isommissa kunnissa. (Lastensuojelun käsikirja 2007.)

Avohuollon tukitoimien riittämättömyydessä ongelmaksi on noussut avohuollon keinojen ajallinen ulottuvuus. Missä vaiheessa "riittämättömyyttä" voidaan käyttää huostaanoton kriteerinä? (Lastensuojelun käsikirja 2007.) Myös Saikun (1997, 58) mukaan hyvän huostaanoton perusteena

voidaan katsoa olevan huostaanoton oikea ajoitus. Työntekijän näkökulmasta oikean ajoituksen voisi tietää siitä, että on käyttänyt kaikki mahdolliset avohuollon tukitoimet ja päässyt varmuuteen siitä, että huostaanotto on ainoa oikea ratkaisu (mt. 58). Ajallisten raamien asettaminen on hankalaa, koska jokainen tapaus on ainutkertainen eikä kaikille perheille voida tarjota samoja tukitoimia. (Lastensuojelun käsikirja 2007). Riittämättömyyttä arvioitaessa lapsen ikä on myös huomioitava. Hyvin pienen lapsen ollessa kyseessä ei liene järkevää kokeilla erilaisia avohuollon tukitoimia, jos tilanne on sen verran kriisiytynyt, että tarpeeton viivyttely vaarantaa lapsen kehityksen (Lastensuojelun käsikirja 2007). Pohdittavaksi jää, miten pitkään on tarkoituksenmukaista järjestää uusia avohuollon tukitoimia, jos on selvästi oletettavissa, ettei niillä saada muutosta aikaan?

Lapsen edun arviointi

Huostaanottoon ryhtymisessä erityistä huomiota on kiinnitettävä lapsen etuun. Lastensuojelulaissa lapsen etu määritellään seuraavasti: Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon, 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen, 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden, 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen, 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa oloissaan sekä 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen (LSL 4§).

Huostaanotto perustuu lapsen etuun ja sen varmistamiseen, että huostaanotto on käytettävistä vaihtoehdoista paras, tai ainakin epätyytyttävistä vaihtoehdoista vähiten huono (Taskinen 2007a, 43). Koski (1995, 8) kuvaa lapsen etua lainaten Goldsteinin (1973) määritelmää termistä ”lasta vähiten vahingoittava vaihtoehto”. Sijoitustilanteessa lapsen etu parhaiten toteutuu suomalla lapselle mahdollisuus solmia kestävä side ainakin yhteen aikuiseen joka haluaa ja josta voi tulla hänen psykologinen vanhempansa (mt., 8).

Mahkonen (2007) toteaa lapsen edun realisoituvan mikäli seuraavat edellytykset toteutuvat lapsen elämässä: taloudellinen perusturva on taattu, kunkin perheen jäsenen yksilölliset tarpeet taloudenhoidossa otetaan lukuun, vanhemmat toimivat toinen toistaan tukien ovatpa yksin- tai kaksinhuoltajia, aikuisilla on oma roolinsa ja lapsilla oma, vanhempien ja lasten välillä on selvä sukupolviero, vaikka riidellään, myös sovitaan, perheellä ja sen jäsenillä on vuorovaikutussuhteita

muihin, lapset kokevat tulevansa hyväksytyiksi lapsina eivätkä vain muille etuja tuottavina toimijoina.

Kalland (2004, 136) on pohtinut lapsen etua kiintymyssuhdeteorian valossa. Lapsen kannalta paras ratkaisu on saada kasvaa omassa kodissaan, rakastavien ja huolehtivien vanhempiensa kanssa. Lastensuojelussa ei kuitenkaan kiintymyssuhdeteorian korostamaa pysyvyyttä ja turvallisuutta voida aina yhdistää. Kun lapsen olosuhteet kotona ovat turvattomat, eikä avohuollon tukitoimilla ole ollut toivottua vaikutusta, on pohdittava, kumpi on haitallisempaa lapselle. Se, että lapsi jää kotiin, vai se, että lapsi otetaan huostaan. (Mt., 136.) Myllärniemi (2005, 57) toteaa tutkimuksessaan, ettei tällä hetkellä ole ohjeistusta siitä, millä tavalla lapsen etua vaarantavia kehityksellisiä riskitekijöitä pitäisi seurata, selvittää, arvioida ja määritellä. Sijoitusten kriteerien vaihtelut kertovat siitä, että lapsen edun tulkinta voi johtaa erilaisiin johtopäätöksiin saman lain tulkinnan pohjalta. Myllärniemi painottaa sijoituksen tarpeen arvioinnin olevan kriittinen vaihe, jonka arviointiin ja mallintamiseen tarvitaan jatkossa kehittämispanostusta (mt., 57).

Erityistä painoa on pantava lapsen omalle mielipiteelle ja toivomuksille. Todisteellinen kuuleminen huostaanoton valmistelussa koskee vain 12-vuotiasta lasta, mutta myös sitä nuorempien lasten mielipide on selvitettävä. Pienen lapsen tuntemuksia voidaan selvittää esimerkiksi leikkitarakkailun avulla. Lapsen edun arvioinnissakin tärkeintä on kokonaisharkinta, joka liittyy lapsen yksilökohtaiseen tilanteeseen ja erityistarpeisiin. (Taskinen 2007a, 53.)

4.1.2 Huostaanoton valmistelu

Huostaanotto on raskas tehtävä ja vastuu sosiaalityöntekijälle. Työntekijä tarvitsee rohkeutta, ammattitaitoa ja resursseja puuttua vaikeaan tilanteeseen. Työntekijällä on myös oltava mahdollisuus saada tarvittaessa tukea tiimiltä tai työryhmältä, jossa on oman alan kokemukseen perustuvaa osaamista huostaanotoista. Myös esimiehen tuki on tärkeä. (Lastensuojelun käsikirja 2007.)

Huostaanoton valmistelussa voimakkaat tunteet ovat väistämättä mukana. Ammattitaitoinen työntekijä tunnistaa omat subjektiiviset tuntemuksensa ja pystyy käyttämään niitä rakentavasti työvälineinä sekä auttamaan myös lasta ja vanhempia käsittelemään tunteitaan. (Taskinen 2007a, 46.) Huostaanoton valmistelussa on aina pyrittävä objektiivisuuteen ja asiat on valmisteltava siten, että kaikki asiaan vaikuttavat seikat ja näkökohdat tulevat päätöksenteossa tai hallinto-oikeudelle esitettävässä hakemuksessa (tahdonvastaisessa huostaanotossa) esiin. Valmistelussa on tärkeää, että

hankittavat tiedot ja selvitykset ovat sellaisia, joilla on merkitystä asian käsittelyssä tai asiaa koskevaa päätöstä tehtäessä. (Räty 2007, 237.)

Huostaanottoprosessissa on kuunneltava lasta ja perhettä. Huostaanottoon ryhtyminen on yleensä helpompaa, jos lapsi tai vanhempi itse pyytää sijoitusta tai ainakin suhtautuu siihen myönteisesti, kuin jos lapsi tai vanhempi vastustaa huostaanottoa. Jos vanhempi kieltää huolen aiheita, joita sosiaalityöntekijä tuo esiin, eikä muualtakaan tule vahvistusta huolille, jää asia usein roikkumaan tai odottamaan tilanteen kriisiytymistä. Huostaanoton valmistelua hankaloittaa myös, jos vanhemmat ja/tai lapsi eivät suostu yhteistyöhön. (Jokinen 2006, 4-5.)

Lastensuojelulaki 42§ edellyttää, että lapsen mielipide selvitetään ennen huostaanottopäätöksen tekemistä. Asianosaisille on varattava tilaisuus todisteelliseen kuulemiseen huostaanoton valmistelussa, joka kattaa sekä suostumukseen perustuvat että vastentahtoiset huostaanotot. Vaikka todisteellinen kuuleminen koskee vain yli 12-vuotiasta lasta, on myös sitä nuoremman lapsen mielipide selvitettävä. Hyvin pienen lapsen tuntemuksia voidaan selvittää esimerkiksi leikkিতarkkailun avulla. (Taskinen 2007a, 43.) Lapsen mielipiteen selvittämistä on täsmennetty uudessa laissa tarkoituksena yhä parempi lapsen huomioiminen häntä koskevassa päätöksenteossa (LSL 5§, 20§).

Oleennaista kuulemisessa on, että asianosaisille varataan tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä kaikista ratkaisuun liittyvistä asioista. Kuuleminen ei siten ole pelkkä muodollisuus, vaan kuultavalle on varattava tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa asian ratkaisemiseen. (Räty 2007, 274.) Kuuleminen tarkoittaa käytännössä myös sitä, että asianosaiselle varataan tilaisuus tutustua kaikkeen siihen materiaaliin, mikä huostaanottoon liittyy. Mikäli kuulemisen jälkeen asiassa ilmenee uutta selvitystä, on tästäkin kuultava asianosaisia. Asianosainen voi tutustua huostaanottoon liittyviin asiakirjoihin sosiaalityöntekijän luona tai ne voidaan myös lähettää hänelle. (Mt., 274-275.)

Viranomaisella on velvollisuus käsitellä huostaanottoasia huolellisesti ja puolueettomasti. Päätettäessä lasta koskevista asioista ja niitä valmisteltaessa, on huomioitava kaikki lapsen etuun vaikuttavat seikat. Päätöksenteossa on kyse kokonaisarvioinnista, eikä viranomaisen etukäteen päättämän tai tavoitteleman ”lopputuloksen” saavuttamisesta. (Mt., 237.) Huostaanottoa valmistellessa asiasta neuvotellaan tiiviisti lapsen, hänen vanhempiansa ja huoltajiensa kanssa ja pyritään mahdollisimman hyvään yhteistyöhön perheen kanssa. Huostaanoton perusteiksi voidaan

pyytää lausuntoja lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoilta, kuten päivähoitosta, koulusta, perheneuvolasta tai terveydenhuollosta. Sosiaalityöntekijällä on oikeus saada asiantuntija-apua muilta viranomaisilta ja asiantuntijoilta. (Ks. Rätty 2007, 238-239; LSL 14§, 15§; asiakaslaki 20§.)

Huostaanottoa valmistellessa käydään usein neuvotteluja muiden asiantuntijoiden kanssa ja järjestetään verkostokokouksia. Näiden tarkoituksena on saada perheestä ja lapsen tilanteesta mahdollisimman monipuolinen kuva, mutta myös tukea perhettä. Kun saadaan muilta lapsen kanssa työskenteleviltä asiantuntijoilta mielipiteet asioista, on huostaanottopäätöskin oikeudenmukaisempi. Kuitenkin näillä verkostoilla ei aina välttämättä ole asiakasta suojeleva vaikutus. Verkostoitumista voi ohjata asiantuntijoiden tarve saada asiakkaan tilanteesta yhä tarkempaa tietoa oman toimintansa pohjaksi. Tämä verkostoituminen voi kuitenkin tarkoittaa asiakkaasta etääntymistä ja hänen objektivoitumistaan, jolloin verkosto ei ole enää asiakkaan, vaan sen ohjaus on huomaamatta siirtynyt asiantuntijoille. (Kajava 1997, 43.)

4.2 Sosiaalityöntekijä päätöksentekijänä

Sosiaalityöntekijä käyttää tehtävässään sekä asiantuntijavaltaa, että päätöksentekovaltaa. Sosiaalityöntekijän on ratkaistava asioita usein viivytyksettä ja epävarmuuden tilassa. Sosiaalityön erityisyys ja ainutlaatuisuus on siinä, että sosiaalityöntekijä ei vain tutki tapaustaan, vaan hän myös toiminnallaan vastaa siitä, että ratkaisu on lapsen edun mukainen. (Heino 1997, 369.)

Heino (mt., 370) korostaa, että sosiaalityöntekijällä on samanaikaisesti monenlaisia rooleja lastensuojelun asiakkuutta määritellessään. Hän 1) tutkii ja arvioi, 2) päättää asiakkuudesta ja 3) tukee ja järjestää palveluja tulkitsemansa tarpeen mukaan asiakkailleen. Näin hän valmistele, päättää ja toimeenpanee lastensuojelun asiakkuuspäätöksen (mt., 370). Rautakorven (207, 25) mukaan sosiaalityöntekijällä ei ole kuitenkaan aina ollut päätösvaltaa perheisiin nähden. Heillä ei ollut valtaa puuttua vanhempien huollossa olevien lasten kohtaloihin ennen ensimmäistä lastensuojelulakia 1936, sillä siihen asti isän valta lapsiin oli yleensä rajoittamaton. Ennen lastensuojelulakia huostaanotto oli mahdollista vain holhouslain perusteella ja silloinkin vain erittäin perustelluista syistä. Lastensuojelulain myötä tuli mahdolliseksi siirtää lapsi vanhemmilta viranomaisorganisaation huolenpidon ja päätösvallan alaiseksi, minkä on katsottu merkitsevän erittäin syväällekyvää puuttumista perheen autonomiaan. (Mt., 25.)

Sosiaalityöntekijä vastaa asiakasprosessin etenemisestä. Päätösten valmistelu ja tekeminen on sosiaalityöntekijän vastuulla. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistele johtavalle

viranhaltijalle lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista ja huostassapidon lopettamista koskevan päätöksen. (LSL, 13§.) Sosiaalityöntekijä päättää myös sijaishuollossa olevan lapsen osalta useista rajoitustoimenpiteistä (LSL, 63§).

Huostaanottoa ja sijoitusta on valmisteltava parityönä. Osallisina ovat lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa (LSL, 41§). Päätöksen huostaanotosta tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä sosiaalityöntekijä, jolla on ammatillinen kelpoisuus. Päätöksentekijänä huostaanotossa ei voi kuitenkaan olla lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, mutta hän kuitenkin valmisteleo asian. (LSL, 43§.) Sosiaalityön viranhaltija voi tehdä huostaanottopäätöksen, jos lapsen huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi ei vastusta huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista. Lisäksi hän voi tehdä päätöksen, jos asianosaisen kuuleminen on jätetty suorittamatta kuultavan puuttuvan yhteydenpidon vuoksi, tai jos kuultavan asuin- tai olinpaikkaa ei voida kohtuullisin toimenpitein selvittää. Päätöksen huostaanotosta tekee hallinto-oikeus siinä tapauksessa, jos lapsen huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa. Tällöin huostaanotosta tehdään hakemus hallinto-oikeudelle. (LSL, 43§.)

Sosiaalityöntekijän on myös arvioitava huostaanottoa päätöksenteon jälkeen. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi, mutta lakkaa viimeistään lapsen täyttäessä 18 vuotta tai kun siihen ei enää ole perusteita. Sosiaalityöntekijän on siis arvioitava, onko huostaanotolle perusteita. Arviointi on tehtävä vähintään kerran vuodessa asiakassuunnitelman yhteydessä. (LSL, 47§; Rätty 2007, 290.) Huostaanoton lopettamista voi hakea myös huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi (LSL, 89§).

Kuitenkin on huomioitava, että vaikka huostaanoton perusteita ei enää olisi, ei sitä voida lopettaa, jos lopettaminen on vastoin lapsen etua. Lisäksi on huomioitava sijaishuollon kestoaiika, esimerkiksi onko lapsi jo siinä määrin juurtunut sijaiskotiin, että uusi muutos olisi hänelle haitallinen ja on arvioitava lapsen ja sijaishuollon välisen kiintymyssuhteen laatua, kuten kokeeko lapsi sijaisvanhemmat läheisemmiksi kuin omat vanhempansa. On myös pohdittava lapsen ja hänen vanhempiansa välistä kanssakäymistä, kuten sitä kuinka säännöllisesti ja tiiviisti yhteyksiä on ylläpidetty. Tärkeää on myös selvittää lapsen oma mielipide mm. siitä, missä hän haluaisi asua. (LSL, 47§; Taskinen 2007a, 53; Rätty 2007, 289).

Huostassapidon lakkaaminen ja lapsen palaaminen kotiin merkitsee uutta suurta muutosta lapsen elämässä. Mitä useampia muutostilanteita lapsi kohtaa, sitä huonommin hän yleensä pystyy

selviytymään niistä. Tämän vuoksi erityisen tärkeää on, että huostassapidon lopettamista on valmisteltava vähintään yhtä huolellisesti kuin huostaanottoa. (Lastensuojelun käsikirja.)

Sosiaalityöntekijä päätöksentekijänä ja asiakkaan, erityisesti lapsen edun takaajana, ovat usein ristiriidassa keskenään. Sosiaalityöntekijä joutuu toimimaan tukijan ja kontrolloijan välimaastossa. Sinko (2004, 79) kuitenkin näkee, että sosiaalityöntekijä pystyy useimmiten luovimaan tilanteessa ja samanaikaisesti sekä kohdistamaan kontrollitoimia asiakkaaseen että rajoittamaan hänen itsemääräämistään ja tarjoamaan riittävästi tukea, ohjausta ja neuvontaa.

Sosiaalityöntekijä tekee päätöksiä päivittäin. Tällä tarkoitan virallisten päätösten ohella päätöksiä ryhtyä toimiin. Sosiaalityöntekijän on arvioitava jatkuvasti työtään. Hän tekee arvioiden pohjalta päätökset uusista toimista ja asiakassuunnitelman tarkistamisesta. Fowlerin (2003, 31) mukaan lastensuojelutarvetta arvioitaessa ydinasioita on osoittaa ne riskitekijät, joille lapsi on altistunut ja järjestää tarvittavat palvelut niin, että lapsen turvallisuus ja hyvinvointi toteutuvat, vaikka se tarkoittaisi sijoitusta perheen ulkopuolelle. Sinko (2001, 135) muistuttaa kuitenkin, että ennen kuin perheeseen voidaan kohdistaa pakkotoimia, on vaarasta oltava näyttöä, mikä käytännössä tarkoittaa lapsen vaurioitumista. Lapsen edun kannalta riskit on kuitenkin pyrittävä arvioimaan niin hyvin, ettei vaurioita ennättäisi lapselle tapahtua (mt., 135).

4.2.1 Sosiaalityön asiantuntijuus

Sipilän (1989, 198) sanoin, asiantuntijuus perustuu koulutukseen ja työvuosien myötä kerääntyvään työkokemukseen ja niiden lisäksi arkielämän kokemukseen. Myös Saarnio (1993, 89) korostaa, että koulutus antaa sosiaalityöhön teoreettisia valmiuksia, mutta asiantuntijuuden kehityksessä on ennen kaikkea kysymys työkokemuksen myötä tapahtuvan oppimisen tuottamista muutoksista työntekijän osaamiseen ja sen perustana olevaan tietämykseen.

Myös laki määrittelee sosiaalityön asiantuntijuutta asettamalla kelpoisuusehdot pätevälle sosiaalityöntekijälle. Sosiaalityöntekijän muodollinen pätevyys edellyttää korkeakoulututkinnon suorittamista. Kelpoisuusvaatimuksena sosiaalityöntekijän tehtäviin on ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä (kelpoisuuslaki, 3§). Kelpoisuusvaatimuksista voidaan tilapäisesti poiketa, jos sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävään ei saada henkilöä, jolla on säädetty kelpoisuus. Tällöin tehtävään voidaan ottaa enintään vuodeksi henkilö, jolla suoritettujen opintojen perusteella on riittävät edellytykset tehtävän hoitamiseen. (Kelpoisuuslaki, 12§.)

Karvinen (1993, 18) lainaa Guttmanin, Eisikowitsin ja Malucchion (1988) näkemystä sosiaalityön pätevyyden rakentumisesta. Pätevyyden voidaan ajatella rakentuvan seuraavista ulottuvuuksista: 1) intellektuaalinen pätevyys eli työtä koskeva yleinen ymmärrys 2) toiminnallinen pätevyys eli tilannekohtainen ymmärrys sosiaalityön väliintuloista 3) henkilökohtainen pätevyys eli omaa itseä koskeva ymmärrys ja halu kehittää omaa ammatillisuutta 4) arviointipätevyys eli kyky arvioida työnsä tuloksellisuutta, seuraamuksia ja vaikuttavuutta.

Saarnio (1993, 94) on pohtinut noviisin kasvamista taitavaksi sosiaalityöntekijäksi. Hän toteaa artikkelissaan, ettei sosiaalityön asiantuntijuutta ja sen kehitystä ole juurikaan tutkittu empiirisesti (mt., 94). Saarnio onkin tehnyt omakohtaisia havaintoja siitä, miten konkarit ja aloittelevat sosiaalityöntekijät ratkaisevat työssä kohdattavia pulmia. Taitavat sosiaalityöntekijät näyttävät osuvan kuin itsestään pulmien ytimeen. Kun aloittelija vielä punnitsee lukuisia ratkaisuvaihtoehtoja, taitava sosiaalityöntekijä on jo päätelmänsä tehnyt ja ryhtynyt toimimaan sen mukaisesti. (Mt., 94.) Saarnio väittää, että ekspertit toimivat pitkälti intuition varassa. Hän pohtii, että jos kysyttäisiin noviiseilta, käyttävätkö he työssään teoreettista tietoa, vastaus olisi kyllä. Sen sijaan eksperttien ja kokoneiden työntekijöiden tilanne on päinvastainen. (Mt., 92.) Samalla Saarnio kuitenkin tunnustaa, ettei formaalien teoreettisten mallien puuttumisesta kokoneilta sosiaalityöntekijöiltä voida tehdä johtopäätöstä, etteivät he käytä työssään teoreettista tietoa. Mallien on automatisoiduttava, jotta niillä on käyttöä sosiaalityössä. Automatisoiduttuaan ne lyhentyvät alkuperäisestä formaalista asustaan ja liittyvät muihin sisäisiin tiedonkäsittelyn malleihin, minkä vuoksi niiden tunnistaminen on vaikeaa. Tärkein ero noviisin ja ekspertin välillä näyttäisikin olevan se, että ekspertillä on noviisiin verrattuna huomattavasti enemmän erilaisiin tilanteisiin sopivia tiedostamattomia toimintavalmiuksia. (Mt., 92-93.)

Sosiaalityössä käytetään paljon tietoa, joka ei aukene tai muunnu sujuvasti sanalliseen muotoon ja joka on usein intuitiivista, joskus äänetöntä ja epävarmaakin (Sinko 2004, 11). Miten lain kirjaimen noudattaminen vaikuttaa sosiaalityön arjen käytännöissä ja kuinka tällaisen asiantuntemuksen voi pukea sanoiksi juridisia lainalaisuuksia noudattelevassa järjestelmässä? (Mt., 11.) Bennerin (1993, 41) mukaan asiantuntija on henkilö, joka toimii kokonaistilanteen syvällisen ymmärtämisen pohjalta. Ammattitaitoisella työntekijällä on takanaan valtava määrä kokemuksia ja intuitiivinen ote kuhunkin tilanteeseen (mt., 41).

Maidment & Egan (2004, 3) toteavat, että sosiaalityössä tarvitaan enemmän kuin ”arkiymmärrystä” (common sense). Tähän ”arkiymmärrykseen” vaikuttaa liikaa kulttuuri, joka saattaa johtaa väärinkäsityksiin ihmisten välillä. Etenkin eri kulttuureista tulevien ihmisten välillä voi syntyä hankaluuksia, jos ei ole tietoisuutta toisen tavoista ja arvoista. Sen tunnistaminen, etteivät kaikki perheet ole samanlaisia, eivätkä kaikki perheenjäsenet toimi samalla tavalla on tärkeää perheiden kanssa työskennellessä (mt., 147). Usein työntekijän ja asiakkaan kohtaaminen on jollain tapaa jo etukäteen väritetty. Kuten Crichton-Hill (2004, 150) toteaa, työntekijällä saattaa olla yksityiskohtaisia tietoja asiakkaan taustoista jo silloin, kun hän ensi kertaa tapaa asiakkaan. Tämä asettaa toisaalta ongelmia tasa-arvoiseen kanssakäymiseen. Toisaalta taustojen etukäteen selvittely helpottaa tapaamisen etenemistä, kun kaikkea ei tarvitse selvittää tapaamisessa ja työntekijällä on jo mahdollisesti joitain ratkaisuja ajateltuna asiakkaan tilanteen parantamiseksi ennen tapaamista.

Berliner (1988, ref. Saarnio 1993, 93) kuvaa sosiaalityöhön liittyviä ongelmia aloittelevalla työntekijällä termillä käytäntöshokki. Se on epämiellyttävä kognitiivis-emotionaalinen oireyhtymä, joka ahdistelee aloittelevaa sosiaalityöntekijää (mt., 93). Saarnio näkee tämän käytäntöshokin ilmenevän ensimmäisissä asiakassuhteissa. Jos työntekijä kiinnittää huomion vuorovaikutukseen, jää asiakkaan varsinainen pulma helposti huomaamatta. Jos taas työntekijä paneutuu pulmaan, jää ehkä vuorovaikutus hoitamatta. Jos työntekijä keskittyy omin psyykkisiin reaktioihinsa, jää sekä vuorovaikutus, että asiakkaan ongelmat hoitamatta. Kaiken tämän lisäksi työpaikkakulttuuriin sopeutuminen tuo lisäpainetta työssään aloittelevalle. Käytäntöshokin merkittävin syy lienee siinä, että aloittelevan sosiaalityöntekijän on vaikea samanaikaisesti hallita asiakastilanteen ja työpaikkakulttuurin kaikki aspektit. (Mt., 93.)

Kaiken kaikkiaan sosiaalityössä on osattava monia eri asioita ja kokemuksen merkitystä ei voi korostaa liikaa. Ammattitaitoiseksi työntekijäksi kehittyminen on pitkäaikainen prosessi, eikä siihen päästä helposti. Karvinen (1996, 39) pohtii, ettei sosiaalityöntekijän ammattitaitoa voida perustaa vain perusmenetelmien hallintaan ja soveltamiseen. Oleellisinta sosiaalityöntekijän ammattitaidossa voikin olla työn kehittämisvalmius ja sen edellyttämä tutkiva ote (mt., 39). Ammatillinen pätevyys ei ole mikään pysyvä, suoritettun ammattitutkinnon myötä saavutettu ominaisuus tai valmius, vaan pikemminkin muutokseen suuntautuva, jatkuva oppimisprosessi (Engeström 1992, ref. Karvinen 1996, 40). Kuten Saarnio (1993, 95) toteaa, sosiaalinen ekspertiisi, taitavuus sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja ongelmanratkaisussa, on yksi sosiaalityön ekspertiisin tärkeimmistä sisällöistä. Se ei kuitenkaan ole yksinään riittävä ehto sosiaalityön asiantuntijuuden kehitykselle, mutta se on kuitenkin välttämätön ehto, johon muu työ pitkälti perustuu (mt., 95).

Sosiaalinen asiantuntijuus korostuu myös moniammatillisessa yhteistyössä. Sosiaalityössä on erityisen tärkeää, että työntekijällä on taitoa luoda ja ylläpitää hyviä suhteita asiakkaan läheisiin ihmisiin, koska lähipiiristä saattaa löytyä tukea lapsen ja perheen tilanteeseen (Aho 1999, 119). Asiantuntijat joutuvat työssään toimimaan lukuisissa rinnakkaisissa toimintayhteyksissä ja liikkumaan niiden välillä. Nämä moninaiset toimintayhteydet vaativat ja tuottavat erilaisia toisiaan täydentäviä, mutta myös ristiriitaisia sääntöjä ja sosiaalisen vuorovaikutuksen malleja. (Metteri 1996, 43.) Esimerkiksi huostaanoton tarpeen arvioinnissa, valmistelussa ja sijaishuoltoon sijoittamisessa tulee voida tarvittaessa tukeutua muiden ammattilaisten asiantuntemukseen.

Näyttää kuitenkin siltä, ettei sosiaalityön asiantuntijuus ole saavuttanut sellaista profession asemaa kuin esimerkiksi lääkäreillä on. Joidenkin vanhojen professioiden asiantuntijuus vaikuttaa edelleen olevan kiinni koulutuksessa, ammattinimikkeissä ja instituutioissa, toteaa Sinko 2004, 108. Ehkä asiantuntijuuden hämäryyteen vaikuttaa se tosiasia, ettei sosiaalityön tieto, inhimilliseen käyttäytymiseen ja sen ennakoimiseen liittyvä tieto ole aina varmaa, vaan perustuu tulkintoihin (ks. Sinko 2004, 83).

4.2.2 Sosiaalityön koulutuksen anti

Kananoja (1997, 18) määrittelee sosiaalityön tehtäviksi puutteellisten sosiaalisten olojen ja vaikeiden elämäntilanteiden parantamisen sekä vähävoimaisten yksilöiden ja ryhmien toimintaedellytysten, osallisuuden ja elämänotteen vahvistamisen. Hän korostaa, että sosiaalityö on muutostyötä. Sosiaalityö toimii eri tasoilla, kohdentuu erilaisiin sosiaalisiin tekijöihin ja toteutuu erilaisin muodoin (Kananoja 2007, 20). Sosiaalityö –oppiaineessa tarkastellaan ensinnäkin ihmisten moninaisia elämänolosuhteita ja ongelmia, niiden syntyprosesseja sekä yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen liittyviä kysymyksiä niin yksilöiden kuin yhteiskuntienkin tasolla. Toiseksi analysoidaan sosiaalityön käytäntöjä ja menetelmiä sekä erilaisten palvelu- ja auttamisjärjestelmien toimintaa. Lisäksi pohditaan ja kehitetään sosiaalisten ongelmien ja eriarvoisuuden vähentämiseen ja poistamiseen tähtääviä (ammatillisia) toimintatapoja. (Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 2006-2008.)

Sosiaalityön kehittyminen akateemista koulutusta edellyttäväksi ammatiksi on tapahtunut hitaasti ja monivaiheisesti (Vuorikoski 1999, 17). Myös Mutka (1998, 147) kuvaa sosiaalityön eri kehitysvaiheita jatkuvana aaltoliikkeenä yhtäältä yksilöllisen sosiaalityön ja toisaalta sosiaalisten reformien ja yhteiskunnallisen muutostyön keskeisyyden korostamisen välillä. Vuorikoski kuvaa sosiaalityön kehitysvaiheita seuraavasti: 1900-luvun alussa sosiaalityöntekijät kulkivat nimellä

köyhäinhoitotyöntekijät ja heitä oli hyvin pieni joukko. Suomen sosiaaliturvalainsäädäntöä alettiin kehittämään rivakasti 1930-luvun loppupuolella, mikä heijastui myös sosiaalityön tehtäviin ja nosti esiin sosiaalityöntekijöiden ammatillisen koulutuksen tarpeen. Sosiaalityöntekijöiden ammatillinen koulutus käynnistyi 1940-luvulla, jonka myötä ammatillinen järjestäytyminen alkoi muotoutua. Sosiaalityötä vaivaisi pitkään vapaaehtoistyön leima ja sosiaalityön koulutusta edellyttävät kelpoisuusehdot saatiinkin aikaan vasta 1980-luvun alussa. Samaan aikaan sosiaalityön koulutus muuttui lähes kokonaan korkea-asteiseksi. (Mt., 17-18). Tällä hetkellä Suomessa voi valmistua sosiaalityöntekijäksi kuudesta eri yliopistosta.

Poikelan (2001, 105-106) mukaan koulutuksen pitäisi tuottaa noviiseja, joilla on riittävä kokemuspohja työtä ja ammattia varten. Oppiminen jatkuu työelämässä, jossa kokemustietoon yhdistyy hiljaista tietoa, jolloin tuloksena on korkeatasoinen ammatillinen osaaminen. Formaalin koulutuksen haasteena on ammatin vaatiman osaamisen, hiljainen tieto mukaan lukien, mahdollisimman laaja tavoittaminen jo kouluaikana.

4.3 Lasten huostaanotot Suomessa ja Tampereella

Media antaa lastensuojelusta yleensä yksipuolisen kuvan keskittyen huostaanottoihin ja niistä riitelyyn. Paineet kohdistuvat näin myös sosiaalityöntekijöihin, joita herjataan ja jopa uhkaillaan. (Taskinen 2007b, 37.) Huostaanotot ovat kasvussa, mutta se ei välttämättä kerro lastensuojelutilanteen huonontumisesta vaan myös siitä, että nykyään ongelmiin puututaan nopeammin ja herkemmin.

Stakes on kerännyt tilastotietoa huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista vuodesta 1991 alkaen. Viimeisimmät tilastot ovat vuodelta 2006. Stakes kerää tiedot vuosittain Suomen kaikista kunnista. Tilaston kattavuus on lähes aina 100 %. (Stakes Tilastotiedote 13/2007.) Otan tässä esiin ainoastaan huostaanotetut (myös kiireellisesti huostaanotetut) lapset ja heidän sijoittamisluvut, en avohuollon sijoituksen tilastoja. Esitän Stakesin tiedotteesta huostaanotot viimeisimpien kuuden vuoden ajalta.

Taulukko 1. Suomessa huostaanotettuina olevien lasten ja nuorten kokonaismäärä vuosina 2000-2006. Sisältää sekä varsinaiset että kiireelliset huostaanotot.

Vuosi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Huostaanotetut lapset	7317	7491	7974	8385	8762	9249	9532

Stakesin tilastotiedotteesta käy ilmi, että huostaanottojen määrä on kasvanut. Viimeisimmän sijoitustiedon mukaan huostaanotettuja (mukaan lukien kiireellisesti huostaanotetut) lapsia oli vuoden 2006 lopussa 9532. Huostaanotettujen määrä kasvoi edellisestä vuodesta 283:lla lapsella. Huostassa olevien kokonaismäärä on viime vuosina kasvanut 2 - 6 %:n vuosivauhtia. Vuonna 2006 kasvu oli 3,1 %. Kasvu hidastui hieman edelliseen vuoteen verrattuna. 19,6 prosentissa huostaanotto oli tapahtunut tahdonvastaisesti. (Lastensuojelu 2006.)

Tampereella huostaanottojen määrät ovat kuuden vuoden aikana vaihdelleet jonkin verran. Tampereen kaupunki on koonnut tilastotietoja huostaanotoista vuosilta 2000-2006.

Taulukko 2. Tampereella tehdyt lasten ja nuorten huostaanotot vuosina 2000-2006.

Vuosi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Varsinaisia huostaanottoja	48	30	51	31	63	81	50
Kiireellisiä huostaanottoja	101	102	127	120	182	202	172
Yhteensä	149	132	178	151	245	283	222

Vuodesta 2000 vuoteen 2001 varsinaisten huostaanottojen määrä laski, mutta kiireellisten huostaanottojen määrä kasvoi. Vuodesta 2001 vuoteen 2002 varsinaiset ja kiireelliset huostaanotot kasvoivat melko roimasti kun taas vuonna 2003 määrät kummassakin huostaanotossa laskivat. Pari seuraavaa vuotta huostaanotot olivat jälleen kasvussa, mutta vuonna 2006 näyttää tilanne taas paranevan siten, että huostaanotot ovat vähentyneet. Kuitenkin verrattaessa vuoden 2006 tilannetta vuosituhannen ensimmäiseen vuoteen näyttää huostaanotot kasvaneen. Vuonna 2000 kiireellisiä huostaanottoja oli 101 ja varsinaisia 48 (Tampereen kaupungin tilastollinen vuosikirja 2004-2005, 86). Vastaavasti vuonna 2006 tehtiin Tampereella 172 kiireellistä huostaanottopäätöstä, joissa oli eri lapsia yhteensä 137. Varsinaisia huostaanottopäätöksiä tehtiin 50. (Tampereen kaupunki.)

Tilasto ei kerro sitä, onko huostaanotoissa kyseessä eri lapset, vai sisältävätkö luvut myös samaan lapseen kohdistuneet huostaanottopäätökset. Ainoastaan vuoden 2006 tilastosta kerrotaan, että kiireellisistä 172 huostaanotoista on eri lapsia 137. Kaiken kaikkiaan tilastot osoittavat, että ihan pienten lukujen varassa ei liikuta ja että huostaanottojen määrä on edelleen kasvussa.

Mikä sitten aiheuttaa huostaanottojen määrän kasvun? Tampereen kaupungin sijaishuollon suunnittelija Timo Tuurala kuvaa artikkelissaan (9/06, 9) lastensuojelun tarpeen kasvamisen syitä. Sijaishuoltoon sijoitettujen lasten taustoja kartoittavissa tutkimuksissa yksinhuoltajuus nousee merkittävimmäksi yksittäiseksi lastensuojelutarvetta lisääväksi riskitekijäksi. Tuurala toteaa, että yli puolet keväällä 2005 Tampereella sijoitetuista lapsista oli yksinhuoltajaperheestä. Viidennes lapsista oli kahden vanhemman ydinperheestä ja hieman useampi uusperheistä. Ongelmat yksinhuoltajaperheessä saattavat johtua mm. eronneen äidin työttömyydestä, uudelle alueelle muuttamisesta, lasten kokeillessa rajojaan ja läheisten puuttuessa vanhempi uupuu helpommin. Tampereen kaupungin vuoden 2005 lastensuojeluselvityksen mukaan alle kouluikäisten lasten sijoitusten taustalla on usein vanhemman mielenterveys- ja päihdeongelmat, kun taas kouluikäisten lasten sijoitusten syinä ovat perheristiriidat ja hoidon laiminlyönti. (Mt., 9/06, 9.)

Myllärniemen (2005, 61) tutkimuksessa huostaanoton tarvetta aiheuttivat eniten vanhempien päihdeongelmat, vaikeudet tai kyvyttömyys vanhemmuudessa, lapsen perushoidon ja perusturvan puutteet, lasten kouluvaikeudet ja vanhemman sitoutumattomuus yhteistyöhön tai riittämätön hoito. Myös Myllärniemen tutkimus osoittaa, että alle kouluikäisten lasten huostaanottoihin johtaneet syyt liittyivät useimmiten vanhempien päihdeongelmiin, sekä lapsen perushoidon ja perusturvan puutteisiin. 7-12-vuotiailla tavallisimmin mainittu tekijä liittyi niin ikään vanhempien päihdeongelmaan kun taas 13-17-vuotiailla nuorilla huostaanoton tarvetta aiheutti eniten nuoren oma rajaton käytös. (Mt., 61.) Myllärniemi toteaaakin, että on selvitettävä jatkossa tarkemmin sitä, missä määrin kysymys on lasten ja perheiden peruspalvelujärjestelmässä olevista turvaverkon ja varhaisen puuttumisen aukoista ja missä määrin avohuollon resurssien puutteellisuudesta (mt., 61).

5. Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jossa käsittelen aineistoa sisällön analyysi –metodin avulla. Luvussa 5.1 käyn läpi tutkimukseni lähtökohdat. Aineiston olen kerännyt haastatteluin, joista kerron luvussa 5.2. Luvussa 5.3 esittelen aineistoni ja luvussa 5.4 selvitän, mistä laadullisessa sisällönanalyysissä on kyse ja käyn läpi tutkielmani prosessia vaihe vaiheelta.

5.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimukseni aihe syntyi Lastensuojelun käsikirjan kautta, joka herätti ajatukseni siitä, miten haasteellinen ja monivaiheinen prosessi lastensuojelu on. Siitä sain kimmokkeen juuri aloitteleviin työntekijöihin, joita lastensuojelussa työskentelee yhä enemmän. Mietin, miten vähäisellä lastensuojelun työkokemuksella selviytyy vaativista tehtävistä, kuten huostaanotosta?

Tutkimuksen avulla on tarkoitus saada vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten huostaanotto prosessista yhtenä lastensuojelutyön tehtävänä selviydytään?
2. Millaista ammatillista tukea työntekijät kokevat saavansa? Mistä haetaan tietoa ja neuvoja?
3. Miten työntekijät kokevat työssä jaksamisen?

Lisäksi tutkimuksessa pyritään löytämään vastauksia seuraaviin täsmentäviin kysymyksiin:

- Millaiset valmiudet yliopistokoulutus antaa sosiaalityöhön?
- Millaisena työvälteenä Lastensuojelun käsikirja näyttäytyy työntekijöiden silmissä?

Lähtiessäni tekemään tutkimusta, pidin itsestään selvänä, että se on laadullinen tutkimus. En koe olevani hyvä tilastoissa ja asioiden selittämisessä numeerisesti. Tein siis jo etukäteisolettamuksen siitä, mitä on laadullinen ja määrällinen tutkimus. Jo yliopiston ensimmäisenä opiskeluvuotena esiteltiin kvantitatiivinen tutkimus mm. kovana, numeerisena ja jäykkänä kun kvalitatiivinen taas esiteltiin pehmeänä ja joustavana. Nykyään tällaista vastakkainasettelua halutaan kuitenkin välttää ja nähdä tutkimusotteet ennemminkin toisiaan täydentävinä kuin poissulkevinä suuntauksina. Ne voivat täydentää toisiaan mm. siten, että kvalitatiivisella menetelmällä täydennetään kvantitatiivisia laskennallisia tuloksia (ks. esim. Alasuutari 1994, 133).

Keskustelua kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen eroista on käyty jo pitkään. Selkeitä eroja on löydetty mm. taulukoimalla kummankin lähestymistavan tyypillisimpiä piirteitä rinnakkain

ja laatimalla luokitteluja ja kuvauksia molemmista suuntauksista. (Hirsjärvi ym. 1997, 131.) Yleisten käsitysten mukaan kvantitatiivisten menetelmien avulla saadaan pinnallista mutta luotettavaa ja kvalitatiivisten menetelmien avulla taas syvällistä mutta huonosti yleistettävää tietoa (Alasuutari 1994, 203). Toisaalta esimerkiksi Metsämuuronen (2001, 14) toteaa, että eroja kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimusotteen välillä on niin paljon, että on epäilemättä tutkimuskohteen mukaan mielekästä valita jompikumpi metodologia ainakin päämetodologiaksi.

Laadullisen tutkimuksen tunnusmerkkeinä voidaan pitää mm. aineistonkeruumenetelmän tapaa, tutkittavien näkökulmaa, hypoteesittomuutta ja tutkijan asemaa. Laadullisella aineistolla tarkoitetaan pelkistetyimmillään aineistoa, joka on ilmiänsuultaan tekstiä. Teksti voi olla tutkijasta riippuvaista tai riippumatonta. (Eskola & Suoranta 1998, 15.) Aineistoni koostui haastatteluista, joten käsiteltävä teksti on täten tutkijasta riippuvaista.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma elää tutkimushankkeen mukana. Täten tutkimustuloksia ei voida pitää ajattomina ja paikattomina vaan historiallisesti muuttuvina ja paikallisina. Tutkimuksen eri vaiheet kietoutuvat yhteen ja tulkinnat jakautuvat koko tutkimusprosessiin. Näin ollen tutkimussuunnitelmaakin saattaa joutua tarkistamaan aineistonkeruun kuluessa ja tutkielman kirjoittaminen voi vaatia palaamista alkuperäiseen aineistoon. (Mt., 16.)

Tutkittavien osallistumista voidaan pitää yhtenä osana laadullista tutkimusta. Voidaan puhua pyrkimyksestä tavoittaa tutkittavien oma näkökulma vaikuttamatta itse tutkimusvastauksiin. Tutkimus on objektiivinen, jos tutkija ei sekoita omia uskomuksiaan, asenteitaan ja arvostuksiaan tutkimuskohteeseen. (Mt., 17.) Täysin objektiiviseksi on kuitenkin lähes mahdotonta päästä, eikä se liene tarkoituskaan, mutta tärkeä tavoite kuitenkin. Myös tutkimuskohteeseen ja tutkimustuloksiin asetettuja ennakko-olettamuksia tulisi välttää. Eskola & Suoranta (mt., 19) tarkoittavat tällä tutkimuksen hypoteesittomuutta. He toteavat kuitenkin, että tutkimustuloksiin on vaikea olla täysin vaikuttamatta. Tärkeää onkin ennakko-olettamusten tiedostaminen ja niiden mukaan ottaminen esioletuksina. Laadullisessa analyysissä tutkija voi yllättyä tai oppia tutkimuksensa kuluessa uutta. Tutkijalta vaaditaan mielikuvitusta, kuten uusien menetelmällisten tai kirjoitustapaa koskevien ratkaisujen kokeilemistä. (Mt., 20.)

Laadullisen tutkimuksen takana on ennen kaikkea ajatus siitä, että ihmisten toiminta on parhaiten ymmärrettävissä siinä ympäristössä, missä se ilmenee (Bogdan & Biklen 1992, 30). Täten

laadullinen tutkimus soveltuu mielestäni parhaiten sosiaalisessa ympäristössä syntyvien ilmiöiden tarkasteluun. Tutkimukseni lähtökohtana sekä aineiston kokoamisessa että analyysissä on se, että työntekijöiden kokemukset ja kannanotot työstään otetaan reaalina ilmauksina siinä mielessä, etten pyri analyysissäni tulkitsemaan taustalla piileviä viestejä tai asenteita (vrt. esim. Vuorikoski 1999, 73).

Oleellinen ero tutkimusmenetelmien jaottelussa on se, miten analyysitavoissa nähdään suhde kielen käyttöön. Kielen käyttöä on karkeasti jaotellen mahdollista analysoida kahdesta vaihtoehdoisesta näkökulmasta: todellisuuden kuvana tai todellisuuden rakentamisena. Ensimmäinen ”realistinen” näkökulma olettaa, että kielen käyttö toimii välineenä saada tietoa olemassa olevista faktoista. Tähän näkökulmaan tukeutuva tutkimus käsittelee aineistoa realistisesti ja analyysissä ja tulkinnoissa tutkittavien sana otetaan asiantilojen tosiasiallisina kuvauksina. Toisessa näkökulmassa, jota usein kutsutaan sosiaalisesti konstruktionismiksi, kielen käyttöä ei tarkastella siltana todellisuuteen vaan osana sitä. Kielen käyttö on käytäntö, joka ei ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan merkityksellistää ja samalla rakentaa, uusintaa ja muuntaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. (Potter & Wetherell 1990, 9-31.)

Analyysissäni keskityn haastateltavien vastauksiin pitkälti siten, kuin he ne antavat. En lähde analysoimaan vastausten taustalla olevia merkityksiä. Etsin vastauksia ennemminkin kysymykseen mitä, kuin miksi. Tutkimuksessani keskityn työntekijöiden esiin tuomiin asioihin sellaisina kuin he ne kuvaavat. Alasuutarin (1994, 80) mukaan faktanäkökulmalla tarkoitetaan sellaista näkökulmaa aineistoon, että on mielekästä pohtia siinä annetun informaation totuudenmukaisuutta tai tiedon antajan rehellisyyttä. Tieto voi koskea informantteja itseään, tai heitä voidaan käyttää muun todellisuuden havainnoijina, mutta tiettyä luotettavuutta pidetään tästä näkökulmasta käyttökelpoisen aineiston kriteerinä. Lisäksi tulosten analysoiminen faktoina eli tosiasioina tarkoittaa sitä, että kielen ja tilanteen ominaisuudet otetaan huomioon vain ikään kuin sivuseikkoina, hälynä siinä kanavassa, jonka kautta maailmaa koskeva tieto kulkee. Faktanäkökulmassa ollaan kiinnostuneita tutkittavien todellisesta käyttäytymisestä, mielipiteistä tai motiiveista eli sitä, mitä on tapahtunut. (Mt., 80-81.)

Toisaalta analyysissäni on myös sosiaalis-konstruktionistisia piirteitä. Sosiaalis-konstruktionistisessa ajattelutavassa nousee keskiöön kokemukset todellisuudesta. Kuten Burr (1995, 4) toteaa, todellisuus ja se, miten ihmiset ymmärtävät, eivät synny objektiivisista havainnoista, vaan on sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden tuotos. Myös Heino (1997, 35) korostaa

sosiaalisen konstruktionismin merkitystä todellisuudesta. Todellisuus on suhteen, ajan ja paikan kerroksellinen konstruktio, jolla on subjektiivista merkitystä ihmiselle. Sosiaaliset käytännöt konkretisoituvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Mt., 35.)

Sosiaalis-konstruktionistisen ajattelutavan mukaan voidaan siis ajatella, että sosiaalityöntekijöiden tulkinnat esimerkiksi lapsen ja perheen asioista ei ole totuus jostakin, vaan työntekijöiden luoma yhteinen kuva asioista. Sosiaalityöntekijöiden tulkinnat pohjautuvat yhteiskunnassa luotuihin arvoihin ja käytäntöihin siitä, mitä pidetään hyvänä ja sopivana. Ihmiset tuottavat omalla toiminnallaan ja ajattelullaan jokapäiväistä elämismailmaa ja sen todellisuus säilyy vain heidän ajattelunsa ja toimintansa kautta (Berger & Luckmann 1994, 30).

5.2 Haastattelut aineistonkeruumenetelmänä

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytin haastattelua. Haastattelut voidaan jakaa karkeasti kolmeen tyyppiin: 1) strukturoitu haastattelu eli lomakehaastattelu, jossa kysymykset ovat tarkoin rajatut ja määritetyt 2) teemahaastattelu, jolle on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuu 3) avoin haastattelu, jossa haastattelija selvittelee haastateltavan mielipiteitä, tunteita ja käsityksiä sen mukaan kuin ne tulevat aidosti vastaan keskustelun kuluessa. (Hirsjärvi ym. 1997, 204-205.) Haastatteluita on kolmenlaisia: yksilö-, ryhmä- tai parihaastattelut (mt., 206). Koska haastatteluissani halusin käsitellä myös hieman arempia asioita, kuten työssä jaksamista, koin, että yksilöhaastatteluissa saan yksityiskohtaisempia vastauksia kuin pari- tai ryhmähaastattelussa. Lisäksi ryhmähaastattelussa toisten vastaukset saattavat vaikuttaa toisiin ja vastaukset voivat olla harhaanjohtavampia kuin yksilöhaastattelussa.

Haastatteluni asettuu strukturoidun haastattelun ja teemahaastattelun välimaastoon, jonka vuoksi kutsun sitä puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Laadin valmiin haastattelurungon, jossa oli yhdeksän varsinaista kysymystä, jotka ryhmittelin kolmeen ryhmään, pääteemaan. Nämä teemat kulkevat myös analyysirungossa. Ensimmäinen pääteema koski huostaanottoa, toinen työvälineitä ja työssä saatavaa ammatillista tukea ja kolmas työntekijän työssä jaksamista. Lisäksi olin kirjoittanut itselleni ylös joitain tarkentavia kysymyksiä, joita kyselin sattumanvaraisesti sen mukaan, miten haastattelu eteni. Joiltain kysyin enemmän kysymyksiä, joiltain vähemmän riippuen siitä, sainko mielestäni olennaisia asioita selville tutkimukseni kannalta. Kuitenkin jokaiselta haastateltavalta kysyin vähintään kaikki haastattelulomakkeeseen laatimani yhdeksän kysymystä. Haastatteluni muistutti myös hieman teemahaastattelua, koska haastattelurunko (ks. liite 1) syntyi kolmesta

pääteemasta. Hirsjärvi & Hurme (2001, 47) toteavat, että joidenkin määritelmien mukaan puolistrukturoidussakin haastattelussa voidaan vaihdella kysymysten järjestystä, kuten teemahaastattelussa. Täysin yhtenäistä määritystä osittain strukturoitujen haastattelujen toteutuksesta ei ole olemassa. Osittain järjestelty ja osittain avoin haastattelu sijoittuu formaaliudessaan täysin strukturoidun lomakehaastattelun ja teemahaastattelun välille. (Mt., 47.)

Laadin kysymykset tarkoituksella niin, että työntekijä voisi ensin kertoa yleisesti huostaanotto prosessista, siirtyen sitten vähitellen henkilökohtaisempiin pohdintoihin ja kokemuksiin huostaanotosta ja työssä pärjäämisestä. Varsinaisten haastattelukysymysten lisäksi käytin muutamia taustakysymyksiä: ikä, lastensuojelun työkokemuksen määrä ja sosiaalityön työkokemuksen määrä yhteensä. Halusin selvittää hieman sitä, vaikuttiko muu työkokemus ja elämäkokemus yleensä lastensuojelutyössä. Vaikka haastatteluni olivat puolistrukturoituja, pyrin niissä kuitenkin enemmän luonnollisen keskustelun omaiseen vuorovaikutukseen kuin valmiiksi rajattuun ja ohjaavaan vuorovaikutukseen. Aihepiirejä koskevilla kysymyksillä oli tarkka muoto, mutta kysymysten esittämisjärjestys vaihteli silloin, kun haastattelutilanne kääntyi keskustelumuuotoiseksi tai jokin teema tuli luonnollisesti esiin osana keskustelua. Puolistrukturoidun haastattelun haittapuolena on tosin se, että kysymykset luovat haastateltavalle tietynlaisen olotilan siitä, mitä hänen odotetaan ja toivotaan vastaavan.

Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska se mahdollistaa suoran kielellisen vuorovaikutuksen tutkittavan kanssa (Hirsjärvi ym. 1997, 200-201). Koin, että haastattelemalla sain avoimempia ja aidompia vastauksia, kuin jos olisin tehnyt esimerkiksi lomakekyselyn. Haastattelu ei ole niin jäykkä kuin esimerkiksi postikysely, koska haastattelussa voi kysymysten järjestystä vaihdella tilanteen ja vastaajan mukaan. Kyselyn ongelmana voi myös olla se, että siinä on helpompi jättää vastaamatta tai tiivistää vastaukset hyvin lyhyeen. Tämän huomasin tehdessäni Tampereen lähikuntiin kyselyn samoista asioista kuin haastatteluissa. Sain vastaukset ainoastaan kolmesta kunnasta ja vastaukset olivat hyvin niukkasanaisia. Luovuin lähikuntien aineistosta, koska vastaukset eivät antaneet toteuttamiskelpoista vertailuaineistoa. Luvussa 5.3 kerron enemmän aineistostani.

5.3 Aineiston esittely

Haastattelin seitsemää lastensuojelussa aloittelevaa sosiaalityöntekijää Tampereen kuudessa eri sosiaalitoimistossa. Haastateltavina oli sekä ammatillisesti päteviä sosiaalityöntekijöitä (ks.

kelpoisuuslaki 3§) että sosiaalityön opiskelijoita. Käytin tutkimuskohteistani termiä noviisi, mutta käsitteenä noviisi ei ehkä täysin kuvaa tutkimusjoukkoani. Ehkä parempi termi olisi ollut edistynyt aloittelija, Bennerin (1993, 34) määritelmän mukaan. Edistynyt aloittelija kykenee vähimmäisvaatimukset täyttäviin suorituksiin. He ovat jo joutuneet riittävän monenlaisiin tilanteisiin voidakseen itse tai ohjaajan opastuksella havaita tilanteiden merkitykselliset toistuvat osatekijät. Edistyneellä aloittelijalla on jo aiempaa kokemusta todellisista tilanteista. (Mt., 34.) Kuitenkin tutkimusjoukkoni oli melko kirjava, osalla oli työkokemusta vain muutama kuukausi ja osalla pari vuotta tai hieman yli. Päädyin noviisi-termiin, mutta esitän sen hieman löyhemmässä merkityksessä. Asetan noviisin jonnekin aloittelijan ja edistyneen aloittelijan välimaastoon. Työkokemuksen vähäisyys ja osalla opintojen ohessa työskentely aiheuttavat jännitteitä haasteellisessa työssä. Lastensuojelutyö vaatii erityistä osaamista lapsen ja perheen tilanteen arvioinnissa, juridiikassa kuin vuorovaikutustaidoissa.

Päädyin tekemään haastattelut Tampereella, koska Tampereella on useampi sosiaalitoimisto ja uskoin löytäväni haastateltavat suhteellisen helposti työntekijöiden runsaan määrän vuoksi. Lisäksi Tampereen yliopistossa opiskellaan sosiaalityöntekijöiksi ja Tampereen sosiaalitoimistoissa on usein sijaisina juuri Tampereen yliopistossa opiskelevia. Olen myös itse tehnyt sijaisuuksia Tampereella sosiaalitoimistoissa ja se osaltaan on herättänyt mielenkiintoni lastensuojelutyöstä Tampereella. Tarkoitukseni oli saada kultakin Tampereen sosiaaliasemalta haastateltava, jotta voisin tehdä jonkinlaisia yleistyksiä Tampereen lastensuojelutyöstä aloittelevien sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Sain tutkimusluvan Tampereen kaupungilta ja lisäksi otin yhteyttä sosiaaliasemien johtaviin sosiaalityöntekijöihin, jotka ilmoittivat tutkimuksestani työntekijöille. Työntekijät ottivat minuun yhteyttä sähköpostitse ja sovin heidän kanssa haastatteluajan.

Pyysin myös tutkimuslupaa Tampereen naapurikunnista saadakseni kyselyillä lisäaineistoa pienempien kuntien aloittelevilta sosiaalityöntekijöiltä. Näin olisin myös voinut vertailla Tampereen ja naapurikuntien eroja lastensuojelutyössä. Sain luvat ja lähetin kyselyt, mutta sain vastauksia vain kolme kappaletta, eivätkä vastaukset antaneet toteuttamiskelpoista vertailuaineistoa. Näin päätin keskittyä ainoastaan sosiaalitoimistoissa tehtyihin haastatteluihin. Koin, että haastatteluista saan riittävän aineiston tutkimukselleni ja keskittyessäni Tampereen kaupungin sosiaaliasemiin, sain myös rajattua tutkimuksen sopivan kokoiseksi aloittelevalle tutkijalle.

Tutkimukseeni osallistuneilla lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä oli lastensuojelun työkokemusta keskimäärin muutamasta kuukaudesta pariin vuoteen. Kokemuksen määrää pohdin melko pitkään; mikä on vielä vähäiseksi katsottua kokemusta lastensuojelutyöstä. Aluksi asetin lähtökohdaksi alle viisi vuotta lastensuojelutyötä tehneet työntekijät, mutta totesin, että viidessä vuodessa työntekijä on jo melkoisen kokenut, joten vähensin työkokemuksen määrän noin kahteen vuoteen ja siitä alaspäin. Kokemuksen määrittelyä hain myös kirjallisuudesta, mm. Pekka Saarnion Noviisista ekspertiksi – artikkelista. Aiemmin teoriaosuudessa olen käsitellyt noviisiutta ja sosiaalityön asiantuntijuuden kehittymistä. Koen, että lastensuojelutyö on niin monivivahteista ja haastavaa, että kaksi vuotta työkokemusta on vielä melko vähän, mitä tulee työkokemukseen. Lisäksi kriteerinä haastateltavien valitsemiseksi pidin sitä, että on ollut mukana huostaanoton valmistelussa.

Asettamani kriteerit haastateltaville osoittautuivat kuitenkin liian tiukoiksi. Jouduin siis osittain löysäämään kriteerejä haastateltavien valitsemiseksi. Yhdellä haastatteluun osallistuneella oli lastensuojelun työkokemusta enemmän kuin kaksi vuotta ja yhdellä haastateltavista ei ollut kokemusta huostaanoton valmistelusta. Koin kuitenkin, ettei tämä aiheuttanut merkittävää haittaa tutkimuksen toteutukselle saati tutkimustulosten luotettavuudelle. Henkilö, jolla ei ollut kokemusta huostaanotosta oli mielekäs tutkimuskohde muilta osin, mm. siksi, että hänellä lastensuojelukokemus oli vasta alle neljä kuukautta. Keskityin hänen kohdallaan enemmän muihin kysymyksiin kuin huostaanottoa koskeviin ja koin saavani häneltä arvokasta tietoa juuri siksi, että hän oli vasta-alkaja lastensuojelussa, mikä on melko yleistä sosiaalitoimistoissa vallitsevan työllisyystilanteen vuoksi. Samaten koin mielekkääksi tutkimuskohteeksi työntekijän, jolla lastensuojelukokemusta oli jo hieman enemmän, noin kolme vuotta, mutta hän ei kuitenkaan ollut pätevä sosiaalityöntekijä vaan juuri keväällä aloittanut sosiaalityön opinnot. Hänet koin mielekkääksi tutkimuskohteeksi juuri sosiaalityön koulutuksen puutteen vuoksi.

Haastateltavikseni muodostui seuraavanlainen joukko: kolme pätevää sosiaalityöntekijää (SOSTT1, SOSTT2, SOSTT3), jotka olivat valmistuneet noin kahden vuoden sisällä ja neljä yliopisto-opiskelijaa (OPI1, OPI2, OPI3, OPI4), joista yksi oli vasta aloittamassa sosiaalityön opintoja, yksi oli noin puolessa välissä opintojaan ja kaksi gradua vaille valmiita sosiaalityöntekijöitä. Sulkeissa on haastateltavalle antamani koodi, josta selviää työntekijän status: sosiaalityöntekijä tai opiskelija. Lisäksi käytän itsestäni koodia H, joka tarkoittaa haastattelijaa. Kaikki haastateltavat olivat naisia ja iältään jakautuivat alle 30-vuotiaista aina reilusti yli 30-vuotiaisiin. Työkokemus oli osittain ikään verrannollinen, mitä vanhempi, sitä suurempi työkokemus ja elämäkokemus. Kuitenkin sosiaalitoimistoissa tehtävää lastensuojelun työkokemusta oli siis muutamasta kuukaudesta

muutamaan vuoteen. Aineistoni osoittaa, ettei merkittäviä eroja tullut esiin siinä, oliko vastaajana opiskelija vai jo päteväitynyt sosiaalityöntekijä. Siksi en kokenut tärkeäksi keskittyä niinkään epäpätevien ja pätevien sosiaalityöntekijöiden toimintatapojen vertailuun vaan juuri siihen, miten työssä selvittää vähäisellä työkokemuksella.

Keräsin aineiston kunkin työntekijän sen hetkiselällä työpaikalla sosiaalitoimistossa lukuunottamatta yhtä haastattelua, joka toteutettiin Tampereen yliopistolla. Työpaikalla haastattelu oli ihan hyvä ratkaisu, mutta osittain työpaikalla haastattelu saattoi haitata haastattelun luontevaa etenemistä. Tähän vaikutti mm. puhelimen soiminen, jonkun tullessa huoneeseen tietämättä haastattelusta ja yleisesti varmaan pieni huoli siitä, että joku saattaa kuulla haastattelun. Äänitin haastattelut ja kysyin haastattelun alussa lupaa äänittämiseen ja kerroin, ettei kukaan muu kuuntele äänitettä. Lisäksi varmistin, että en käytä haastateltavien nimiä tutkimuksessani ja mahdollinen tunnistettavuus pyritään häivyttämään. Tällainen luottamuksellisuus on tärkeää haastateltavien yksityisyyden suojaamisessa (ks. esim. Perttula 1996, 84; Kvale 1996, 114). Osa haastateltavista kertoi jo heti haastattelun alussa, että inhoaa nauhureita. Kuitenkin haastattelun edetessä nauhuri näytti ”unohtuvan”.

Huomasin myös välillä vaikuttavan haastateltavien vastauksiin ohjaten haastateltavia joissain kysymyksissä. Tämä kävi ilmi silloin, jos haastateltava ei osannut vastata johonkin kysymykseen tai muuten vastasi hyvin lyhyesti. Tällöin saatoin huomaamattani ohjata haastateltavaa vastaamaan siihen suuntaan, mihin kuvittelin, että olisin itse vastannut. Huomatessani tämän kaltaisen virheen, yritin tarkemmin pysyä valitsemisissä kysymyksissä ja antaa enemmän tilaa haastateltavan vastauksille. Koska olen tutkijana vasta aloitteleva, sallin itselleni tällaisen virheen, kuitenkin tiedostaen sen olemassaolon.

Pyrin kuitenkin siihen, että haastattelu eteni enemmän keskustelunomaisesti kuin liikaa tarkkoihin kysymyksiin sitoutuen. Välillä poikettiin ”sivuraiteille” haastattelussa ilman, että keskeytin haastateltavaa. Vaikka näillä ”sivuraiteilla” hetkellisesti oleminen olikin epäolennaista tutkimukseni kannalta, koin että tällaisen vapaan puheen tuottaminen lisäsi keskustelunomaisuutta ja rennompaa haastattelua. Haastattelun avoimuutta lisäsi myös mielestäni lisäkysymysten esittäminen siten, että haastattelu sujui luontevammin ilman turhauttavia hiljaisia hetkiä, jolloin haastateltava saattaa ajatella liiaksi mitä hänen kuuluu vastata ja sanoa. Myös arkojen asioiden esiin nostaminen, kuten työssä jaksaminen on asia, josta moni ei välttämättä halua avoimesti kertoa, varsinkaan tuntemattomalle tutkijalle. Tällöin tarkentavat kysymykset veivät haastattelua eteenpäin ja

haastateltavan ei tarvinnut jäädä epämukavaan olotilaan, jonka koin syntyvän silloin, jos tiettyyn teemaan joutui jäämään liian pitkäksi aikaa. Haastattelutilanne on kuitenkin aina hieman jäykkä, eikä siitä olotilasta täysin pääse eroon.

5.4 Sisällönanalyysi analyysimenetelmänä

Aineiston analysoinnin aloittaminen ei ole aina selvää. Usein ajatellaan, että kun aineisto on kerätty ja litteroitu, alkaa analysointi. Tämä sopii paremmin kuitenkin kvantitatiiviseen tutkimukseen, jossa tietoja on kerätty esimerkiksi strukturoiduilla lomakkeilla. Tutkija analysoi tuotoksiaan ja tutkimustaan usein jo aineiston keräämisvaiheessa. (Hirsjärvi ym. 1997, 218.) Jo aineistoa kerätessäni alkoi minulle muodostua kuva siitä, mitä asioita haastateltavat nostavat esiin ja mikä on olennaista tutkimukseni kannalta. Aineisto tuli hyvin tutuksi jo litterointivaiheessa. Haastattelun tekstiksi purkamisen myötä prosessoin jo aineistoa tietäen ja myös tietämättä. Metodina aineistoni analysoinnissa käytän sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on menettelytapa, jolla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Se on tapa järjestää, kuvailla ja kvantifioida tutkittavaa ilmiötä. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3.) Tarkoitukseni on nostaa aineistosta esiin tulevia asioita ja tehdä yhteenvetoja haastateltavien vastauksien perusteella tutkittavista asioista.

Tutkimuksen analyysissa järjestetään tietoa, tieto pilkotaan käsiteltäviin osiin ja etsitään tutkimuksen kannalta olennainen tieto; mitä halutaan kertoa tutkimuksella muille (Bogdan & Biklen 1992, 153). Tarkoitus on tiivistää ja löytää kerätystä aineistoista keskeisimmät asiat. Tähän liittyy luonnollisesti tutkijan oma tulkinta, jota ei täysin pysty sivuuttamaan. Usein käsitys on, että tutkimustulokset yleistetään johonkin perusjoukkoon. Alasuutari (1994, 20) kuitenkin toteaa, että tutkimuksen tarkoituksena on vanhojen ajatusmallien kyseenalaistaminen ja tajunnan laajentaminen, ei omien hypoteesien oikeellisuuden todistelu. Tutkijan tulisi katsoa itsestäänselvyyksien horisontin taa.

Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105). Sisällönanalyysi ikään kuin tuottaa raaka-aineet teoreettiseen pohdintaan, mutta itse pohdinta tapahtuu tutkijan järjellisen ajattelun keinoin (Grönfors 1982, 161). Eskola & Suoranta (1998, 157) esittelevät kaksi tapaa sisällön analyysille: aineistolähtöinen (induktiivinen) ja teorialähtöinen (deduktiivinen). Tuomi & Sarajärvi (2002, 97) lisäävät joukkoon vielä teoriasidonnaisen (abduktiivisen) analyysin.

Aineistolähtöisessä analyysissä aikaisemmillä tiedoilla, havainnoilla tai teorioilla ei ole mitään tekemistä analyysin kanssa, teoria koskee vain analyysin toteuttamista. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Teorialähtöinen analyysi nojaa tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. Aineiston analyysia ohjaa valmis, aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys. Sen sijaan teoriasidonnainen analyysissä on tiettyjä teoreettisia kytkentöjä, jotka eivät pohjautu suoraan teoriaan. Teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä, aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysia, mutta analyysiyksiköt valitaan aineistosta. Aikaisemman tiedon vaikutus on tunnistettavissa analyysissä, mutta se ei ole teoriaa testaavaa. (Mt., 97-100.)

Tutkimukseni analyysi perustuu teoriasidonnaiseen analyysiin eli abduktiiviseen päättelyyn. Tämä tarkoittaa Grönforsin (1982, 33) mukaan sitä, että uudet tieteelliset löydöt ovat mahdollisia vain silloin, kun havaintojen tekoon on liitettävissä jokin johtoajatus eli johtolanka. Hän lisää, että johtoajatus mahdollistaa havaintojen keskittämisen sellaisiin seikkoihin ja olosuhteisiin, joiden uskotaan tuottavan uusia ideoita ja näkemyksiä, ja sitä kautta uutta teoriaa kyseisestä ilmiöstä (mt., 33). Abduktiivisen menetelmän avulla tutkittavaa ilmiötä voidaan lähestyä suhteellisen avoimesti teorian sitä liikaa sitomatta. Teoriasidonnainen analyysi muodostuu karkeasti ottaen samoista vaiheista kuin aineistolähtöinen analyysi: 1) aineiston redusointi eli pelkistäminen, 2) aineiston klusterointi eli ryhmittely ja 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. "(Miles & Huberman 1994, 10-12; Janhonen & Nikkonen 2001, 26, 29). Teoriasidonnainen analyysi on hieman löyhemmin teoriaan nojaava kuin teorialähtöinen analyysi. Teorialähtöisessä analyysissä aineiston luokittelua ohjaa jokin tema tai käsittekartta (ks. esim. Miles & Huberman 1994). Tutkimukseni punaisena lankana niin teoreettisessa osuudessa kuin empiirisessä osuudessakin toimi Lastensuojelun käsikirja, siitä erityisesti huostaanotto prosessi, joka ohjasi sekä tutkimustehtävän määrittelyä että analyysin toteuttamista. Kuitenkin analyysini ei kokonaisuudessaan nojaa teoriaan eikä ole siten teoriaa testaavaa.

Eskola ja Suoranta (1998, 153) esittelevät teemahaastattelurungon oivalliseksi aineiston koodauksen apuvälineeksi. Teemahaastattelurungon rakentamisessahan on jo käytetty yhtäältä aiemmista tutkimuksista kerättyjä teoreettisia näkemyksiä ja toisaalta myös mahdollista omaa kokemusta. Näin aineistosta voidaan nostaa esille teemahaastattelurungon avulla esille sellaisia tekstikohtia, jotka kertovat kyseisistä asioista. (Mt., 153.) Käytettäessä valmista analyysirunkoa analyysi voidaan tehdä niin, että aineistosta poimitaan vain ne asiat, jotka sopivat luokitusrunkoon tai siitä poimitaan myös asioita, jotka eivät ole luokitusrungon mukaisia. Näistä asioista voidaan muodostaa oma

luokka induktiivisen analyysin periaatteiden mukaisesti. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 8.) Omassa analyysissäni tein analyysirungon haastattelurungon mukaisesti. Etsin aineistosta vastauksia valmiiseen analyysirunkoon liittyen, mutta lisäsin myös analyysirunkoon uusia luokkia niiden noustessa esiin aineistosta. Kuten haastattelurungossani oli kolme pääteemaa, myös analyysirunko muodostui näiden pääteemojen kautta. Nämä ovat analyysissäni pääkategorioita 1. huostaanotot työtehtävinä 2. työssä jaksaminen 3. valmiudet ja ammatillinen tuki. Analyysirungossa teemat esitetään eri järjestyksessä kuin haastattelurungossa esitetään. Tämä johtuu siitä, että haastatteluaineistoa lukiessani huomasin huostaanottojen ja työssä jaksamisen liittyvän pitkälti toisiinsa, ja ammatillisen tuen ja valmiuksien liittyvän koko lastensuojelutyöhön.

Lopullinen analyysirunko oli seuraavanlainen:

1. Huostaanotot työtehtävinä

- ryhtyminen huostaanottoon
- huostaanoton valmistelu ja päätöksenteko
- lapsen etu
- haasteellisuus

2. Työssä jaksaminen

- tuki
- työmäärä
- työnohjaus
- itsemääräämisvalta työmäärän sääntelyyn liittyen

3. Valmiudet ja ammatillinen tuki

- sosiaalityön koulutus
- työvälineet ja työssä saatava tuki
- työhön perehdytys
- Lastensuojelun käsikirja työvälineenä

Aineistosta aloin poimia analyysirunkoon sopivia ja liittyviä asioita, pelkistettyjä ilmauksia. Pelkistämistä ohjaa yleensä tutkimuskysymys, esimerkiksi omassa tutkimuksessani: Millainen huostaanotto on työtehtävänä? Aineistosta etsitään asiat, jotka löytyvät vastauksina kysymyksiin. Pelkistetyt ilmaisut kirjataan mahdollisimman sanatarkkaan, niin kuin ne aineistossa esiintyvät. Pelkistetyt ilmaisut kerätään listoiksi. Tämä on kategorioiden muodostamisen ensimmäinen vaihe. (Ks. Esim. Miles & Huberman 1994, 5-6.) Luin aineistoni moneen kertaan ja nostin sieltä esiin erilaisia asioita, joiden näin sopivan pääluokkien alle. Pääluokkien alle muodostui alakategorioita,

joita analysoin tarkemmin. Sisältö kuvataan alakategorioiden ja pelkistettyjen ilmausten avulla (Marshall & Rossman 1995, 10).

Analyysin seuraava vaihe on ryhmittely, jossa etsitään pelkistettyjen ilmauksien yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia (Cavanagh 1997, 3-4). Tutkimuksessani kaikkien haastateltavien vastaukset eivät olleet samansuuntaisia, mutta pääsääntöisesti samoja asioita nousi voimakkaasti esiin vastauksista. Poikkeavat vastaukset olen pyrkinyt nostamaan esiin analyysissäni, vaikkakin analyysini keskittyy enemmän yhtäläisyyksien ja samankaltaisuuksien etsimiseen ja tarkasteluun. Hyväksi menetelmäksi analyysin helpottamiseksi on esimerkiksi ”leikkaa ja liimaa”-menettely kun pelkistettyjä ilmauksia ryhmitellään (ks. esim. Robson 1993). Itse käytin hieman samankaltaista menettelyä, tosin värikyniä hyödyntämällä. Väritin eri väreillä kuhunkin luokkaan kuuluvista ilmauksista tärkeäksi kokemiani asioita. Näin löysin yhteneväisyydet ja eroavaisuudet haastateltavien vastauksista.

Abstrahoinnissa eli teoreettisten käsitteiden luomisessa yhdistetään kategorioita niin kauan kuin se on sisällön kannalta mielekästä ja mahdollista (Weber 1990, 78-79). Tässä vaikuttaa tutkijan tulkinta: mitkä asiat voidaan yhdistää samaan kategoriaan. Samansisältöiset kategoriat yhdistetään toisiinsa muodostaen niistä yläkategorioita. Yläkategoria nimetään sen mukaan, miten se kuvaa alakategorioita, joista se on muodostettu. (Ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2003, 111-113.) Tässä suhteessa toimin päinvastoin. Minulla oli jo valmiina pääkategoriat, joiden alle muodostin pelkistetyistä ilmauksista alakategorioita.

6. Haasteita ja onnistumisia lastensuojelutyössä

Tässä kappaleessa syvennyn analysoimaan tutkimustuloksia. Lähdin etsimään aineistosta tutkimuskysymyksiini mahdollisimman hyvin vastaavia asioita. Luokittelin aineistoni sen mukaan, mitkä olivat pääasiassa mielenkiintoni kohteita tutkimuksen kannalta. Tutkimuksen analyysissa esitän pidempiä suoria lainauksia aineistosta ja myös lyhyempiä lainauksia kursiiveilla sitaateissa. Sitaateissa tulleet näytteet ovat tulleet aineistossani esiin useammin kuin kerran, tosin eri sanamuodoissa. Tulkitsen, että nämä riittävät edustamaan useamman kuin yhden työntekijän näkemystä ja ovat täten ikään kuin yleistyksiä työntekijöiden kokemuksista ja näkemyksistä. Suorat lainaukset olen tekstissä tuonut erillisinä kappaleina esiin. Näitä suoria lauseita olen muokannut ainoastaan luettavampaan muotoon, poistaen joitain toistoja ja sidesanoja. Nämä kertovat yhden työntekijän omalla kielellä ajatuksen, jonka olen esittänyt tiivistettynä tuloksissa. Lainaukset kertovat myös haastatteluissa käydyn keskustelun luonteesta.

Luvussa 6.1 analysoin sosiaalityöntekijöiden kuvauksia ja kokemuksia huostaanotoista työtehtävinä. Halusin nostaa tässä kohtaa esiin myös haasteellisuuden, koska koen, että huostaanotto on yksi vaikeimmista tehtävistä lastensuojelussa. Halusin selvittää, miten vähäisellä lastensuojelutyön kokemuksella tästä tehtävästä suoriuduttiin. Luvussa 6.2 analysoin työntekijöiden kokemuksia työssä jaksamisesta. Lisäksi halusin selvittää työntekijöiden saamaa tukea työssään ja käytettävissä olevia työvälineitä. Työvälineitä ja ammatillista tukea analysoin luvussa 6.3.

6.1 Huostaanotot työtehtävinä

Pyysin haastateltavia kertomaan jostain haasteellisena kokemastaan huostaanotosta ja kuvailemaan huostaanottoprosessia. Tällä pyrin selvittämään, mikä työntekijöiden mukaan teki huostaanotosta haasteellisen ja miten aloittelevana työntekijänä tehtävästä selviydyttiin. Kuten edellä teoriaosuudessa olen kuvannut huostaanottoprosessia, on todettava, että ihan pikkuprosessista ei ole kyse. Työntekijän päätehtävänä huostaanotossa on toteuttaa lapsen etua ja varmistaa se, että huostaanotto ja sijaishuolto ovat parempi vaihtoehto lapselle kuin kotiin jääminen. Tämän arvioimisessa on kiinnitettävä huomiota monenlaisiin seikkoihin.

Haastateltavistani seitsemästä työntekijästä kuudella oli kokemuksia huostaanoton valmistelusta ja päätöksenteosta. Myös epäpätevät sosiaalityöntekijät (kolme) olivat olleet mukana työparina huostaanoton valmistelussa ja päätöksenteossa pätevän sosiaalityöntekijän kanssa tai sitten

päätöksen allekirjoitti johtava sosiaalityöntekijä. En siis lähtenyt tekemään analyysissani jaottelua sen välillä, oliko työntekijä varsinaisena työntekijänä vai työparina huostaanotossa. Keskityin sen sijaan työntekijöiden kokemuksiin huostaanotossa mukana olemisesta.

Huostaanotetuista lapsista neljä oli päiväkotikäistä, yksi ala-asteella ja kaksi yläasteella. Yhden haastateltavan huostaanottotilanteessa oli otettu molemmat sisarukset huostaan. Perheissä olevia ongelmia, jotka olivat vaikuttaneet huostaanottoon ryhtymisessä olivat vanhempien riittaisuudet, vanhempien tai lapsen päihteidenkäyttö, epäilyt lapseen kohdistuneesta väkivallasta ja epäilyt lapseen kohdistuneesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

6.1.1 ”Silleen vähän kokeiltu kaikkee”

Ennen huostaanottoon ryhtymistä tulee varmistua siitä, että perheen ja lapsen hyväksi on pyritty tekemään kaikki mahdollinen, mitä lastensuojelun piirissä voidaan tehdä. Yhtenä tärkeänä perusteena huostaanotolle on, että avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia, taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi (LSL 40§).

Useimmissa huostaanottotapauksissa perheen ongelmallinen tilanne oli jatkunut jo vuosia. ”*Oli kokeiltu kaikkee avohuollon tukitoimee*”, mutta niillä ei oltu saatu toivottua tai riittävää vaikutusta. Se, mikä sitten on riittävää ja ovatko avohuollon tukitoimet sopivia tai mahdollisia onkin usein hankalaa todentaa. Avotyö ja tukiperhe olivat yleisimpiä käytettyjä tukitoimia. Avohuollon tukitoimien riittämättömyys oli ilmennyt usein siinä, ettei perhe ollut ottanut vastaan tukitoimia, perhe ei ollut sitoutunut tukitoimiin tai tilanne ei ollut parantunut tukitoimilla.

...siinä perheessä on tehty tosi paljon, että siinä on avotyötä ollu ja sit just tukiperhe ja sit hänellä on ollu tällä lapsella on ollu muutama avohuollon sijotuski, juuri ny lähinnä sillon ku äiti on ollu päihdehoidossa jossain laitoksessa... Siinä on tosi paljo. OPII

Konkreettinen lastensuojeluilmoitus oli ollut osalla se, ”*johon pystyttiin tarttumaan ja johon tuli ne perustelut*”. Huostaanoton arvioinneissa ja huostaanottoon ryhtymisessä oli kuitenkin keskeistä se ”*ettei siinä muita vaihtoehtoja enää oo*” ja usein oltiin jo ”*vähän kokeiltu kaikkea*”.

...kaikki se tuki mitä me on täältä yritetty antaa niin se vaan luisuu pois ja niinku mitään ei niinku, että sen takia tässä on

nyt lähetty siihen, että lähetään viemään sitten niinku huostaanotto eteenpäin. OPI2

Huostaanotto perustuu lapsen etuun ja sen varmistamiseen, että huostaanotto on paras ratkaisu lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle sillä hetkellä. Aineistoni valossa näyttää kuitenkin siltä, että lapsen mielipiteen selvittäminen ennen huostaanottoa jäi vähäiseksi ja joissakin tapauksissa lasta ei oltu tavattu kertaakaan ennen huostaanottoa. ”*Mä en oo itse asiassa tavannu koko lasta*”, ”*lasta tavattiin varmaan vaan kerran*”, ”*eihän se lapsi paljoo meiän kans puhunu*” olivat yleisiä vastauksia.

Suurimpina syinä tapaamisten vähäisyyksille koettiin, ”*ettei oo resursseja niihin*”. Joidenkin työntekijöiden mielestä ei tapaamisia aina nähty edes tarpeellisina. ”*Kun on niin pienestäki lapsesta kyse, ettei tarvi niinku hänelle yrittää perustella ja selittää sitä tilannetta*”. Osa työntekijöistä ei ollut ehtinyt tavata lasta tullen sijaiseksi kesken asiakasprosessin ja tällöin lapsen etua määriteltiin mm. muiden asiantuntijoiden lausuntojen perusteella.

...oon niin tuore työntekijä, että sit on vaan pitäny luottaa siihen, mitä tulee sairaalasta ja päivähoidosta ja neuvolasta ja näin...SOSTT3

Vaikka yleisesti oltiin ehdottoman yksimielisiä siitä, että ”*lapsen etu täytyy muistaa*” ja ”*ollaan nimenomaan sen lapsen asialla*”, tahtoivat huostaanottopäätökset näyttäytyä enemmän vanhempien ongelmien puimisenä.

...lapsi jäi täs kohtaa kyllä pikkasen siin varjon puolelle, että tää oli enemmän niinku sen äidin kans työskentely kyllä tää huostaanottoprosessi ja äidin ongelmien kanssa, että välillä tuntuki ku teki sitä huostaanottopäätöstä, että olis kirjottanu vaan äidistä tarinaa... OPI1

Työntekijöiden mukaan lasten tapaamisille oli ”*aika hintsusti kyllä aikaa*”, mutta eräs työntekijöistä koki myös ettei ”*uskalla kyllä sitä itte määritellä*”. Lapsen mielipiteen selvittäminen nähtiin myös pitkälti jäävän ”*sen paikan vastuulle, mihin se lapsi sit otetaan huostaan*”.

Lapsen mielipiteen selvittäminen nähtiin olennaisemmaksi asiakkuuden alkuvaiheessa eli alkuarvioinnissa. Alkuarviointi on tulossa uuden lastensuojelulain myötä keskeiseksi menetelmäksi lastensuojelutyöhön. Alkuarviointeja oli tehty sosiaaliasemilla jo jonkin verran, mutta yleisesti

alkuarvioinnit olivat olleet ”*aika vähäisessä käytössä vielä*”. Ajan puute näytti tässäkin olevan suurin syy, miksi alkuarviointeja ei oltu kyetty aloittamaan tai saattamaan loppuun.

...sitte vielä koen, ett noi alkuarvioinnit pitäs kanssa alottaa ja sit tulee uutta ilmoitusta ja sit on noi huostaanotot tossa mitä tehään, niin ei niitä alkuarviointeja keritä alottaa täällä...
OPI2

6.1.2 ”Tää on sinänsä niinku tosi vaikee juttu”

Koska halusin paneutua nimenomaan haasteellisina koettuihin huostaanottoihin, pyrin poimimaan haastatteluista esiin asioita, jotka työntekijöiden mukaan näyttivät vaikuttavan haasteellisuuteen. Vähemmän haasteellisina huostaanottoina pidettiin yleisesti suostumukseen perustuvia huostaanottoja kuin tahdonvastaisia huostaanottoja. Tällöin ei tarvinnut alistaa huostaanottoa lääninoikeuden vahvistettavaksi ja koettiin, että päästiin parempaan ja läheisempään yhteistyöhön perheen kanssa. Vanhan lastensuojelulain (683/1983) mukaan päätös oli alistettava lääninoikeuden vahvistettavaksi jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa vastusti huostaanottamista tai siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista taikka jos mainitussa asiassa ei oltu voitu suorittaa kuulemista.

Et menihän se sillai sit loppujen lopuksi ihan helposti vaikka se äiti oli vähä alkuun siin kiireellisen aikaan viel sitä mieltä, ettei sitä poikaa välttämättä sijoiteta mihinkää, vähä oli vastaan, mutta ei loppumetreillä ei enää vastustanu. OPI1

Aineistoni kuudesta huostaanottotapauksesta neljä oli tahdonvastaista huostaanottoa. Haasteellisena tahdonvastaisessa huostaanotossa koettiin vanhempien ja/tai lapsen vastustus ja siitä aiheutuva ristiriita asiakkaan ja työntekijän välillä. Lisäksi hankaluutena ja raskaana koettiin tahdonvastaisissa huostaanotoissa epätietoisuus siitä, tuleeko huostaanotto onnistumaan, koska lääninoikeus päättää asiasta (uuden lain mukaan tahdonvastaisesta huostaanotosta päättää 1.1.2008 alkaen hallinto-oikeus). Useat työntekijät kokivat myös, että tahdonvastaiset huostaanotot joudutaan myös perustelemaan tarkemmin kuin suostumukseen perustuvat huostaanotot niin, että ”*ne vanhemmat sen ymmärtäs*”.

...tässähän vastustaa kaikki, että tää on sinänsä niinku tosi tosi vaikee juttu, että ei niinku oo vielä sinänsä sit tietoo siitä, että onnistuuko se huostaanotto sitte, että mitä sit siellä jaostossa sit sanotaan ja päätetään...OPI2

...huostaanoton perusteet on se yks tärkeimpiä, että mikä aina pitkittää näitä juttuja tavallaan, että kaikki avohuollon tukitoimet on kokeiltu tai että ne on osoittautunu mahdottomiksi tai että ne ei auta ja näitten kaikkien papereitten asiakirjojen käyminen läpi monen vuoden ajalta ja sitte tiivistäminen sitte ja ku siinä vastustettiin niin sehän meni jaoston päätettäväksi, siinä piti tarkkaan kirjata ne. SOSTT1

Huostaanotosta teki haasteellisen myös laki. Huostaanotossa on noudatettava erityisen tarkasti lakia ja yleisesti koettiin ja tiedettiin, että *"lain osaaminen on tärkeätä"* ja toimenpiteiden tulee olla menettelysäädösten mukaisia. Lakiin suhtauduttiin kuitenkin myös joissain tilanteissa ristiriitaisesti.

...meilläki on vähä kädet sidottu, ku sitä lakia täytyy noudattaa ja kaikki mahdolliset aina kokeilla ensi vaikka jotenki näkiski sen, että mihin tää on menossa ja se ois varmaan sille lapsellekki helpompi, että se menis nopeemmin siihen eikä kaikkien mutkien kautta...että se on vähä semmonen ristiriita ainaki mitä on ite kokenu sillee, että välttämättä ei aina ihan silleen pysty toimiin ku joku semmonen intuitio sanoo, että niinku olis hyvä toimia. SOSTT2

Moni työntekijöistä koki, ettei tunne riittävästi lakia. *"Mä pelkään sitä juridiikkaa"*, koska lakia ei tunneta niin hyvin eikä siihen ehditä työssäkään juuri perehtymään. Lakiin oli tutustuttu pääasiassa *yliopistossa sosiaali oikeuden kurssilla*, joka sek in oli ainoastaan kolmen opintoviikon kurssi. Moni toivoikin, että lain opetusta yliopistossa *"pitäis olla kyllä enemmän"*.

No lain osaaminen toki on tärkeätä missä mä oon tuntenu ihan hirveetä niinku puutetta, että ku en oo eläissäni varmaan lakikirjaa avannu, paitsi nyt täällä koulussa kurssilla, mutta tota jotenki on tuntenu, että niinku on heikoilla jäillä sen takia kun efficasta tulee kaikki pykälät valmiiks, ei tarvi mitään mieltä että mitäs tää nyt oikeesti tarkoittaa, mun mielestä se on aika huono, kun noin tärkeiden asioiden kans tehdään työtä. OPI4

Huostaanottojen valmisteluissa haasteelliseksi koettiin myös se, että ne vaativat paljon aikaa ja kuten eräs työntekijöistä kuvasi, *"lapsille tuli maksettavaksi tää odotus"*. Moni koki, että perusteiden keräämiset ja yhteen kokoamiset *"aina pitkittää näitä juttuja"*.

Huostaanoton perusteiden keräämisessä hankalaksi oli osa kokenut myös sen, että asiakkuuden siirtyessä alueelta alueelle oli perheen tilanteeseen vaikeampi päästä sisälle. *”Ei oikeen päästy kiinni siihen perheen sisälle, että mikähän tässä se juttu on”*.

...se on siirtynyt alueelta alueelle ja missään alueella sitä ei oo vielä huostaanotettu ja kaikilla kun sit tätä on koko ajan kartottanu ja kartottanu niin aina sanottu, että se ois pitäny ottaa jo silloin ja ois pitäny ottaa jo silloin ja mitä pitemmälle sitä nyt on viety niin sitä vaikeempi se on se huostaanotto.
OPI2

Usein huostaanotot pysäyttivät myös muut työt ja monet kokivat, että pystytään puuttumaan vain *akuutteihin* tilanteisiin, *”missä on jo melkein niinku kriisi päällä”*. Aineistoni kuudesta huostaanotosta viisi oli tehty kiireellisenä huostaanottona. Yhdessä tapauksessa oltiin lähdetty valmistelemaan varsinaista huostaanottoa ilman kiireellistä huostaanottoa. Neljästä kiireellisestä huostaanotosta oltiin tehty myös varsinainen huostaanotto ja yksi tapaus oli haastattelua tehdessäni selvityksen alla. Lähes jokainen työntekijöistä koki, että ennaltaehkäisevään työhön *”pitäis olla enemmän aikaa”*, mutta *”aikataulu ei anna myöden”*.

...ja on kyllä ihan hirvee sit varsinki ku just se nää huostaanottotapaukset tulee ne tulee niinku niin naps! ja ne pysäyttää kaiken muun sit oikeestaan. OPI2

Vaikka huostaanotoissa koettiin, että *”apua saa jos sitä tarttee”*, oli myös tilanteita, joissa kollegoiden tuki ei ollut riittävää. Varsinkin kesäisin jolloin oli *”paljon sijaisia”* ja *”työpari oli yhtä vihree, ku itsekki”* oli jouduttu ottamaan kokemukseen nähden liikaakin vastuuta kokeneemman työparin ollessa kesälomalla.

...mä jouduin niinku ite siinä aika paljo ottamaan sitä vastuuta, kun työpari oli ite kesälomalla koko kesän, niin sit tavallaan niinku sitte sijaiset tietysti, jotka oli ehkä kokemattompia mut, ettei myöskään tienny tätä itse tapausta niin se oli aika ehkä rankkojaki ne parit huoltsikat siinä...OPI4

Välillä koettiin myös, että ristiriitatilanteita kollegoiden välillä tulee, *”kun toinen osapuoli ei tajua minkä takia me ei tehdä jotain asiaa”*. Asiakasasioita voi myös olla hankalaa selittää niin hyvin, jotta saataisiin tilanteen kannalta pätevät ohjeet ja neuvot. Missä määrin luottaa omaan vaistoon ja tietoon ja missä määrin toisten antamiin ohjeisiin?

...kokonaistilanteen arvioinnissa jos pyytää neuvoa, niin mä hätäännyn siinä, että ku mä saan jonku neuvon joka ei mun mielestä oo oikee, niin mä en osaa selittää sitä täs, että täs on tämmönenki juttu, että se on mun päässäni se kokonaisuus se pitäs osata välittää muuten saa ihan vääriä neuvoja ja sit menee tosipahasti pieleen. SOSTT1

6.1.3 Työpari oman arvioinnin tukena

Vaikka laki antaa tarkoin säädellyt perusteet, milloin voidaan huostaanottoon ryhtyä, vaikuttaa arviointiin suuresti myös sosiaalityöntekijöiden tulkinnat ja omat arviot tilanteista. Perheen asioihin puuttumisessa ja arviointien tekemisessä koettiin pystyvän pitkälti *”kokemuksella ja järjellä pääätteleen”* milloin täytyy asioihin puuttua ja millä tavalla, vaikka työkokemusta lastensuojelusta ei vielä paljon ollutkaan.

...useinhan tässäki työssä auttaa jo maalaisjärki niinku sillai, että kyllähän se niinku oikeestaan... Sen vaan niinku tuntee itte millon asiat on niinku niin huonosti, että pitää jotain tehdä. OPI1

Kuitenkin eräs työntekijöistä pohti myös kokonaisarviointien tekemistä vähäisellä kokemuksella, miten päästä perille perheen ja lapsen kokonaistilanteesta?

...siinä on se vaikein haaste on se sillätavalla että kyky siihen semmoseen niinku kokonaisarviointiin...SOSTT1

Osa haastateltavista korosti myös oman persoonan merkitystä henkisesti raskaassa työssä. *”Millainen on ihmisenä, osaa ylipäättänsä ottaa ihmisiä huomioon”, ”tarvitaan vahvaa persoona”* ja *”rohkeutta puuttua vaikeisiin asioihin”,* eikä *”omat ongelmat voi olla jotenki kovin hallitsevia ainakaan”*. Tärkeänä pidettiin myös saada *”asiakkaatki yhteistyöhön vaikka ne ei olisikaan samaa mieltä”*.

Moni haastateltavista uskoi itseensä ja omaan tulkintaansa, vaikkakin kokeneemman työparin sanaan luotettiin selvästi enemmän. Huostaanottojen valmisteluja ja päätöksentekoa ei koettu niin raskaina, koska mukana oli aina *”työpari, johon voi sitte tukeutua”*. Työpariksi haluttiin sellainen *”kehen voi hyvin luottaa, silloin näistä asioista tietoo ja taitoo”* ja *”pitkä vankka kokemus lastensuojelusta yleensä”*.

...musta ei oo tuntunu raskaalta, ett mä teen niit isoja päätöksiä kun ainakin ne missä mä oon ollu niinku mukana niin ne on ollu jotenki mulle itelle hirveen selkeitä, että näinhän tässä nyt mennään ja on saanu sen työparin, työyhteisön ja johtavan tuen siihen, että tavallaan tietää, että oikeeseen suuntaan on menny, että ei oo tarvinnu niinku pelätä sitä että teenks mä nyt väärän päätöksen. OPI4

6.2 Työssä jaksaminen

Aiemmassa luvussa huostaanottojen haasteellisuus vaikutti osaltaan työn kokemiseen raskaana, mutta tässä kappaleessa analysoin yleisemmin työntekijöiden kokemuksia siitä, mikä lastensuojelutyössä koetaan raskaana. Vaikka yleisesti koettiin lastensuojelutyön antavan paljon, oli jokainen kokenut omalla kohdallaan myös työn varjopuolet. Analysoin työntekijöiden kokemuksia työmäärästä ja oman työkokemuksen vaikutuksesta lastensuojelutyössä.

6.2.1 ”Vaikka tää antaa paljon, kyl tähän meinaa väsyäkin”

Lastensuojelutyö koettiin ajoittain hyvinkin raskaana etenkin liiallisen työmäärän vuoksi. Lastensuojelutyössä koettiin olevan ”*liikaa sitä sälää*”, joiden vuoksi tärkeimmät työt eivät työntekijöiden mukaan saaneet riittävää panosta. Työmäärän koettiin ”*lisääntyvän todella hetkessä*”.

...vaikka niinku on nyt tehny tätä työtä tosi vähän aikaa, mut kyl tän on kokenu niinku, että kyl tää on raskasta niinku silleen, että vaikka tää antaa paljon, mut kyl tähän meinaa väsyäkin. Se riittämättömyyden tunne koko ajan keskeneräiset työt koko ajan sellanen niinku moneen paikkaan repeeminen on ollu ihan mieletön. OPI2

Tärkeäksi koettiin, että ”*päästäisiin aika alkuvaiheessa sen perheen kanssa työskenteleeseen*”. Kuitenkaan aikaa ei tuntunut olevan ennaltaehkäisevälle työlle.

...meillä pitäis olla enemmän aikaa siihen, että jotenki kerkiis niinku perhetymään myös niiden asiakkaiden asioihin jotka ei oo niinku akutteja, että ku nyt se on sillee, ett ollaan niinku mullon pöytälaatikos monta niinku semmosta paperinippua, että niinku tätäki pitäisi katsoa ja miettiä, mutta kun ei mulla tuu semmosta aikaa, että aijaa nyt mää voisni niinku, että sille pitää aina niinku väkisin runnoa jostain...SOSTT3

Moni piti tärkeänä työssä jaksamisen kannalta omasta itsestä huolta pitämisen ja omista rajoistaan kiinni pitämisen. Osa korosti juuri sitä, että ottaa töitä sen verran ”*mihin se semmonen oma sietokyky niinku pitemmällä tähtäimellä riittää*”. Asiakkaiden määrään ei kuitenkaan juurikaan voitu vaikuttaa, mutta eräs työntekijöistä koki, että ”*esimerkiksi kalenterin käytön pystyy sillä tavalla ite hallitsemaan*”. Tärkeimpänä työmäärän säätelykeinona osoittautui olevan se, että ”*ollaan ylityökielteisiä*”. Työntekijät pitivät pääsääntöisesti tärkeänä sen, että ”*ku kello tulee sen varttia vaille neljä, niin sä lähet tosta ovesta*”.

...että kyl mää niinku pyrin pitää kiinni työajoista, että asiathan ei lopu, vaikka niitä tekis kuinka vaikka miten ylitöitä ja muita niin ei ne lopu, että sitte se oma jaksaminen niin siitähän on pakko pitää huolta ja sen mää pidän aika tärkeänä, että mä lähen täältä töistä jos ei oo ihan pakkotilanne sitte. SOSTT3

Kuitenkin moni tiesi, että ”*sitä työtä on sit seuraavina päivinä*”. Asiakkaita tuntuikin olevan liikaa suhteessa työntekijöiden määrään, mutta tällöin ei auttanut muu kuin ”*tehdä se mikä ehditään*”. Työntekijöitä tuntui painavan se, ”*että ne työt on tekemättä ja asiat selvittämättä*”. Työ koettiin olevan pitkälti ”*semmosta tulipalojen sammuttelua*”.

No ei sitä pysty säätelämään se johtuu vaan siitä vallitsevasta tilanteesta ei siitä työkavereista tai mistään vaan siitä, että uusia asiakkaita tulee varmaan edelleenki ikkunoista ja ovista ja ne vaan jaetaan tasapuolisesti kaikille. OPI4

6.2.2 Työkokemus ja vastuu

Uudessa työssä koettiin monissa asioissa puutetta, ku ei ollut ”*tietämystä vielä hirveesti*”. Asioita jouduttiin selvittämään useasti työkavereilta varsinkin parin ensimmäisen viikon aikana, koska koettiin ettei ”*oikeesti ollu käsitystä mistään*”. Lastensuojelutyössä korostettiin ”*tietämyksen karttumista*”, joka kehittyi vasta työkokemuksen myötä. Lisäksi korostettiin intuitiivisen toiminnan kehittymistä, ”*ku sen haistas mikä on minkäki asiakkaan kohdalla oikeeta*”. Työn koettiin tuovan joka päivä jotain uutta tullessaan, jolloin ei aina ehditty paneutua asioihin tarpeeksi.

...että vaikka sitä kuvitteli, että paljon tietää lastensuojelusta niin ei sitä oikeesti tiedä kyl yhtään mitään. OPI3

Lisäksi melko moni työntekijöistä oli kokenut joutuvansa vaikeisiin tilanteisiin tahtomattaan. Osa oli kokenut, että oli joutunut ”*aika paljo ottamaan sitä vastuuta*” työkokemuksensa nähden ja yksi työntekijöistä oli kohdannut vastoinkäymisiä asiakkaan taholta, joutuen siten vaikeaan tilanteeseen.

...mä osaan kysyä ehkä semmosia ja tämmösiäki suojaavia juttuja, että joku muu aattelee vaan, että tässä niinku saa kuka tahansa tehdä mitä tahansa, että kyllä me ollaan niinku virkaihmissä ja meillä pitää olla joku keino suojautua.
SOSTT1

...nytki kesällä oli sellanen, että meillä oli kaikki täällä toimistolla sellasia, jotka ei ollu kovin kokeneita niin sitte jo niinku oli semmosia tilanteita, että oli pakko olla työparina kaks aika kokematon ja se ei ollu välttämättä ihan hyvä homma... SOSTT3

6.2.3 Lakimuutos haasteena

Lastensuojelussa ollaan parhaillaan suurten muutosten edessä, kun uutta lastensuojelulakia aletaan soveltamaan käytännössä. Halusin selvittää työntekijöiden näkemyksiä uudesta lastensuojelulaista ja sen tuomista mahdollisuuksista ja velvoitteista lastensuojelutyöhön. Eniten mietittiin aikarajoihin liittyviä muutoksia. ”*Mitä siitä sit seuraa jos näis aikarajoissa ei pysy, tuleeks siitä jotain sanktioo, kuka sitä seuraa?*” Yleisesti oltiin sitä mieltä, ettei nykyinen työntekijämäärä riitä uuden lain oikeaoppiseen soveltamiseen. Pelättiin jopa, että huomataanko vasta ”*jos jotain katastrofaalista sattuu lapselle*”, että tavitaan lisää työntekijöitä. Edelleen osa ajatteli, että resurssit tulevat riittäään vain niihin tilanteisiin, joissa ”*on pakko toimii heti ja sitte ne vähemmän kriittiset tapaukset jää*”. Ennaltaehkäisevän työn merkitys kasvaa uuden lain myötä, mutta se, pystytäänkö sitä toteuttamaan, selviää vasta käytännössä.

...ei se tuu näillä resursseilla onnistumaan, että se on ihan selkee homma, että se tulee vaatiin resursseja ja ollaan sitä mieltä niinku kaikkiki varmaan, että täs on nyt puhuttu, että sehän on äärimmäisen hyvä asia se uus laki ja että siinä on hyviä asioita, mutta tullaan tarviin niinku lisää työntekijöitä, että pystytään sitä lainkirjainta noudattaa... Se käytäntö sen sitte ottaa, että on ainaki sitä tässä just mietitty, että ei yhtään siitä omasta selkänahasta sitä revitä vaan, että annetaan kaatua niin joku sen vastuun sit joutuu kantamaan tuolla tilaajaportaassa... SOSTT2

6.3 Työntekijöiden valmiudet ja ammatillinen tuki

Seuraavaksi keskityn analysoimaan millaiset valmiudet sosiaalityön koulutus oli antanut lastensuojelutyöhön valmistuneille ja millaisia valmiuksia opiskelijat kokivat saavansa koulutuksesta parhaillaan. Lisäksi nostan esiin työntekijöiden kokemuksia ammatissa saatavasta ja tarvittavasta tuesta.

6.3.1 ”Kyllähän ton työn käytännössä oppii”

Halusin selvittää, millaisena haastateltavat kokevat sosiaalityön koulutuksen ja miten heidän ammatillisuutensa rakentuu koulutuksen pohjalta. Sosiaalitoimen lastensuojelun työntekijänä tulee olla ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut sosiaalityöntekijä. Haastateltavistani kolmella oli sosiaalityöntekijän pätevyys ja neljä opiskeli sosiaalityötä. Selvitin työntekijöiden mielipiteitä sosiaalityön koulutuksesta ja sen annista lastensuojelutyöhön.

Huolimatta siitä, oliko vastaajana pätevä sosiaalityöntekijä vai opiskelija, vastaukset koulutuksen osalta olivat hyvin samankaltaisia: *”Se oli kyllä jotenki aika vähästä”, ”kyl toi vähäistä on”, ”mä en oo mitenkää huomannu, että se ois ollu se mistä ois kauheesti ollu apuu”, ”mun mielestä koulutus ei antanu juuri mitään valmiuksia”, ”kyllähän ton työn käytännössä sen oppii”* kysyessäni sosiaalityön koulutuksen antamista valmiuksista lastensuojelutyöhön. Koulutukseen toivottiin *”enemmän satsausta”*.

Se on jotenki kauheen vaikee arvioida mitä se koulutus loppujen lopuksi antoi, koska tota jotenki tuntu, että se oli niin ku ihan toinen maailma tai sillä tavalla, että ei mulla ollu oikeestaan kauheesti hajua ku mä töihin tulin, että mihin mä tuun sillä tavalla. SOSTT2

Kuitenkin korostettiin koulutuksen tarjoamaa yleistä yhteiskunnallista näkemystä ja kykyä käsitellä asioita kokonaisuutena. *”Niin se on se teoriaa, kyllähän sitä pystyy soveltaan työssä”, ”antaa jonkinmoista niinku kykyä käsitellä asioita kokonaisuutena”, ”tämmönen teoreettinen ymmärrys se on niinku se tärkein anti”, ”antaahan se ne puitteet, lait ja niitten sisällöt”*. Osa nosti sosiaalityöhön kuuluvat kaksi työharjoittelua esiin ja korosti niiden merkitystä. *”Noi kaks harjoittelua on aivan loistava juttu ja niitä ei saa lyhentää eikä vähentää”*, mutta myös toivottiin lisää *”jotain pikkusen vähä konkreettisempaa”* ja *”enemmän semmosta käytännönläheistä”* koulutukseen.

Positiivisena koulutuksessa koettiin yleisesti myös lakikurssit, koska ”työssä sovelletaan lakia ihan suoraan ja tulkitaan”, ”mikä oli aika positiivista oli se lastensuojelulaki, että sitä on tullu opiskeltuu”, ”mitä oli näitä lakijuttuja ja niitä luentoja oon käyny”, mutta osa oli myös sitä mieltä, että lakia opetettiin yliopistoissa liian vähän.

...jotenki niinku ehkä niitä lakijuttuja vois yrittää ympätä joihinki harjoitteluihin niin sillee, että niihin tulis sitä käytännön... Sitä ilman muuta pitäis olla kyllä enemmän.
SOSTT3

Yksi vastaajista pohti myös yliopistokoulutuksen tarjoamaa valinnan mahdollisuutta kursseja kohtaan. Hän ei ollut valinnut lastensuojelun kursseja laisinkaan, jolloin kokemusta lastensuojelusta ei tämänkään vuoksi ollut koulusta juuri saanut.

...mä oon ne mitä oli näitä lakijuttuja ja niitä luentoja oon käyny ja näin mutta hirveesti en oo tossa meidän koulussa sitä puolta [lastensuojelu], että kyllä siellä ois yliopistollaki ollu niitä luentoja, mutta tota mua ne ei niin sitten kiinnostanu ja tota ja jotenki mä ehkä koen, että niitä vois sitte olla pakollisissa muutama lisää, että semmosia niinku, että sit meille annetaan kauheesti sitä valinnanvaraa ja semmosta niinku, että mut selkeesti oon ite sit suunnannu vähä toisaalle sen oman. OPI2

Vaikka yliopistokoulutuksen ei nähty antavan suoranaisia valmiuksia käytännön lastensuojelutyöhön, oli arvostus sosiaalityön koulutusta kohtaan kuitenkin suuri. ”*Se auttaa kyseenalaistamaan ja miettimään asioita niinku isommalla tasolla*”..

...mun mielestä kuitenkin niinku jos aatellaan ihan lastensuojelun puoltaki niin siinä tehdään niin isoja päätöksiä ja nyt ku aatellaan vaikka sitä uutta lastensuojelulakiä mikä tulee niin tota, niin jo sen muutos niinku tavallaan, ett mun mielestä ehdottomasti vaatii yliopistokoulutusta. Ja tehdään vaan niin valtavan suuria tärkeitä päätöksiä, ett kyllä siinä ehkä täytyy olla yliopistotasonen koulutus kuitenkin. OPI4

6.3.2 ”Ite opeteltuaahan se on ollu”

Aineistoni valossa näyttää siltä, että aikaa varsinaiselle työhön perehdytykselle ei ollut. Lastensuojelutyön aloittaessa työhön perehtyminen jäi usein työntekijälle itselleen ja työkavereiden harteille. Yksi työntekijöistä kertoi saaneensa ”*nimetyt työntekijän, jolta pystyi kysyyn*” työhön perehdyttäjäkseen, mutta yleensä perehdyttäjää ei varsinaisesti oltu erikseen nimetty. Monet

korostivat, että *"ite opeteltuaahan se on ollu"* ja *"kyllähän mun täyty kysyy sit noilt työpareilta"*. Yhdellä työntekijällä oli *"muutama ehkä tyhjä päivä, että mä just luin efficaohjeita"*. Useimmat kokivat työyhteisön reiluna ja auttavaisena kun *"pääsee juoksemaan kaikkien ovella ja on valmiita vastaamaan"*. Pääasiassa työtä opeteltiin asteittain, tilanteiden tullessa esiin. Aikaa oppaiden ja esitteiden lukemiselle ei juurikaan ollut, eikä välttämättä *"kaupungin esitteissäkää ollu päivämääriä, ei tienny ikinä onko ne vanhoja vai uusia"*, kuten eräs työntekijöistä oli huomannut. Koska työ oli uutta ja vaativaa sekä hyvin kiireistä, kokivat työntekijät olevansa melko hukassa ja oman onnensa nojassa useita viikkoja.

No sillon ku mä alotin niin mä olin kaaoksessa ensimmäiset kaks viikkoo, koska tota ihmisillä oli kauhee kiire täällä toimistolla. OPI3

...perehdyttämisen puute oli on kyllä siis mä sanoin siitä ja sanon vieläkin niin täysin edesvastuutonta, että ku ajattelee, että minkä tason päätöksiä tässä tehdään. SOSTT1

Työn aloittamisessa tuskastutti myös tietojen etsiminen. *"Kun kerkeis joskus selata, että mitä kaikkee täällä on"*, *"ku noita esitteit mulla ainaki tääl on kaikki niin sikin sokin, että ei välttämättä löydä sitä olennaista sielt"*. Palvelumuodot, puhelinnumerot ja muut tärkeät perusasiat tuntuivat olevan hukassa melko pitkäänkin. Asiakastapauksetkin vaativat usein perusteellista selvittelyä, koska työntekijöiden vaihtuvuuden myötä selvitystä keskeneräisistä töistä ei välttämättä ollut.

...täs oli ollu sijainen jo ennen mua, ku se vakituinen oli lähteny, ja oliks siinä jo kaksiki sijaista, niin kukaan ei ollu tehny semmosta koostetta, että nyt ku mää lähden niin on ainaki toi ilmoitustaulu joka on aina niinku päivitetty...että kyllä aluks niinku oli ihan hirveetä se, että me ei tiedetty, että mihin me soitetaan, että me ei löydetty ku puhelinluettelo. Kesti kauan ennen ku löyty semmonen yksikkökohtanen puhelinluettelo niin tosta intranetistä...että kyllä se oli ihan se oli ehkä semmonen joka tuskastutti siinä alussa niin hirveesti, että meille ollu mitään niinku valmista. SOSTT1

6.3.3 ”Tuki ja turva ja raamattu on noi intranetissä olevat ohjeistukset”

Tärkeimmäksi työvälineeksi osoittautuivat kaupungin sisäiset lastensuojelun ohjeet ja Effica – tietojärjestelmä. Sosiaalitoimien tietojärjestelmänä toimiva Effica on Tietoenatorin luoma aluetietojärjestelmä. Sen tarkoituksena on tukea toimintamallia, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen voi muodostaa kokonaiskuvan asiakkaasta tai asiakkaan tietystä

palvelukokonaisuudesta ja seurata asiakkaan palvelujen etenemistä (Tapio Keskitalo 20.1.2008). Myös joitain oppaita ja esitteitä oli luettu, mutta yleisesti koettiin, ettei aikaa oppaiden lukemiselle juurikaan ollut.

Effica- tietojärjestelmä osoittautui useimpien haastateltavien mielestä helppokäyttöiseksi ja Efficasta löytyi hyvin ohjeet lastensuojelun eri teknisiin vaiheisiin, kuten päätöstentekoon. ”*Noihan on ihan huippuohjeet tuolla, niinku efficaan liittyen*”, ”*aika hyvin kaikki ohjeet löytyy sieltä efficasta*”, ”*efficaohjeistukset on aika hyvät*”. Haittapuolena pidettiin tosin jälleen ajan puutetta; missä välissä ehtii lukea ohjeita. Tällöin mieluummin kysyttiin työkaverilta ohjeita, ”*saa ehkä nopeemmin vähä siitä sen neuvon sitte ku lähtee penkoon ohjeita*”.

No siis Effica on tuttu ennestään ja mun mielestä sitä on helppo käyttää ja sit niin ku mun mielestä meidän sieltä intranetin kautta löytyy sit niin ku kyllä tosihyvin lastensuojelun ohjeet ja ne on kyl hyvin selkeet. Mutta se, että se ei ole meillä aikaa lukee niitä, että se, se niinku on se huono puoli, että kyllä niinku mieluummin, että jos sä tarvit tietoa nyt niin mä meen mieluummin kysymään näilt mun kokeneemmilta työpareilta. OPI2

Muutama työntekijä ei kuitenkaan kokenut Effican käyttöä helpoksi ja oli joutunut sen vuoksi tuskallisiin tilanteisiin. Haastateltavistani seitsemästä työntekijästä vain kaksi oli päässyt osallistumaan Tampereen kaupungin erikseen järjestämään Effica-koulutukseen.

...Efficajärjestelmässä ihan sama, että ihan se, sitä hintaa on maksettu koko tää vuosi se, että mä en osaa sitä järjestelmää... SOSTT1

...ei sitä varmaan vieläkään täysin osaa, ett kyllä siin ku tota huostaanottopäätöstä ensimmäistä teki niin kyllähän mun täyty kysyy sit noilta työpareilta, että miten tää ny tehdään. OPI1

Yksi työntekijöistä oli kokenut tuskastumista myös tiedon etsimisessä, kun ei aina ollut varma, mitä tietoa edes tarvitsi tiettyihin tilanteisiin.

...joku ku sanoi, että kato Efficaohjeista niin mä sanoin, että nyt riittää nää neuvot, että ku ei sitä voi hakee sillon tota ohjeistuksesta tota tietoo, ku ei tiedä vielä oikein mitä tietoo,

miten niinku mitä tietoo sielt hakee ja niitei ehdi edes lukee muuta ku aina tilannekohtasesti. SOSTT1

Myös kaupungin sisäiset ohjeet lastensuojelun eri vaiheista olivat työntekijöiden mielestä erittäin hyvät. Jokainen työntekijöistä koki ”intranetin” (kaupungin sisäiset ohjeet lastensuojelusta) löytävänsä ”tosi hyvin lastensuojelun ohjeet” ja niitä pidettiin ”hyvin selkeinä”.

...kyl noi tuki ja turva ja raamattu on noi intranetissä olevat ohjeistukset tällä hetkelläki, että mitkä on lastensuojelullista. OPI3

Toimistoissa oli myös joitain lastensuojeluoppaita ja esitteitä, joita osa haastateltavista oli lukenut, vaikkakin lukeminen oli jäänyt hyvin vähäiseksi. Koettiin, että tiedon sai nopeiten kysymällä työkavereilta.

...kyllähän mää jotain esitteitä luin, mutta emmä kyllä kovasti oo mitää oppaita lukenu, että se on jotenki aina, että tilanne kerrallaan sitä oppii sitä tietoo tulee koko ajan lisää ja se oli varmaan se mun työharjottelu aika, silloin tuli niit esitteitä justiin aina luettua.. mut oonhan mä nyt lastensuojelulakia lukenu sit... Kyllähän se lähinnä aina menee niin, että pitää kysyä joltain, jollei itte aina lue jotain noit esitteitä ja oppaita niin vaan kysyy johtavalta, että mites tässä nyt toimitaan tai työparilta mikä juttu tää nyt on. OPI1

...ihan sitä huostaanottokirjasta mikä löytyy jokasesta työhuoneesta ainaki tuolla hervannassa, niin se itseasias, sitä mä oon käyttäny ihan neuvotteluissa. OPI4

Myös Internetistä moni koki löytävänsä hyvin tietoja. ”Sitä keksii hirveesti keinoja mistä löytää tietoja ja ku vaikka googlesta välillä ettii jotain”, ”onneks toi meidän Internetin ihmeellinen maailma antaa aika paljon niinku vastauksia erilaisiin kysymyksiinki”. Yksi haastateltavista nosti esiin myös ihan konkreettisen työmenetelmän, josta koki olevan hyötyä kaiken kiireen ja melskeen keskellä.

Se on muuten yks hyvä työväline mun mielestä tää kymmensormijärjestelmä, siis se nopeuttaa, että esimerkiksi sä voit jos joku sulle soittaa esimerkiksi lastensuojeluilmotusta, niin sä voit kirjata suoraan koneelle sen sijaan, että sä kirjoitat sen välillä jonneki paperille ja sit ne jää jonneki ku sä et kerkiä kirjoittaa niitä puhtaaksi. SOSTT3

Tärkeäksi työvälineeksi nostettiin myös erilaiset asiantuntijalausunnat ja dokumentit. Moni nosti esiin sen, että *”yhteistyötaito korostuu tällä hetkellä ihan hirveesti”* ja *”paljo siinä oli sit sitä puhelinkeskustelua joka suuntaan”*. Yleisesti koettiin, että sosiaalityöntekijöiden päätöksenteko helpottuu ja selkeytyy, kun on muidenkin perheen kanssa työskentelevien asiantuntijoiden kommentit ja lausunnot esimerkiksi huostaanottopäätöksissä tukena.

...niin ne on aika tärkeitäki meille sitte välineenä ne lausunnot ja ne loppuarvioinnit sieltä esimerkiks nyt on vanhemmuuden arvioinnissa. SOSTT1

...nykyään sit osaa jo löytää niit väyliä, että mistä voi kysyä ja keneltä voi pyytää konsultointiapua, että aika usein mä oon yhteydessä sit mielenterveystoimistoon ja kouluihin ja terveydenasemille, että sieltä saa kuitenkin sitä asiantuntijatietoo. OPI3

6.3.4 ”Hei auta mua, mitä mun nyt piti tehdä?”

Työssä tärkeimmäksi resurssiksi osoittautui työyhteisö ja lastensuojelutiimi. Työyhteisöllä tarkoitettiin nimenomaan lapsiperhepuolen työntekijöitä: *”lapsiperhepuolen sosiaalityöntekijöiden kans tulee hyvin toimeen ja hyvin juttuun”*, *”mä oon täs nyt ehkä enemmän ajatellu sitä meidän omaa lastensuojelua tai lapsiperhetyöntekijöitä”*. Koettiin, että *”se tuki ja semmonen tiedon hankkiminen tulee sitte kokeneemilta työkavereilta”*. Sen tiedostaminen, että *”mä oon kuitenkin alottelija”* oli työssä osaltaan helpottavaa. Koettiin, että voitiin helposti nojautua työkaveriin ja on *”saanu sitä tukea erityisesti semmosis, just tämmösis vaikeis tilanteis”*.

...jos sä tarviit tietoa nyt niin mä meen mieluummin kysymään näilt mun kokeneemilta työpareilta, että hei auta mua, että mitä mun nyt piti tehdä...OPI2

Kollegiaalinen tuki koettiin tärkeänä niin työasioissa kuin ihan henkilökohtaisissa mieltä painavissa asioissa. Työssä jaksamisessa tärkeäksi koettiin, että *”työyhteisös on hyvä ilmapiiri”*.

...työparit ja sillä tavalla tässä oma tiimi on semmonen iso osa myös, että aina sillä tavalla voi kysyä ja saa ehkä nopeemmin vähä siitä sen neuvon sitte ku lähtee penkoon ohjeita. SOSTT2

...niinku meil on nää lastensuojelutiimit, just se, että käydään niinku kaikkii asiakasasioit sillai läpi ja niin edelleen niin seki

jo jollain tapaa, vaikkei ne ois omii asiakkaita niin niist saa sitä niinku semmosta määrätynlaista tietoo, jota voi hyödyntää sit niis omis tapauksis ja just se niinku sanoin jo tos aiemminki niin se on hyvä työilmapiiri. Se auttaa jo pitkälle.
OPI1

Välillä harmillisena oli koettu kuitenkin se, ettei aina tiedetty kuka voisi olla *”sellanen yhteistyötaho, että keltä vois sitte kysyä”*. Lastensuojelutiimeistä koettiin saavan paljon tärkeää tietoa ja tukea, mutta toisaalta osa koki, että tarvitsee niin paljon tietoja *”ku on ihan semmosia pieniäki kysymyksiä mitkä ei niinku mitenkää liity semmoseen niinku jaksamiseen ja tämmöseen ja kuitenkin ihan tärkeitä saada niinku selville”*, joita ei välttämättä lastensuojelutiimeissä voinut kysellä. Osa oli myös ajoittain kokenut, ettei aina halua ksysyä työkavereilta, koska *”ne on varmaan aika kuormittuneita sitte, ku tulee paljo”*.

...jotenki ei aina haluais mennä kysyyn nyt just äsken kävin kysyys tosta ku sä tulit niin, että mites nyt tässä, että tuleeko tässä nyt kiireellistä huostaanottoa, ni toinen oli silleen ihan nuutuneen näkösenä ja sitte, että voi ei taas minä täällä kysymässä sinulta jotain, että itellä jonku verran se on nousee niinku koko ajan se kynnys, että menee kysymään. SOSTT3

Työntekijöille vaikutti olevan tärkeää esimiesten osoittama luottamus työntekijöihin. Osa koki, että kaipasi erityisesti isoissa ratkaisuisa, kuten huostaanottopäätöksissä johtavan sosiaalityöntekijän tukea ja sitä usein myös sai: *”kyllä hänelt aika paljo pystyy kysyyn”*, *”toi meidän johtava sosiaalityöntekijä osallistuu tosi paljon lastensuojelun tekemiseen”*.

...esimies luottaa siihen, että osaa tehdä sen työnsä ja että, niin siitä mä muistan, että se oli se millä niinku jakso pitkään, ku ei päässy konsultoimaan aina joka tilanteessa eikä kyseleen eikä ihmetteleen. SOSTT1

No silloin ku alotin niin silloin keskustelin paljon enmmän tai silleen, että mä olin oikeestaan turvauduin häneen [johtavaan sosiaalityöntekijään] koska hänellä ei oo asiakkaita ja aika hyvin oli paikalla tässä...OPI3

Joidenkin työntekijöiden mielestä johtavan sosiaalityöntekijän *”rooli on jääny ehkä aika vähäiseks suhteessa tähän työhön ja itteeni”*. Johtavan sosiaalityöntekijän asema pidettiin kuitenkin niin tärkeänä, että olisi ollut hyvä jos hän olisi osallistunut enemmän itse lastensuojelutyöhön.

H: Miten tärkeätä sun mielestä on se että johtavalla ei olis niin kiire ja että se olis niinku läsnä enemmän, että onko se ihan hyvin sun mielestä läsnä?

OPI4: No ei se oo, ett ilmeisesti sillä on aika paljon kaikkee niinku, kaikkennäköstä tuntuu olevan, että se aika vähän on toimistolla, että kyllähän se olis tärkeätä, että tota johtava pystys olemaan siinä paikalla enemmän ja niin, että se pystys antamaan sitä siihen työn sisältöön sitä ohjausta ja siis semmosta niinku, että se ei joutuis sitä hallinnollista työtä niin paljo tekemään mitä se nykypäivänä Tampereella tekee.

6.3.5 Työnohjaus kiven alla

Työnohjauksella tarkoitetaan oman alan kokeneemman työntekijän tai ihmissuhdealan asiantuntijan antamaa säännöllistä ja prosessinluonteista ohjausta ja tukea oman työn arvioinnissa, työongelmien erittelyssä sekä tarvittavien toimenpiteiden suunnittelussa. Sitä tarvitaan erityisesti tehtävissä, joissa asiakassuhteiden käsittely on keskeisellä sijalla. (Työnohjaustyöryhmän muistio 1983 ref. Karvinen 1991, 18.) Karvinen (1991, 23) lisää vielä, että työnohjaus on keskeinen osa sitä oppimis- ja kehitysprosessia, jossa työntekijän pätevyys ja itseymmärrys työn toteuttamiseen ja kehittämiseen muodostuu. Yksittäisen työntekijän kannalta on oleellista hänen ammatillisen toimintansa ja subjektiivisen elämänalueensa välisen suhteensa tarkastelu, jotta voimavarat voitaisiin kohdistaa oikein (mt., 23).

Tampereen kaupungin järjestämää työnohjausta sai haastatteluhetkellä säännöllisesti viisi työntekijää seitsemästä haastateltavastani. Heistä kahdella työnohjaus ”*oli menossa, että se loppuu nyt meillä*”, eikä jatkosta ollut tietoa. Kahdella työntekijällä ei ollut ollenkaan työnohjausta, mikä koettiin ”*tosi huonona asiana*”. Kollegiaalista tukea saatiin kyllä työkavereilta esimerkiksi matkoilla kotikäynneille tai johtavilta sosiaalityöntekijöiltä tarpeen vaatiessa.

...ihan akuuteis tilanteis ja varsinki ku ollaan menossa kotikäynneille tai tullaan kotikäynniltä niin sitte me pohditaan sitä tilannetta aika pitkään, mutta aika paljo sitte ihan omia juttuja jää silleen, ettei jaksu edes puhua niistä, koska toisellaki on omia juttuja. SOSTT1

Jokainen työntekijä oli kuitenkin sitä mieltä, että erillinen, säännöllisesti järjestetty työnohjaus olisi tärkeää ja auttaisi työssä jaksamisessa. ”*Se on niinku koettu tosi isoks puutteeks kyllä kun sitä ei oo ollu*”, ”*tää työnohjaus vaan siirtyy ja siirtyy, että kyllä me tarvittas ehdottomasti*”, ”*kyllä tässä ois niinku tosi tärkeätä, että ois joku työnohjaus, että vois niinku puhua*”.

...mun mielestä ihan ehdottomasti pitäis olla työnohjausta sillee, että tää, siis jos työyhteisö ei toimis niin täähän ois ihan kamalaa ja siis tää on nytkin jo välillä ihan kamalaa, että no mull on jotenkin koen, että oon kohtalaisen vahva ihminen, mutta jos tota en ois niin eihän tässä mitenkään pärjäisi eikä niinku pystys kehittämäänäkään sitä, koska se työnohjaushan vois olla just siihen, että sä pystyt rakentaa sitä vahvuutta. SOSTT3

Eräs työntekijöistä kertoi, että kaupungin järjestämää sisäistä työnohjausta oli hankalaa ottaa vastaan tunnistettavuusongelman takia. Kaupungin työnohjaajat olivat joissain yhteisissä asiakastapauksissa kollegoina, jolloin asiakasasioista työnohjauksessa ei oltaisi voitu tai haluttu puhua.

...ollaan käyty sitä listaa läpi mikä kaupungilla on, niin tota suuri osa sieltä on yhteistyökumppaneita, joiden kans on hirveen hankala tai siis käytännös kuitenkin varmaan mahdoton tehdä sitä työnohjausta jos asiakastilanteista tunnetaan, niin ei se niinku aja asiaa. OPI4

Jotkut olivat yrittäneet varata aikoja kalenteriin yhteisten kokoontumisten järjestämiseksi työyhteisön kesken, päästäkseen juttelemaan mieltä painavista asioista. Aina sekään ei kuitenkaan ollut onnistunut ajan puutteen vuoksi.

...oli suunnitelma jossain vaiheessa, että ne iltapäivät käytettäisiin siihen kalenterin kattamiseen ja näihin, mutta ei se oo onnistunu yhtään kertaa. SOSTT1

...sitte sitä vapaa-ajanki toimintaaki on jonku verran yritetty sitte, no hyvin vähä ehkä, mut että joskus ollaan lähetty johonki kuppilaan istumaan tai sitte särkänniemeen koko porukka on lähteny sen takii just, että niinku kaikki lähtee pois toimistolta ja tehään jotain kivaa yhdessä ja kesällä terassil käyty ja semmosta. Ne on niitä joka sitte auttaa jaksamaan siinä työssäki. OPI4

6.3.6 Lastensuojelun käsikirja työvälineeksi

Halusin kysyä haastateltaviltani uudenlaisen työvälineen, Lastensuojelun käsikirjan tarjoamasta avusta lastensuojelutyöhön. Lastensuojelun käsikirja oli vasta tekeillä, kun tein haastattelut, joten käsikirjan hyötyjä ei vielä ollut kuitenkaan mahdollista luotettavasti arvioida.

Yleisesti käsikirjaan suhtauduttiin vastaanottavaisesti: *"on varmaan todella hyödyllinen"*, *"ihan loistava juttu"*, *"varmaan on kaivattu sellasta"* ja erityisesti pidettiin hyvänä sitä, että käsikirja tulee olemaan uuden lastensuojelulain mukainen ja valtakunnallinen. Toivottiin semmosta *"yleiskäsitystä"*, josta *"löytyy eri prosesseihin tiedot hyvin"*, *"ku joka paikassa pitäis toteuttaa sen saman kaavan mukaisesti"*.

..kyl mä nyt uskon, että varmasti ehkä opinnoissa voisin ajatella, että joissaki tilanteissa vois käyttää jollaki lailla mutta, että sitte tämmöstä ihan työelämässäki. OPI4

Niin se mistä joutuu nyt entistä enemmän niinku tilille ja tsekkaamaan, niin on tää menettelyjen oikeellisuus tai tää juridinen puoli... Pohjanahan siinä huostaanotossakin niin esimerkiks on se laki, niin se laki laintulkinnoista tavallaan. SOSTT1

Käsikirjan toivottiin olevan *"helposti hahmotettava"* ja *"mahdollisimman selkeesti tehty"*. Käsikirjan hyötyihin laskettiin myös mm. se *"ettei tarvi sitä yhtä kirjaa, paksuu tiiliskivee tohon pöydälle mistä käy ne läpi vaan, että ne voi löytää myös muuta kautta"* ja että *"pystyt nopeesti löytään sen mitä sä ettit"*.

...välillä tuntuu ku noit esitteitä mulla ainaki tääl on kaikki niin sikin sokin ja sit ku sitä on vähä niinku tuntuu, että on niin paljo asiaa niinku yhdes paikas, että ei välttämättä löydä sitä olennaista sielt, että ehkä sitä toivoo, että se ois sellanen selkee mistä löytyy se olennainen. OPI1

Haastateltavat olivat kiinnostuneita käsikirjasta, mutta epäilivät senkin käytössä aikaresurssin tulevan vastaan. Monet korostivat jo käytössä olevia intranetissa olevia ohjeita lastensuojelussa, mikä osaltaan aiheutti pieniä epäilyksiä käsikirjan käytön suhteen.

Kyl mä ajattelen, että voisin käyttää siis sillee, että kyl noi tuki ja turva ja raamattu on noi intranetissä olevat ohjeistukset tällä hetkelläki, että mitkä on lastensuojelullista... OPI3

...tottakai ois hyvä, että kaikki lukis sen läpi sen käsikirjan ja näin, mut ku se on niin epärealistista. SOSTT3

7. Yhteenveto ja pohdinta

Aineistoni valossa näyttää siltä, että työtehtävistä selviydytään ja lastensuojelun periaatteet hallitaan vähäiselläkin lastensuojelun työkokemuksella. Vaikka työ oli aloitettu hyvinkin noviisina, oli jo muutaman kuukauden työssäolon jälkeen havaittavissa selvää ammatillista kehitystä. Tämä nousi esiin haastateltavien puheista. Työntekijät tuntuivat olevan hyvin perillä lastensuojeluprosessin eri vaiheista, mutta huostaanotoissa koettiin tarvittavan erityistä tukea työyhteisöiltä ja muilta asiantuntijoilta. Huostaanottojen arvioinnit ja perustelut olivat myös asioita, joissa tunnettiin kokemuksen myötä tulevan enemmän varmuutta ja taitoa ”haistaa” mitä milloinkin tulee tehdä ja mihin kiinnittää huomiota.

Huostaanotot työtehtävinä

Huostaanotot työtehtävinä näyttäytyivät raskaina. Usein monen vuodenkin takaisia asioita oli kerättävä ja koottava huostaanottojen perusteiksi. Lisäksi huostaanottoon ryhtymisessä vaikuttaa sosiaalityöntekijän arvioinnit ja tulkinnat perheen ja lapsen tilanteesta. Pohdin miten aloitteleva työntekijä osaa arvioida asiakastapauksia kokonaisuudessaan ja tuntee aloitteleva työntekijä, kun ”jokin on vinossa”? Saarnio (1993, 92-93) toteaa, tärkein ero noviisin ja ekspertin välillä näyttäisi olevan se, että ekspertillä on noviisiin verrattuna huomattavasti enemmän erilaisiin tilanteisiin sopivia tiedostamattomia toimintavalmiuksia. Olen samaa mieltä Saarnion kanssa. Työkokemuksen ja myös elämäkokemuksen lisääntyessä oppii ”haistamaan” milloin asiat ovat huonosti ja toimimaan nopeasti oman tulkinnan ja työssä muodostuneiden mallien mukaan.

Huostaanottoon ryhtymisen arvioinnissa noviisit ovat erityisen haasteen edessä. Mihin perustuu noviisin arvioinnit ja tulkinnat tilanteesta? Milloin huostaanotto on ”onnistunut”? Saikun (1998, 54) tutkimuksessa pohdittiin hyvää huostaanottoa työntekijöiden näkökulmasta. Hyvä huostaanotto käsitteenä on ristiriitainen, voiko olla hyvää huostaanottoa? Sosiaalitoimistoissa keskeistä hyvässä huostaanotossa oli suhde biologiseen perheeseen. Hyvää huostaanottoa jäsensivät etenkin sujuvuus ja luottamus. Kriteerinä hyvälle huostaanotolle oli myös se, onko huostaanotolla saatu katkaistua se kierre, mistä lapsi on otettu huostaan. (Mt., 70.) Aineistossani suurin osa piti huostaanottoa ”onnistuneena” silloin, kun perhe suostui siihen. Huostaanoton perusteiden selvittäminen on usein hankalaa ja moni kokikin, että kokeneempi työntekijä osaa perustella ja ikään kuin suostutella perheen huostaanottoon paremmin. Myös Sinko (2004, 78) toteaa, että lastensuojelussa on ainakin osittain vallalla ideologia, jonka mukaan hyvä työntekijä saa ”puhuttua” asiakkaat ympäri

esimerkiksi huostaanottoasiassa, kun huonompi työntekijä joutuu käyttämään pakkokeinoja ja joutuu helposti avoimeen konfliktiin asiakkaan kanssa. Konfliktit ovat niitä, joita halutaan välttää.

Lastensuojelulaissa on selkeästi säädetty milloin huostaanottoon tulee ryhtyä. Usein huostaanotoissa suurimmat paineet asettaa juuri laki. Lähes kaikki työntekijät tunsivat lain osaamisessa ja tulkinnoissa heikkoutta ja osa jopa suoranaista pelkoa juridiikkaa kohtaan. Lakia opiskellaan yliopistossa aivan liian vähän suhteessa siihen, miten paljon sitä lastensuojelutyössä tarvitaan. Mutkan (1998, 102) mukaan yhä suurempi osa käytettävistä olevasta työajasta kuluu oikeudellisten kysymysten kanssa kamppailuun sen sijaan, että todella tehtäisiin työtä lapsen elämän tosiasiallisten olosuhteiden kohentamiseen ja hänen hyvinvointinsa turvaamiseen. Sosiaalityöntekijät eivät itse tunne riittävästi työtä sääteleviä säännöksiä ja aikaa kuluu liikaa jonkun yksittäisen pykälän tulkintaan konsultaatioavun puuttuessa. (Mt., 102.) Työ perustuu lakiin, vaikka sosiaalityöntekijä tekeekin arviointeja ja tulkintoja pitkälti oman kokemuksen varassa. Selvää kuitenkin on, että sosiaalityöntekijät tarvitsevat tietoa juridiikan peruserämuksista, sääntelyn merkityksestä, toimintakäytännöistä ja tärkeistä ennakkopäätöksistä (Sinko 2004, 68). Kuitenkin työ on muuttunut yhä juridisemmaksi, jolloin joudutaan pohtimaan, mitä tapahtuu sosiaaliselle asiantuntemukselle? Onko kyse enää sosiaalisesta työstä, jos työn toteuttamiseksi ja asiakkaan oikeusturvan varmistamiseksi on hallittava huomattava määrä juridiikkaa? (Mt., 67.)

Huostaanoton oikea ajoitus on tärkeää, mutta onnistuuko se lain asettamien velvollisuuksien raameissa? Saikun (1997, 58) mukaan hyvän huostaanoton perusteena voidaan katsoa olevan huostaanoton oikea ajoitus. Työntekijän näkökulmasta oikean ajoituksen voisi tietää siitä, että on käyttänyt kaikki mahdolliset avohuollon tukitoimet ja päässyt varmuuteen siitä, että huostaanotto on ainoa oikea ratkaisu (mt., 58). Aineistossani osa työntekijöistä oli kokenut kuitenkin ristiriitaa siinä, että joudutaan kokeilemaan useita avohuollon tukitoimia ennen huostaanottoon ryhtymistä, joka kuitenkin saattaa näyttää väistämättömältä jo hyvin alkuvaiheessa. Tällöin oikea ajoitus ei aina välttämättä onnistu huostaanotossa. Myös Saikun (1998, 52) tutkimuksessa ilmeni, että ennen huostaanottoa toteutetut avohuollon tukitoimet voivat jälkikäteen näyttää tilanteiden pitkittämisiltä. Lastensuojelun työntekijät pitivät oikeaa ajoitusta tärkeänä huostaanotossa. Hyvässä huostaanotossa huostaanotto tehtäisiin ”riittävän ajoissa eli aikaisemmin kuin nykyään”. (Mt., 58.)

Huostaanottojen arvioinneissa lapsen etua ja lapsen parasta pidettiin tärkeimpänä. Kuitenkin lapsen edun selvittäminen pohjautui suurelta osin muihin arvioihin kuin itse lapsen tapaamiseen ja hänen oman mielipiteen selvittämiseen. Hiltusen (2005) pro gradu –tutkielman mukaan lasten vanhemmat

ovat jääneet yhdeksi näkymättömimmäksi lastensuojelun asiakasryhmäksi, sillä huostaanotossa huomio kohdistuu enemmän huostaanotettavaan lapseen. Näen tämän kuitenkin päinvastaisena omassa tutkimuksessani, jossa pääsääntöisesti lapsi oli se, jonka mielipidettä ei selvitetty ja joka näkyi usein huostaanottopäätöksissäkin pelkkänä nimenä. Suurimpana esteenä lapsen mielipiteen selvittämiseen nähtiin ajan puute. Yksi työntekijöistä uskalsi sanoa kuitenkin suoraan sen, ettei edes uskalla määrittellä lapsen etua. Lapsen edun arviointi on kuitenkin yksi tärkeimmistä, jollei tärkein asia huostaanoton valmistelussa.

Syitä lapsen näkymättömyyteen voidaan etsiä niin yhteiskunnalliselta, organisatoriselta kuin yksittäisten työntekijöiden tasolta (Kähkönen 1995, 20). Yhteiskunnassa vallitseva oletus lasten kyvyttömyydestä rationaaliseen päätöksentekoon ja ajatteluun voi olla yhtenä syynä lapsen näkymättömäksi jäämiseen päätöksenteossa. Lasten kognitiivisten kykyjen ja ajattelun ei katsota riittävän päätöksentekoon, joka aikuisten näkökulmasta katsottuna olisi järkevää ja suunnitelmallista. (Frost & Stein 1989 ref. Aho ym. 1995, 20.) Kähkönen (1995, 21) toteaa, että lasten varjoon jääminen voi juontua kiireen lisäksi myös sitä, että työskentelyssä keskitytään pelkästään ongelmanmäärittelyyn ja unohdetaan perheenjäsenten voimavarojen kartoitus. Lapset jäävät prosessissa helposti ulkopuolisiksi ongelmien ollessa usein vanhempien ja/tai vanhemmuuden ongelmia. (Mt., 21.)

Koski (1995, 17) toteaa, että lapsen etu sidotaan usein lapsen tarpeisiin. Lapsen tarpeiden tullessa tyydytytyiksi nähdään myös lapsen edun toteutuvan. Tällöin tarpeen käsite muodostuu yhtä häilyväksi kuin lapsen edun käsite. (Mt., 17.) On hyvin yleistä, että lapsen etu määritellään aikuisen määrittelyn kautta (ks. esim. Holland 2004). Myös laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrittelee lapsen itsemääräämiseen ja autonomiaan liittyviä oikeuksia suhteessa hänen huoltajiinsa eli yleensä lapsen vanhempiin. Laki ei suoranaisesti ota kantaa lapsen itsemääräämisoikeuteen, mutta velvoittaa huoltajia ottamaan lapsen yksilölliset tarpeet ja toivomukset huomioon. Itsemääräämisoikeus jää siis huoltajien tulkittavaksi. (Antikainen 1997, 54.) Kuitenkin uusi lastensuojelulaki tulee nyt puuttumaan tarkemmin lapsen mielipiteen selvittämiseen. Nähtäväksi jää, miten uuden lain mukanaan tuomat velvoitteet kiteytyvät sosiaalityöntekijöiden arkeen.

Huostaanottoon ryhtyminen on aina haasteellinen tehtävä sosiaalityöntekijälle ja erilaiset byrokraattiset velvoitteet osaltaan myös hidastavat päätöksentekoprosessia. Holland (2004, 16) pohtii byrokratian asettamia vaatimuksia sosiaalityöntekijän päätöksentekoon. Sosiaalityöntekijä ei voi perustaa päätöksentekoaan pelkästään rationaaliseen päätöksentekoon. Rationaalisessa

päätöksenteossa pyrkimys on mahdollisimman hyvään ratkaisuun mahdollisimman vähin haitoin (ks. esim. Holland 2004, 11). Arvioidessaan ihmisten välisiä suhteita ja toimintoja, sosiaalityöntekijän ei ole mahdollista tietää täsmälleen, mikä tieto on oikeaa ja onko kaikki tarvittava perheen tilanteesta saatu selville (mt., 11). Toki huostaanottopäätöksessäkkin tarkoituksena on ”paras mahdollinen vaihtoehto” lapselle vallitsevaan tilanteeseen nähden (ks. esim. Rätty 2007, 227; Taskinen 2007a, 43). Huostaanoton päätöksenteko ei vain ole niin yksiselitteistä kuin rationaalinen päätöksenteko.

Työssä jaksaminen

Vaikka työssä selviydyttiin kohtalaisen hyvin, raskaana koettiin liiallinen työmäärä ja suuri vastuu. Työstä teki raskasta tekemättömät työt ja riittämättömyyden tunne sekä moneen paikkaan repeäminen. Kuten Heino (1997, 371) toteaa, on tavallista, että syyllisyyttä tekemättömistä töistä ja ”roikkuvista” asioista kokee nimenomaan sosiaalityöntekijä, kun asiakasmäärä on suuri, koulutus vähäinen ja työnohjaus puuttuu. Olisi siis erityisen tärkeää, että haastavassa ja kuormittavassa lastensuojelutyössä työnohjaus olisi ennemminkin sääntö kuin poikkeus. Kuitenkin työntekijöiden vaihtuvuuden ollessa suurta, ei kaikki pääse edes mukaan työnohjaukseen. Seitsemästä haastateltavastani viisi oli saanut säännöllistä työnohjausta. Heistä kahdella työnohjaus oli päättymässä eikä jatkosta ollut tietoa. Työnohjaus nähtiin erittäin tärkeänä ja koettiin, että sen hyödyt olisivat merkittävät oman jaksamisen kannalta. Moilasen (1994, 139) mukaan työnohjaus on työntekijöiden työhön liittyvien ongelmien käsittelyä, joka tähtää ammatilliseen kasvuun ja työn kuormittavuuden vähentämiseen.

Alkuarviointi eli lastensuojelun tilannearvio (ks. LSL 27§), jonka tarkoitus on selvittää perheen kokonaistilannetta ja yhdessä pohtia ongelmia ja mahdollisia ratkaisuja niihin, ei ollut juurikaan toteutunut. Monet kertoivat, että akuutit tilanteet pysäyttivät usein muut työt, ja ne perheet, joissa ongelmat eivät olleet vielä pahoja, jäivät odottamaan. Tämä johti helposti ajan myötä myös näiden ”ei-kriittisten” asioiden kriisiytymisiin. Monet kokivat, että työnkuvaan kuuluu aivan liikaa sellaisia hommia, jotka vievät aikaa itse lastensuojelutyöltä ja asiakkaiden kohtaamisilta. Esiin nostettiin esimerkiksi asioiden dokumentointi, päivitysvuorot ja toimeentulotuki. Aineistoni kuudesta huostaanottotapauksesta viidessä oli tehty kiireellinen huostaanotto (nykyään kiireellinen sijoitus), joista neljästä tehtiin myös varsinainen huostaanotto. Kiireellinen huostaanotto tehdään, kun tilanne on niin kriittinen, että asiaan on puututtava välittömästi. Myös Myllärniemen (2007, 62)

tutkimuksessa lähes kaikilla lapsilla on ollut ennen varsinaista huostaanottoa avohuollon sijoitus tai kiireellinen huostaanotto.

Työntekijöiden valmiudet ja ammatillinen tuki

Aineistostani kävi ilmi, ettei työhön juurikaan perehdytetty, vaan asiat opittiin tilanne kerrallaan itse opettelemalla ja työkavereilta kyselemällä. Tuulikki Juusela (ks. Saarinen 2007, 13) toteaa, etteivät kaikki esimiehet edes tiedä, että perehdyttäminen kuuluu heille. Hän lisää, että perehdyttämistä koskevat säännöt löytyvät työturvallisuuslaista. Riittävät tiedot ja taidot ovat työtehtävien hyvän hoitamisen edellytys ja samalla työntekijä saa hyvän perustan itsensä, tehtäviensä ja työyhteisönsä jatkuvalla kehittämiselle. Täten työn kehittämisyrittämykset tulee huomioida jo perehdytyksessä. (Mt., 13.)

Huostaanottotilanteissa tueksi omille havainnoille ja tulkinnoille koettiin tarvittavan muiden kollegoiden lausuntoja ja mielipiteitä. Kokeneemman kollegan arviointeihin ja neuvoihin luotettiin lähes poikkeuksetta. Koettiin, että ilman vankkaa tukea työyhteisöiltä ja muilta lastensuojelun asiantuntijoilta ei lastensuojelutyötä, varsinkaan huostaanottoja, jaksettaisi ja kyettäisi tehdä. Kuten Jalava & Vikman (2003, 84) toteavat, yhteistoiminnallisuuden näkökulmasta toimivaan oppimiseen liittyy yhteistyö toisten ihmisten kanssa. Mestari auttaa oppipoikaa, kollega neuvoo työtoveriaan. Yhteistoiminnallisuus voi olla yksinkertaisimmillaan neuvon antamista tai saamista. (Mt., 84.) Eräs työntekijöistä pohti kuitenkin myös sitä, etteivät kollegojen ohjeet aina mene yksiin oman näkemyksen kanssa. Voidaan helposti joutua ristiriitatilanteisiin, kun työkaveri ei ole selvillä kokonaistilanteesta. Tällöin ei aina tiedetä, luottaisiko omaan taitoon ja tuntemukseen, vai meneekö toisten ohjeiden mukaan. Osa haastateltavista koki myös, ettei aina viitsinyt kysyä työkavereilta, joilla oli muutenkin paljon tekemistä. Lisäksi kesällä oli ollut paljon sijaisia, jolloin neuvojen antajiakin oli vähemmän. Myös huostaanotoista tuli varsin haasteellisia kesäaikana, kun huostaanoton arviointeja ja päätösten valmisteluja teki joissain tapauksissa kaksi suhteellisen kokematon työntekijä.

Työpaikkakulttuuri on organisaation yhteinen käsitysmaailma, jonka organisaation jäsenet ovat muovanneet ja omaksuneet. Ihmiskäsitys, arvot sekä erilaiset muut uskomukset ja yhteiset käsitykset muodostavat työpaikan kulttuurin. (Ahonen & Pohjanheimo 2000, 12-13.) Koen, että varsin usein uudet työntekijät omaksuvat niin tahtoen kuin tahtomattaankin työpaikkakulttuurin. Tehdään niin kuin työyhteisössä on tapana tehdä. Voi myös käydä niin, ettei anneta tilaa uudelle

työssään aloittelevalle työntekijälle tarkastella omaa asiantuntijuuttaan ja käyttää omia arviointeja vaan oletetaan, ettei uusi työntekijä voi vielä mitään tietää. Tällöin jää mm. koulutuksesta saatu tuore tieto helposti välittymättä. Bardy (1989, 58) sekä Pithouse & Atkinson (1988, 183) tukevat käsitystäni. He toteavat, että työyhteisöjen kulttuurit muovaavat työntekijöiden tapoja samansuuntaisiksi. Lisäksi ne ohjaavat työntekijöiden orientoitumista. Työpaikkakulttuurin ongelmana on mm. se, että samalla kun edistetään tiedon jakamista kollegojen välillä, kokeneet työntekijät voivat käskyttää nuorempia työntekijöitä ja tarkastella aloittelevien nuorten työtä (Pithouse & Atkinson 1988, 183). Myös Kekäle (1993, 320) toteaa, että työpaikkakulttuuri voi suunnata, tukea ja yhdenmukaistaa organisaation toimintaa, mutta se voi myös estää muutoksia ja uuden oppimista. (Mt., 320.)

Tärkeäksi konkreettiseksi työvälineeksi nostettiin Efficca-järjestelmä sekä Tampereen kaupungin sosiaalitoimen työntekijöille suunnatut lastensuojelun ohjeet. Efficcan käyttö koettiin pääsääntöisesti helpoksi muutamaa työntekijää lukuunottamatta. Efficcan ja lastensuojeluohjeiden lukemiseen ei kuitenkaan koettu olevan tarpeeksi aikaa, eikä aina tiedetty mistä ja mitä tietoa hakea. Useimmat totesivat, että lastensuojeluun liittyy niin moninaisia asioita, ettei pelkkä ohjeiden lukeminen aina anna riittäviä vastauksia. Erilaisia oppaita ja esitteitä löytyi jonkin verran sosiaalitoimistoista, mutta ne eivät välttämättä olleet ajantasalla eikä niidenkään lukemiselle löytynyt tarpeeksi aikaa. Koin, että lastensuojelussa aloittelevalle työntekijälle Lastensuojelun käsikirja toimii oivana työhön perehdyttäjänä. Tämän vuoksi halusin kysyä työntekijöiden mielipiteitä sen käytön suhteen. Käsikirjaan suhtauduttiin vastaanottavaisesti, mutta epäiltiin, ettei aika riitä sen selailemiseen. Haastatellessani työntekijöitä käsikirjaa vasta rakennettiin verkkoon, joten arviointia siitä, miten työntekijät sen hyödyn kokevat oli hieman aikaista tehdä. Kuitenkin yleisesti koettiin, että yhteiset uuden lain mukaiset valtakunnalliset ohjeet ovat tärkeät ja jatkossa hyödylliset. Suurin osa koki hyvänä myös sen, että käsikirja toimii Internetissä, josta se on helposti ja nopeasti saatavissa ja luettavissa.

Lähteinen (2007, 179) toteaa, että sosiaalityöntekijät hyödyntävät tietotekniikkaa työvälineenä jo monin tavoin työssään ja keskeistä on asiakastietojärjestelmien tarjoama tieto asiakkaasta ja hänen käyttämistään palveluista. Lähteinen korostaa, että uusi lastensuojelulaki tulee vaikuttamaan lastensuojelutyöhön suuresti. Uudistus vaatii kouluttamisen lisäksi viranomaistyön tukirakenteita, joilla voidaan auttaa yksittäistä työntekijää tekemään laadukasta lastensuojelutyötä. Tällä hetkellä työssä tukena olevat erilaiset oppaat, ohjeet, lomakkeet eivät ole edes kaikkien saatavilla. Ohjauksen tehostaminen on nyt erityisen tärkeää uuden lastensuojelulain myötä. (Mt., 186.)

Lastensuojelun käsikirjan suunnittelussa on pohdittu mm. juuri sitä, miten lastensuojelun ohjeistus olisi mahdollisimman helposti kaikkien saatavilla ja sisältäisi aina ajankohtaista ja relevanttia tietoa. Internetissä olevat ohjeet uppoavat etenkin nuoreen sukupolveen. Kuten Lähteinen (mt., 186) toteaa, nuoret alalle tulevat työntekijät ovat tottuneet käyttämään pääasiallisesti tietokonetta tiedon etsimisessä ja työn apuvälineenä. Vaativampaa onkin totuttaa vanhempi sukupolvi Internetin käyttöön ja saada vaihtamaan paperiohjeet Internetissä luettaviin ohjeisiin.

Aloittelevien sosiaalityöntekijöiden valmiudet lastensuojelutyöhön koulutuksen tasolla näyttivät olevan melko marginaaliset. Yliopistokoulutuksen hyötyjä lastensuojelutyöhön ei osattu suoralta kädeltä sanoa ja monet kokivat, etteivät tieneet lastensuojelutyöstä juuri mitään työn aloittaessaan. Eräs työntekijöistä nosti esiin mielestäni mielenkiintoisen näkökulman siitä, että yliopistossa voi opiskella liiankin vapaasti ja valita opiskelemissa aineet ja kurssit. Sosiaalityöntekijäksi voi valmistua ilman erityisiä opintoja lastensuojelusta. Työntekijät kokivat mm. lakiovetusta olevan selvästi liian vähän suhteessa sen merkittävyyteen lastensuojelutyössä. Toivottiin myös konkreettisempaa ja käytännönläheisempää opetusta. Kaikki haastattelemiini työntekijät olivat kuitenkin sitä mieltä, että sosiaalityön koulutus on tärkeä ja siihen tulee panostaa. Eräs haastateltavista pohti myös sitä, että sosiaalityön kentälle voisi saada lisää työvoimaa muiden aineiden yliopisto-opiskelijoista. Hänen mukaan riittäisi, jos he opiskelisivat sosiaalityöhön liittyvät lakikurssit. Tämä kertoo mielestäni hyvin siitä, miten työ koetaan käytännön työssä opittavaksi, eikä sosiaalityön opintojen sinänsä nähdä tuottavan erityistä osaamista lastensuojeluun. Vuorikoski (1999, 256) toteaa, että tieteellisen koulutuksen soveltuvuutta sosiaalityöntekijöille on vastustettu juuri siksi, että se ei anna käytännön työhön valmiuksia. Aineistoni perusteella sosiaalityöntekijäksi opiskelu yliopistossa antaa pohjan kokonaisarviointien tekemiseen lastensuojelutyössä ja auttaa tekemään isoja päätöksiä, vaikka ei suoranaisesti anna ohjeita ja valmiuksia lastensuojelutyöhön.

Vornanen (2004, 125) toteaa, että sosiaalityöntekijä osaa toimia haasteellisissa tilanteissa ja tehdä päätöksiä monimutkaisen ja ristiriitaisen tiedon pohjalta, vaikka hän ei pystyisikään tyhjentävästi erittelemään millaiseen tieto- ja teoriaperustaan hänen päätöksensä perustuvat. Myös Saarnio (1993, 94) on pohtinut sosiaalityöntekijöiden intuitiivista toimintaa. Hän nostaa esiin käsitteen täydentävästä tunnereaktiosta. Tällä hän tarkoittaa sitä, että sosiaaliset tiedonkäsittelymallit ilmenevät yleensä siten, että jossakin vuorovaikutustilanteessa tai kanssaihmisessä tuntuu olevan ”jokin vinossa”. Tätä täydentäväksi tunnereaktioksi kutsuttua ilmiötä on mahdollista oppia käyttämään hyväksi työskenneltäessä ihmisten parissa. (Mt., 94-95.)

Intuitiivisen toiminnan merkitys oli mielestäni nähtävissä jo noviiseillakin, vaikka Saarnio (1993, 91) esittää, että intuition varassa toimivan tulee olla jo työssään ekspertti. Hän perustaa eksperttiyden kehityksen pitkän kokemuksen merkitykseen, vaikkakin korostaa, että asiantuntijaksi kasvamiseen liittyy monia muitakin seikkoja. Myös Heino (1997, 56) toteaa, että intuition käyttö tulee esiin vasta taitavalla suorittajalla ja ekspertillä. Sosiaalityössä paljon korostettu hiljainen tieto eli sanaton tieto kehittyy pitkällisen harjaantumisen tuloksena, näkyy ulospäin taitavana, intuitiomaisena ja sujuvana toimintana (Järvinen & Koivisto & Poikela 2000, 72). Itse näen kuitenkin intuition kehityksen jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Tosin voidaan pohtia, onko intuitiivista toimintaa se, että ryhdytään toimiin kun tunnetaan jonkin olevan vinossa, vai pohjaako se johonkin aiempaan tapaukseen ja kokemukseen samankaltaisesta tilanteesta. Monet työntekijöistä korostivat sitä, että vaikka oma intuitio sanoo, että kaikki ei ole kohdallaan, haetaan silti varmistusta omalle tulkinnalle kokeneemmalta työntekijältä. Kuten Saarnio (1993, 72-73) toteaa, ihmisen hankkimalla tietämyksellä on aina kokemuksellinen luonne, mihin liittyy myös hiljaisen tiedon kasvava osuus jatkuvan oppimisen ja kehittymisen myötä. Myös Järvinen, Koivisto & Poikela (2000, 72-73) toteavat, että ammatin oppiminen jatkuu työelämässä harjaantumisen ja kokemusten lisääntymisen myötä. Noviisi on aloittelija, josta tulee työtehtävissään kehittyvä, edelleen työnsä taitava suorittaja ja lopulta ammattinsa osaava ekspertti. (Mt., 72-73; Saarnio 1993; Benner 1993.)

Aineistostani nousi esiin se, että lastensuojelutyö vaatii myös tiettyjä luontaisia piirteitä työntekijältä. On oltava jo ikään kuin synnynnäisiä taitoja osata selvittää ongelmia, tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja olla sosiaalisesti taitava. Moni korosti myös sitä, että vaikeiden ja arkojen asioiden parissa työskentely edellyttää, että omassa arkielämässä asiat ovat hyvin. Myös Heino (1997, 73) toteaa, että sosiaalityöntekijä toteuttaa omalla persoonallisella tavallaan julkishallinnollista tehtävänsä organisaationsa ja professionsa edustajana, johon vaikuttaa myös se, mitä sosiaalityöntekijän omassa elämässä on tapahtunut ja tapahtumassa. (Heino 1997, 73.)

Uskon, että sosiaalityön opinnoista muodostuu jo pitkälti se käsitys, että meistä tulee sosiaalisen asiantuntijoita. Sosiaalityön kentällä tämä ajatus korostuu ja alkaa vahvistua. Sosiaalityön opinnoissa harjoitellaan vuorovaikutustaitoja ja asiakkaan kohtaamista mm. sosiaalityön taidot -kursseilla. Lisäksi sosiaalityön opintoihin kuuluu kaksi työharjoittelua, jotka valmentavat työelämään ja syventävät opinnoista saatua tietoa. Kuitenkin aineistoni perusteella sosiaalityön koulutuksen hyötyä lastensuojelutyöhön ei osattu suoralta kädeltä sanoa. Tutkimusta siitä, millaisia valmiuksia sosiaalityön koulutus antaa ja miten nämä valmiukset vastaavat työn vaatimuksia on tehty hyvin

vähän (Vuorikoski 1999, 256). Vuorikoski pohtii, ovatko sosiaalityöntekijät kouluttajineen puolustamassa sosiaalityön kelpoisuusehtoja ja maisteritasoista koulutusta siksi, että sosiaalityön ammattikäytännöt edellyttävät tieteellistä koulutusta vai onko kyseessä tämän naisvaltaisen alan itseintressi oman aseman parantamiseksi?

Mutta onko järkevää tulkita sosiaalityön koulutuksen merkitystä siitä näkökulmasta, antaako se suoraan eväitä lastensuojelutyöhön? Koulutuksen ja työn välisen yhteyden löytäminen ei ole aina helppoa, eikä sen varmasti tarvitsekaan olla. Sosiaalityön koulutuksesta saadut tiedot ja taidot ovat niin monimuotoista, että ehkä ei ole viisastakaan yrittää etsiä yhtä vastausta sille, mitä sosiaalityö on ja mitä koulutus antaa erilaisiin sosiaalityön tehtäviin. (Ks. esim. Sipilä 1996, 58.) Pohdin myös, onko yhtenä syynä siihen, ettei koulutuksen hyötyjä lastensuojelutyöhön osattu suoralta kädeltä sanoa juuri siinä, mitä Vuorikoskenkin tutkimus antaa olettaa: koulutuksen arvostus ei ole saavuttanut sille kuuluvaa paikkaansa. Sosiaalityön hidas professionaalistuminen on voinut vaikuttaa siihen, ettei sosiaalityön opetus ole vielä täsmentynyt. Yliopistossa annettavaa tieteellistä koulutusta perustellaan mm. vetoamalla yhteiskunnan etuun, asiakkaiden oikeusturvaan ja kansainväliseen kehitykseen (Vuorikoski 1999, 257). Vuorikoski esittääkin mielenkiintoisen kysymyksen: tarvitaanko tieteellistä koulutusta lisäämään ammattikunnan arvostusta ja palkkausta vai vaatiiko ammatissa toimiminen ammatin tieteellistämistä? (mt., 257).

Lastensuojelun sosiaalityö on saavuttanut profession piirteen ainakin sen suhteen, että yhteiskunta on legitimoinut sosiaalityölle ainakin jollain tasolla yksinoikeuden lapsen edun arviointiin ja määrittämiseen. Sosiaalityöllä on professionaalista valtaa myös siinä, että tehdään päätöksiä ja toteutetaan eri toimenpiteitä. Lastensuojelutyössä tämä valta konkretisoituu lapsen edun ja tarpeiden arvioinnissa, huostaanotto- ja sijaishuoltopäätöksissä sekä lausunnoissa, jotka koskevat lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta. (Antikainen 1997, 48.)

Aineistoni osoittaa, että lastensuojelutyö on vaativaa ja sitä tehdään liian niukoilla resursseilla. Tärkeää olisi saada uusia valmistuvia sosiaalityöntekijöitä kunnan sosiaalitoimistoihin töihin, mutta jos työmäärää ei saada inhimilliseksi ja alan palkkausta kohdalleen, on ilmeistä, että kuntien sosiaalitoimistoissa käy kato. Tolosen selvityksessä Vastavalmistuneiden urapolut (2007, 44-45) selviää, että nykyinen palkkataso on haitta alan vetovoimaisuudelle. Yhteiskunnallisen arvostuksen vähäisyys näkyy matalissa palkoissa. Sosiaalityön maistereiden mielestä työtä on liikaa ja työ on henkisesti liian kuormittavaa. Työolosuhteet sekä tehtävien vaatimusten ja palkkauksen ristiriitaisuus selittävät siirtymistä pois sosiaalityöntekijän tehtävistä. Tolonen toteaa, että ohjeet työn mitoituksesta ja tehtävärankenteesta tarvitaan pikaisesti (mt., 44-45.)

8. Loppusanat

Tutkimukseni tavoitteena oli tarkastella lastensuojelutyössä aloittelevien sosiaalityöntekijöiden selviytymistä lastensuojelutyössä ja huostaanotto-prosessissa. Lastensuojelutyö on vaativaa ja haasteellista eikä monesti ajatella, miten työntekijät kokevat työn ja suoriutuvat tehtävistä. Halusin tutkia nimenomaan työssä aloittelevien työntekijöiden näkemyksiä, koska lastensuojelussa työskentelee hyvin paljon sijaisia, uusia ja myös ammatillisesti epäpäteviä työntekijöitä.

Tutkimustuloksia analysoidessani hämmästykseni herätti se, miten taitavia työntekijät olivat työssään vaikka työkokemus oli vähäistä. Ihmettelin, mistä tämä taito tuli, kun sosiaalityön koulutukselle ei kuitenkaan laitettu erityistä painoa. Vaikka sosiaalityön koulutusta arvostettiin, ei sen nähty antavan erityisiä eväitä itse lastensuojelutyöhön vaan korostettiin, että työn oppii käytännössä. Myös työhön perehdytys osoittautui huomattavasti puutteellisemmaksi kuin olin kuvitellut ja aloittelevien työntekijöiden harteille annettiin liian vaativia tehtäviä suoritettavaksi. Huostaanottojen valmistelussa saattoi toimia työparina kaksi lastensuojelutyössä juuri aloittanutta työntekijää. Mielestäni on merkillistä, miksi sosiaalitoimistoissa tuntuu olevan valloillaan tämä ”suin päin työhön” ilman perehdytystä, kun mietitään minkä tasoisia päätöksiä lastensuojelussa tehdään. Kokemattomana työntekijänä huostaanoton valmistelu voi tuntua hyvin raskaalta, varsinkin jos tukea ja perehdytystä ei ole tarpeeksi saatavilla. Lastensuojelutyö on ehkä yksi rankimmista ja vaativimmista sosiaalialan tehtävistä, jollei jopa vaativin. Silti esimerkiksi alan palkkaus ei ole lähelläkään työn vaativuutta.

Tutkimuksen teko oli minulle erityisen mielenkiintoista ja antoisaa, koska olen myös itse valmistuva sosiaalityöntekijä ja aloitin työt ”noviisina lastensuojelussa” pienehköllä paikkakunnalla helmikuun 2008 alusta. Valitsin työpaikan Tampereen ulkopuolelta, sillä uskoin saavani laaja-alaisemman työkokemuksen lastensuojelusta ja uskoin myös, ettei kiire ole niin suuri kuin suuremmissa kunnissa. Nyt parin kuukauden työkokemuksen jälkeen minun on myönnettävä olleeni oikeassa sen suhteen, että saan laaja-alaista työkokemusta. Väärässä olin siinä, että työmäärä olisi inhimillisempi. Kiireestä on tullut käsite, jonka merkityksen vasta nyt ymmärrän. Uskallan esittää, että tutkimukseni tulokset ovat yleistettävissä muihinkin kuntiin ja kaupunkeihin.

Olen sitä mieltä, että lastensuojelua on kehitettävä edelleen. Kehittämistyöllä saadaan aikaan muutoksia, kunhan onnistutaan tarpeeksi hyvin työn tulosten juurruttamisessa käytäntöön. Näkemykseni on, että liian usein kehittämistyöllä aikaan saadut muutokset ovat vähäisiä ja

kuihtuvat hiljalleen pois. Koen, ettei hankkeita tuoda tarpeeksi esille suunnittelu- ja toteutusvaiheessa, mikä olisi erityisen tärkeää, jotta lopulliset tuotokset vakiintuisivat käytäntöön.

Työn mielekkyys on nostettava esiin keinolla millä hyvänsä. Tähän ei riitä ainoastaan palkankorotukset vaan tarvitaan myös hyvä perehdytys, sopiva työmäärä ja riittävä tuki työyhteisöltä. Nyt tilanne näyttää kuitenkin olevan vahvasti se, että palkka on huono ja paine työssä sietämätön. Tämä taas johtaa helposti siihen kierteeseen, että varhainen puuttuminen perheen ongelmiin on mahdotonta, koska akuutit tilanteet menevät vähemmän akuuttien edelle. Näin ollen nekin perheet, jotka olisivat hyötäneet varhaisesta puuttumisesta ja avusta ajautuvat helposti kriisiin ja kiireellisiin toimenpiteisiin kuten kiireelliseen sijoitukseen.

Vaikka lastensuojelutyö näyttää tutkimukseni valossa haasteelliselta ja rankalta, oli käsitys ja kokemus lastensuojelutyöstä pääsääntöisesti kuitenkin positiivinen. Koin haastateltavien osaavan todella hyvin työnsä suhteessa työkokemukseen. Ehkä ajatus siitä, että on oltava jo synnynnäisiä taitoja voidakseen toimia lastensuojelussa pitää todella paikkansa, kuten moni työntekijöistä koki.

...semmonen hirveen humaani ajatus siel taustalla, että lapsen parasta tässä ajatellaan ja jos sen ei oo hyvä vaikka olla kotona, niin tota sit me etitään joku paikka missä sen on hyvä olla ja turvallista olla. OPI4

Lähteet

Aho, Soile & Kulmala, Ulla & Räihä, Hannele & Porkka, Sirpa & Timlin, Taru (toim.) (1995) Lapsen etu. Sarja B: raportit ja selvitykset 8. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Ahonen, Jorma & Pohjanheimo, Esa (2000) Asian ytimessä. Työkulttuurin kehittäminen oppivassa organisaatiossa. Helsinki: Palmenia.

Alasoini, Tuomo (2006) Osallistava ohjelmallinen kehittäminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Riitta Seppänen-Järvelä, & Vappu Karjalainen (toim.) Kehittämistyön risteyskiä. Helsinki: Stakes, 35-52.

Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen tutkimus. 2. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Andersson, Gunvor (1989) Pieni ja poissa kotoa. Tutkimus pikkulapsista ja heidän suhteestaan aikuisiin laitoksissa, sijaiskodeissa ja kotona. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Antikainen, Maarit (1997) Lapsen etu sosiaalityössä. Kuopio: Kuopion yliopistollinen opetussosiaalikeskus.

Bardy, Marjatta (2004) Lasten auttaminen lastensuojelussa. Teoksessa Anna-Maija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 192-201.

Benner, Patricia (1989) Aloittelijasta asiantuntijaksi. Käänt. Kristiina Toivanen. Alkuperäisteos: From novice to expert, excellence and power in clinical nursing practice. 1984. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Helsinki: Gaudeamus.

Bogdan, Robert C. & Biklen, Knopp Sari (1992) Qualitative research for education. An Introduction to Theory and Methods. 2nd edition. New York: Syracuse University.

Burr, Vivien (1995) An introduction to social constructionism. London: Routledge.

Cavanagh, Stephen (1997) Content analysis: concepts, methods and applications. Nurse Researcher 4 (3), 5-16.

Crichton-Hill, Yvonne (2004) Assessment with families. Teoksessa Jane Maidment & Ronnie Egan (toim.) Practice skills in Social Work and Welfare. More than just common sense. Australia: Allen & Unwin.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2007) Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Forsberg, Hannele (2000) Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Arviointitutkimus lapsikeskeisyyttä kehittävästä projektista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 24. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) (2006) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Forsberg, Hannele (2007-2009) Moraalinen järjestyminen ja kiistanalaiset perhesuhteet – tutkimusprojekti. Saatavilla www-muodossa: <http://www.uta.fi/laitokset/sospol/tutkimus/alueet/child/moral.htm> Viitattu 23.1.2008.
- Forsberg, Helena & Linnas, Helena (2004) Lapsi ja lastensuojelu. Teoksessa Annlis Söderholm & Ritva Halila & Satu Kivitiie-Kallio & Jussi Mertsola & Sirkku Niemi (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 218-238.
- Fowler, Jeff (2003) Practitioner's Tool for Child Protection and the Assessment of Parents. Great Britain: Athenaem Press.
- Fox Harding, Lorraine (1997) Perspectives in Child Care Policy. Harlow: Addison Wesley Longman Limited.
- Frost, Nick & Stein, Mike (1989) The Politics of child welfare. Inequality, power and channors. Newbury Park, CA: Sage.
- Grönfors, Martti (1982) Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Guttman, Edna & Eisikowits, Zvi & Malucchio, Anthony (1988) Enriching social work supervision from the competence perspective. Journal of social work education, Fall 1988, No 3, 278-288.
- Haapakangas, Outi (2007) Asiantuntijuus lastensuojelun seudullisissa kehittämishankkeissa. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön, sosiaalipedagogiikan linjan pro gradu –tutkielma.
- HE 252/2006 vp. Lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Heino, Tarja (1997) Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijän tuottama määrittäminen lastensuojelun asiakkaaksi. Stakes tutkimuksia 77. Helsinki: Stakes.
- Heino, Tarja (2000) Läheisneuvonpito – uusi sosiaalityön menetelmä. Stakes oppaita 40. Helsinki: Stakes.
- Hiltunen, Tarja (2005) Äitien voimaantuminen lasten huostaanoton jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Aikuiskasvatuksen pro gradu –tutkielma.
- Hipp, Tiia (2007) Lastensuojelu ja asiakastyön taidot – sosiaalityön opiskelija kentällä. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus, Socca.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Holland, Sally (2004) Child and family assessment in social work practice. London, Thousands Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemissa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Acta Universitatis Lapponiensis 60. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Ikonen, Leeni (2006) Lastensuojelun avohuoltoa vaivaa keinottomuus. Sosiaaliturva -sosiaalialan riippumaton ammattilehti 9/2006, 13.

Jalava, Urpo & Vikman, Ari (2003) Työ ja oppiminen yrityksissä. Ongelmista ratkaisuihin. Helsinki: WSOY.

Jokinen, Juha (toim.) (2006) Esitys toimenpiteistä huostaanottomenettelyn kehittämiseksi. Huostaanottotyöryhmän raportti 31.1.2006. STM: Lastensuojelun kehittämisohjelma. Saatavilla pdf-muodossa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/bd5c0466-1a2d-4954-a8ef-03b24755ad17/Loppuraportti%20150106.pdf> Viitattu 29.3.2008.

Jouppila, Terhi (2007) Lapsen kiintymys lastensuojeluprosessissa –sosiaalityöntekijä kiintymyssuhteen asiantuntijana? Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma.

Järvinen, Annikki & Koivisto, Tapio & Poikela, Esa (2000) Oppiminen työssä ja työyhteisössä. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

Kaakinen, Juha & Nieminen, Jarmo & Ohtonen, Jukka (2007) Sosiaalihuollon kehittämistoiminnan arvioinnin loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Kajava, Mirja (1997) Lapsen etu huostaanotto-prosessissa. Tutkimus pakkohuostaanotoista. Oulun yliopisto, käyttäytymistieteiden laitos. Acta Universitatis Ouluensis. Scientiae rerum socialium. E26. Oulu: University Press.

Kalland, Mirjam (2004) Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Anna-Maija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 119-140.

Kalland, Mirjam & Sinkkonen, Jari (2001) Finnish Children in Foster Care. Evaluating Breakdown of Long-Term Placements. Child Welfare 80 (5), 513-527.

Kananoja, Aulikki (1994) Miksi analysoida kehittämistyötä? Teoksessa Tuija Lindqvist & Marketta Rajavaara (toim.) Kehittämistyö itseanalyyysiin. Stakes, raportteja 147. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen täydennyskoulutusjulkaisuja 8.

Kangas, Urpo (2004) Lastensuojelu ja lapsen huolto. Teoksessa Anna-Maija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 105-118.

Karvinen, Synnöve (1996) Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 34.

Kekäle, Jouni (1993) Organisaatiotutkimuksen kolme näkökulmaa. Psykologia 28:5, 320-327.

Kemppainen, Tarja (2006) Sosiaalityöntekijät 2015. Raportissa Martti Vuorensyrjä & Merja Borgman & Tarja Kemppainen & Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola. Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti.

Sosiaalityön julkaisusarja 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 230-284. Saatavilla pdf-muodossa: <http://www.sosiaalihanke.fi/Resource.phx/sosiaalihanke/hankkeet/henkilosto/index.htm.i1356.pdf> Viitattu 12.3.2008.

Keränen, Saara (2004) Tukiperhetoiminta lasten kuvaamana: tutkimus lasten osallistumisesta ja kokemista merkityksistä lastensuojelun avohuollon tukiperhetoiminnassa. Lapsi- ja nuorisososiaalityön ammatillinen lisensiaatintyö: Jyväskylän yliopisto. Helsinki: Pelastakaa lapset.

Kinnunen, Ella (2006) Lastensuojelutarpeen arviointi sosiaalityöntekijän dokumentoituina. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Pro gradu –tutkielma.

Kivistö, Jaana (2006) "Missä mä olisin muuten?": nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista. Turun yliopisto. Lisensiaatintyö, sosiaalipolitiikka.

Korpelainen Niina (2007) Palvelurakenteet muuttuvat hajoaako sosiaalihuolto? Sosiaaliturva 5/2007, 18-19.

Koski, Maija-Liisa (1995) "Riittävän hyvän vanhemmuuden" arvioiminen. Teoksessa Soile Aho & Ulla Kulmala & Hannele Räihä & Sirpa Porkka & Taru Timlin (toim.) (1995) Lapsen etu. Sarja B: raportit ja selvitykset 8. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Kvale, Steinar (1996) Interviews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing. Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage Publications.

Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa (1999) Sisällön analyysi. Hoitotiede 11 (1), 3-12.

Kähkönen, Päivi (1995) Lapsi lastensuojelun asiakkaana. Teoksessa Soile Aho & Ulla Kulmala & Hannele Räihä & Sirpa Porkka & Taru Timlin (toim.) Lapsen etu. Sarja B: raportit ja selvitykset 8. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Kääriäinen, Aino (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kääriäinen, Aino & Leinonen, Ansa & Metsäranta, Hannele (2006) Lastensuojelutyön dokumentointi - Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki: University Press.

Laiho, Kristiina (2005) Lastensuojelun kehittämissyksiköt – nykytilanteen arviointia ja tulevaisuuden visiointia. Saatavilla pdf-muodossa: http://www.isonetti.net/toiminta/Laiho_170305.pdf Viitattu 4.1.2008.

Laiho, Kristiina (2007) Lastensuojelun keskeiset periaatteet. Teoksessa Aulikki Kananen & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki & Laiho Kristiina & Pirjo Sarvimäki & Pekka Karjalainen & Marjaana Seppänen: Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 132-161.

Laiho, Kristiina (2008) Uusi lastensuojelulaki. Koulutus 12.2.2008. Lempäälä.

Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio. Selvityksiä 2006:25. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Saatavilla pdf-muodossa: <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2006/05/hl1147768355553/passthru.pdf>. Viitattu 24.8.2007.

- Lastensuojelun käsikirja (2007). Saatavilla www-muodossa: <http://www.lastensuojelunkasikirja.fi>
- Lähteinen, Martti (2007) Tietotekniikka sosiaalityön tukena. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki & Kristiina Laiho & Pirjo Sarvimäki & Pekka Karjalainen & Marjaana Seppänen. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 179-188.
- Mahkonen, Sami (2007) Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita.
- Maidment, Jane & Egan, Ronnie (toim.) (2004) Practice skills in Social Work and Welfare. More than just common sense. Australia: Allen & Unwin.
- Marshall, Catherine & Rossman, Gretchen B. (2006) Designing qualitative research. 4. painos. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Mason, Jan (2005) Child Protection Policy and the Construction of Childhood. Teoksessa Jan Mason & Toby Fattore (toim.) Children Taken Seriously. In Theory, Policy and Practice. London and Philadelphia: Jessica Kingly Publisher, 91-97.
- Metsämuuronen, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. 2. korjattu painos. Viro: International Methelp.
- Metteri, Anna (toim.) (1996) Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Sosiaalityön vuosikirja 1996. Helsinki: Edita.
- Mikkola, Matti (2004) Lastensuojelu ja eurooppalaiset ihmisoikeudet. Teoksessa Anna-Maija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 61-76.
- Miles, Matthew B. & Huberman, Michael A. (1994) Qualitative Data Analysis: an Expanded Sourcebook. 2. uudistettu painos. Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage Publications.
- Moilanen, Liisa (1994) Työnohjausryhmät toimintakyvyn tukena. Teoksessa Kari Lindström (toim.) Terve työyhteisö –kehittämisen malleja ja menetelmiä. Helsinki: Työterveyslaitos, 138-153.
- Mutka, Ulla (1998) Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen. Jyväskylän: Jyväskylän yliopisto.
- Myllärniemi, Annina (2006) Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja, 7. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca.
- Nummela, Tiina (2007) Huostaanotettujen lasten vanhempien tukeminen. Huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia tukemisesta huostaanottohetkellä ja sijaishuollon aikana. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma.
- Nyholm, Marja-Liisa (2006) Lapsen edun käsite huostaanotossa. Näkökulmia ja tulkintoja. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön laudatur –tutkielma.
- Oksanen Atte, Paavilainen Eija & Pösö Tarja (toim.) (2006) Comparing Children, Families and Risks. Childhood and Family Research Series 2. Tampere: Tampere University Press. Saatavilla pdf-muodossa: <http://tampub.uta.fi/childhood/951-44-6654-3.pdf> Viitattu 1.4.2008.

Perttula, Juha (1996) Ihmistieteiden tiedonmuodostus ja tutkimusetiikka. Teoksessa Aino Palmroth & Ismo Nurmi (toim.) Alttiiksi asettumisen etiikka: laadullisen tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja n:o 38, 31-47.

Pikassos Oy: Lastensuojelun käsikirja palautteet 2008. Sähköposti 6.3.2008. Tekijän hallussa.

Pikassos Oy (2007) Työntekijän opas. Sosiaalialan osaamiskeskus Kanta-Hämeessä, Pirkanmaalla ja Satakunnassa.

Pithouse, Andrew & Atkinson, Paul (1988) Telling the Case: Occupational Narrative in a Social Work Office. Teoksessa Nikolas Coupland (toim.) Styles of discourse. London, New York, Sydney: Croom Helm, 183-200.

Poikela, Esa (2001) Ongelmaperustainen oppiminen yliopistossa. Teoksessa Esa Poikela & Satu Öystilä (toim.) Tutkiminen on oppimista – ja oppiminen tutkimista. Tampere: Tampere University Press, 101-117.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1990) Discourse and Social Psychology. London and Beverly Hills: Sage.

Pölkki, Pirjo (2004) Lastensuojelutyön tutkimus- ja kehittämistoiminta. Teoksessa Anna-Maija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 270-319.

Pösö, Tarja (1993) Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 388.

Pösö, Tarja & Ritala-Koskinen, Aino & Korpinen, Johanna & Vakkari, Pertti & Huuskonen, Saira (2007-2009) Lastensuojelun tieto –hanke. Saatavilla www-muodossa:
<http://www.uta.fi/laitokset/sospol/tutkimus/alueet/child/lastensuojelu.htm> Viitattu 23.1.2008.

Raunio, Kyösti (2004) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Rautakorpi, Sonja (2007) Äiti ja lapsen huostaanotto – äitien kokemuksia lapsen huostaanottoprosessista ja äitiydestä huostaanoton jälkeen. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto.

Rautio, Paula (2004) "Kyllä se varmaan silleen välittää...": kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. Lapsi- ja nuorisososiaalityön ammatillinen lisensiaatintyö: Lapin yliopisto. Julkaisusarja / Pelastakaa lapset; numero 2. Helsinki: Pelastakaa lapset.

Robson, Colin (1993) Real World Research. A Resource for social scientists and practitioner-researchers. Oxford: Blackwell.

Roos, Juha-Pekka (2004) Huostaanottokirja. Turku: Design Nurmisaari.

Räty, Tapio (2007) Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.

Saarinen, Erja (2007) Hyvä perehdyttäminen on koko työyhteisön etu. Talon tavat tutuiksi myös kesätyöntekijöille. Sosiaaliturva 9-10/2007, 13-14.

Saarnio, Pekka (1993) Noviisista ekspertiksi. Sosiaalityön taitojen yksilöllinen kehittyminen. Janus: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 1993:1, 89-98.

Saikku, Peppi (1998) Yhdessä suunnitellen. ”Hyvä huostaanotto” lastensuojeluverkoston työntekijöiden kuvaamana. Teoksessa Riitta Laakso & Peppi Saikku. Hyvä huostaanotto? Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Aiheita 28. Helsinki: Stakes, 42-76.

Saurama, Erja (2002) Vastoin vanhempien tahtoa. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2002:7.

Seppänen-Järvelä (2000) Suunnittelurationalismista hyviin käytäntöihin –Kehittämisen menetelmien ja ajattelutapojen muodonmuutos. Teoksessa Riitta Seppänen-Järvelä & Vappu Karjalainen (toim.) Kehittämistyön risteyskysymyksiä. Helsinki: Stakes, 17-33.

Sinko, Päivi (2001) Lastensuojelu, juridisoituminen ja lapsen oikeudet. Teoksessa Törrönen, Maritta (toim.) Lapsuuden hyvinvointi – Yhteiskuntapolitiittinen puheenvuoro. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino.

Sinko, Päivi (2004) Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus: Palmenia-kustannus.

Sinko, Päivi (toim.) (2005) Sosiaalityön näkökulma lastensuojelulain uudistamiseen. Substanssiryhmän raportti 31.3.2005. Helsingin yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan laitos. Saatavilla pdf-muodossa: http://www.isonetti.net/lastensuojelu/Lakiuudistusraportti_310305.pdf Viitattu 7.4.2008.

Sipilä, Jorma (1996) Sosiaalityön jäljillä. 2. painos. Helsinki: Tammi.

Sosiaaliportti –sosiaalityön ammattilaisten sivusto. Saatavilla www-muodossa: <http://www.sosiaaliportti.fi/>

Stakes: Lastensuojelu 2006. Saatavilla www-muodossa: <http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojeluteksti.htm> Viitattu 14.6.2007.

Suomen säädöskokoelma:

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361, lapsenhuoltolaki.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, LSL.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812, asiakaslaki.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005, kelpoisuuslaki.

Talentia tiedote 26.9.2007. Saatavilla www-muodossa:

http://www.talentia.fi/index.php?sm=74&news=1&news_id=62&archive=1 Viitattu 10.12.2007.

Tampere tiedote: Lastensuojelu 2005. Saatavilla pdf-muodossa:

<http://www.tampere.fi/tiedostot/55CgiYaMF/lastensuojelutiedote2005.pdf> Viitattu 10.10.2007.

Tampereen kaupungin verkkosivut: Huostaanotto. Saatavilla www-muodossa:
<http://www.tampere.fi/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/huostaanotto/index.html> Viitattu 29.10.2007.

Tampereen kaupungin verkkosivut: Lastensuojelun palvelut. Saatavilla www-muodossa:
<http://www.tampere.fi/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/lisatietoa/palvelut.html> Viitattu 29.10.2007.

Tampereen kaupungin verkkosivut: Sosiaaliasemien lastensuojelutyö. Saatavilla www-muodossa:
<http://www.tampere.fi/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/sosiaaliasemientyo/index.html> Viitattu 6.4.2008.

Taskinen, Sirpa (toim.) (2001) Huostaanotto. Lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanottoprosessin laatua koskeviksi yleisiksi periaatteiksi. Stakes oppaita 33. Helsinki: Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Taskinen, Sirpa (2007a) Lastensuojelulaki 2007. Soveltamisopas. Oppaita 65. Helsinki: Stakes.

Taskinen, Sirpa (2007b) Säästäminen tulee kalliiksi lastensuojelussa. Dialogi (4) 2007, 34-36.

Tolonen, Mervi (2007) Vastavalmistuneiden urapolut 2007. Vuosina 2005 – 2006 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 1.-2. painos. Helsinki: Tammi.

Tuurala, Timo (2006) Miksi lastensuojelun tarve kasvaa? Dialogi (9) 2006, 9.

Törrönen, Maritta (toim.) (1994) Lapsen etu viidakon laki. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Vornanen, Riitta (2004) Lasten hyvinvoinnin ja turvallisuuden arvioinnin haasteet lastensuojelun sosiaalityössä. Teoksessa Pii Puurunen & Anne-Mari Röpelin (toim.) Arvot, aatteet ja auttamisen arki. Juhlakirja professori Juha Hämäläisen täyttäessä 50 vuotta 10.2.2004. Kuopio: Kopijyvä.

Vuorikoski, Marjo (1999) Sosiaalityön professionaalistuminen ja koulutus. Tampere: Tampereen yliopisto.

Weber, Robert Philip (1990) Basic content analysis. Series: Quantitative Applications in the Social Sciences 49. 2. painos. Newbury Park: Sage Publications.

YK:n yleissopimus Lapsen oikeuksista. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Saatavilla www-muodossa:
http://www.mll.fi/toiminta/lapsen_oikeuksien_edistaminen/lapsen_oikeuksien_yleissopimus/ Viitattu 11.8.2007.

Ängeslevä, Päivi (2008) Uupuneet auttajat. Helsingin sanomat 13.1.2008. D1-D2.

Liite 1.

Haastattelurunko

Taustakysymykset:

Sosiaaliasema?

Sukupuoli?

Ikä?

Ammatti? Jos opiskelija, missä yliopistossa?

Kuinka paljon sinulla on työkokemusta lastensuojelusta?

Kuinka paljon työkokemusta sosiaalityöstä yleensä?

Mistä asti olet ollut tässä toimistossa töissä?

Huostaanotto työtehtävänä.

1. Mieti mielessäsi jotain haasteellisena koettua huostaanottotilannetta.

-Miten lastensuojeluasiakkuus alkoi? Mitkä tekijät johtivat huostaanottoon?

-Miten lähdit valmistelemaan huostaanottoa?

-Mitä huostaanoton aikana tehdään?

Työntekijöiden valmiudet ja ammatillinen tuki työssä

-Millaisia työvälineitä on käytössäsi ja mistä haet ja saat työssäsi tarvittavaa tietoa?

-Mitä koet koulutuksen antavan lastensuojelutyöhön?

-Entä mitkä asiat koet tärkeimmiksi osata lastensuojelutyössä?

Yhdeksi työntekijän työvälineeksi ollaan valmistelemassa valtakunnallista lastensuojelun käsikirjaa nettiin.

-Oletko kuullut internetiin tulevasta valtakunnallisesta lastensuojelun käsikirjasta? Jos olet, mitä?

-Entä mitkä asiat koet tärkeimmiksi osata lastensuojelutyössä?

Työssä jaksaminen

-Millaiset asiat koet tärkeiksi työssä jaksamisessa?

-Mitkä asiat koet olevan tärkeimpiä työyhteisössä?

-Entä mitkä asiat koet tärkeimmiksi osata lastensuojelutyössä?